



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΜΣ "Δημόσια Διοίκηση - Δημόσιο Μάνατζμεντ"

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

«Ο θεσμός της πιλοτικής δίκης άρθρου 1 παρ. 1 ν. 3900/2010 και οι περιπτώσεις εφαρμογής του στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας»

Όνοματεπώνυμο: Γεωργία Καλαντζή (Α.Μ.: 2011)

Επιβλέπων καθηγητής: Βασίλειος Γ. Τζέμος

Αθήνα Ιούνιος 2022

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Αυτή η διπλωματική εργασία υποβάλλεται από την Γεωργία Καλαντζή (ΑΜ: 2011), συγγραφέα της, ως μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημόσια Διοίκηση – Δημόσιο Μάνατζμεντ» του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Υπεύθυνα δηλώνεται ότι, η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία είναι πρωτότυπη και ότι εκπονήθηκε αποκλειστικά και μόνο από την υπογράφουσα και μόνο για την απόκτηση του συγκεκριμένου μεταπτυχιακού τίτλου. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει αξιολογηθεί στο πλαίσιο άλλου μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό.

Σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι μέρος της διπλωματικής εργασίας δεν αποτελεί πρωτότυπη εργασία, αλλά αντιγραφή ήδη δημοσιευμένης εργασίας, η φοιτήτρια θα απορρίπτεται οριστικά από το συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών.

Γεωργία Καλαντζή (Α.Μ. 2011)

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής

1.

2.

3.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος με τίτλο: «Δημόσια Διοίκηση – Δημόσιο Μάνατζμεντ» του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, οι οποίοι διδάσκοντας με κατάρτιση και συνέπεια, με βοήθησαν να διευρύνω τις γνώσεις μου.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Βασίλειο Γ. Τζέμο, καταρχάς για την τιμή που μου έκανε, να εκπονήσω την διπλωματική μου εργασία μαζί του και κατά δεύτερον για την σημαντική συμβολή του στην περάτωση της εργασίας αυτής. Οι εύστοχες επισημάνσεις του και οι εποικοδομητικές παρατηρήσεις του με βοήθησαν ουσιαστικά στη συγγραφή της παρούσας μελέτης.

Θερμές ευχαριστίες στον «Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων» κ. Δημήτριο Κωστάκη, στον «Πρόεδρο του Τριμελούς Συμβουλίου Διεύθυνσης του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθήνας» κ. Κωνσταντίνο Ζουρνατζή, Εφέτη ΔΔ και στην «Προϊσταμένη Διεύθυνσης Γραμματείας του Δικαστηρίου», κ. Θεοδώρα Κουγιουρούκη, η στήριξη των οποίων στην προσπάθειά μου ήταν ειλικρινής και καθοριστική.

Θα ήταν παράλειψη να μην ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μου που ήταν συνοδοιπόροι και συμπαραστάτες σε αυτό το ταξίδι γνώσης, αλλά και τους συναδέλφους του τμήματός μου, χωρίς την ενθάρρυνση των οποίων δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση της εργασίας αυτής.

Κλείνοντας, θέλω να απευθύνω τις πιο θερμές ευχαριστίες μου στη μητέρα μου, η οποία υπήρξε πάντα ένα ανεκτίμητο στήριγμα για μένα και στο σύζυγο και στα παιδιά μου, οι οποίοι με απεριόριστη αγάπη, υπομονή και κατανόηση, με στήριζαν και με εμπνύχωναν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΙΛΟΤΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ

1.1. Ανάγκη – σκοπός θεσμοθέτησής της στα διοικητικά δικαστήρια	8
1.2. Η προσπάθεια επιτάχυνσης με τον ν. 3659/2008	10
1.3. Από την πρότυπη στην πιλοτική δίκη με τον ν. 3900/2010	15
1.4. Διαδικασία άρθρου 1 παρ. 1 ν. 3900/2010	18
1.5. Η απόφαση – Οι συνέπειες της απόφασης	21
1.6. Πρότυπη εναντίον Πιλοτικής δίκης	22
1.7. Προδικαστικό ερώτημα	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ: ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΔΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΝΟΜΩΝ

2.1. Διάκριση αρμοδιοτήτων στη διοικητική δικαιοσύνη	26
2.2. Φυσικός Δικαστής	27
2.3 Διάχυτο σύστημα ελέγχου συνταγματικότητας νόμων	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΚΑΙ ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΔΙΚΗ

3.1. Η κατάσταση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας πριν την έναρξη του θεσμού	31
3.2. Περιπτωσιολογία Δ.Π.Α.	32
3.3. Στατιστικά από την εφαρμογή του θεσμού	66
Συμπεράσματα – Προτάσεις Βελτίωσης	68

Βιβλιογραφία

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

*«Η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης
ισούται με άρνηση απονομής δικαιοσύνης»
“justice delayed is justice denied”¹*

Ο συνταγματικός προορισμός της δικαιοσύνης είναι η οριστική διευθέτηση των διαφορών και οφείλει όχι μόνο να είναι ολοκληρωμένη και τελεσφόρα, αλλά να αποδίδεται σε λογικά περιορισμένο χρονικό διάστημα. Η δραστηριότητα στην απονομή της ορίζεται με βάση την ποιότητα των αποφάσεων και την ταχύτητα στην έκδοσή τους.²

¹ «Νομικό αξίωμα που χρησιμοποιείται από εκπροσώπους του νομικού κόσμου όταν αναφέρονται στη Δικαιοσύνη. Πρόσφατα χρησιμοποιήθηκε από την Επίτροπο Δικαιοσύνης Βίβιαν Ρέντινγκ στην παρουσίαση του πίνακα αποτελεσμάτων (justice scoreboard) συστημάτων δικαιοσύνης στην Ε.Ε. για το 2014»

² Χαρακτηριστικά είχε δηλώσει ο εκλιπών Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κάρολος Παπούλιας τον Σεπτέμβριο του 2014 κατά την επίσκεψη στο προεδρικό μέγαρο της ηγεσίας της Δικαιοσύνης: «Η ταχύτητα στην απονομή Δικαιοσύνης είναι βασικό στοιχείο για τη λειτουργία της»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή πραγματεύεται το θεσμό της «πilotικής δίκης» που ενσωματώθηκε στους κανόνες δικαίου που ισχύουν στη χώρα μας με το άρθρο 1 του ν. 3900/2010 «Εξορθολογισμός διαδικασιών και επιτάχυνση της διοικητικής δίκης και άλλες διατάξεις» («ΦΕΚ Α' 213/17.12.2010»), όπως τροποποιήθηκε από τον ν.4055/2012 «Δίκαιη δίκη και εύλογη διάρκεια αυτής» («ΦΕΚ Α' 51/12.3.2012») με στόχο την επίλυση των προβλημάτων που σχετίζονται με την καθυστέρηση της απονομής της δικαιοσύνης τόσο από το «Συμβούλιο της Επικρατείας» όσο και από τα «Διοικητικά Εφετεία και Πρωτοδικεία», καθώς επίσης και την αποτροπή της άσκησης ενδίκων μέσων από τους ιδιώτες, με μόνο σκοπό την αργοπορία στην πραγματοποίηση στο ακέραιο των νομίμων υποχρεώσεών τους, ιδίως εκείνων που αφορούν στην καταβολή φόρων.

Έως την θεσμοθέτηση της πρότυπης δίκης, τα διοικητικά δικαστήρια κατώτερου βαθμού αναζητούσαν στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας τη λύση, ειδικά σε όμοιες υποθέσεις, όπως αγωγές για απόδοση παροχών μισθολογικού χαρακτήρα (π.χ. οικογενειακό επίδομα) ή συνταξιοδοτικού χαρακτήρα, χωρίς όμως να δεσμεύονται από αυτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΙΛΟΤΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ

1.1.Ανάγκη - Σκοπός θεσμοθέτησής της στη διοικητική δικαιοσύνη

Η δημόσια διοίκηση, το ένα από τα δύο βασικά μέλη της εκτελεστικής εξουσίας, έχει ως υποχρέωση να εφαρμόζει με τον καλύτερο τρόπο τις αποφάσεις που υπαγορεύει η εκάστοτε κυβέρνηση.³ Ο τρόπος οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης, όμως, παίζει καθοριστικό ρόλο για το πώς θα επιτευχθεί αυτό: «Αυτός διακρίνεται σε σύστημα συγκέντρωσης και σύστημα αποκέντρωσης. Στο σύστημα συγκέντρωσης, τα διοικητικά όργανα του κράτους ασκούν αποφασιστικές αρμοδιότητες σε όλη την επικράτεια. Η αρμοδιότητα αυτή είναι αποκλειστική και καθ' ύλην».⁴

Η αρχή της νομιμότητας που διέπει τη δημόσια διοίκηση έχει αυστηρό και επιτακτικό χαρακτήρα. Η δημόσια διοίκηση υπάγεται πάντοτε στο δίκαιο και δεσμεύεται από αυτό. Το σύνολο της δράσης και των ενεργειών των οργάνων της βρίσκονται πάντα εντός του πλαισίου των κανόνων του δικαίου που προσδιορίζουν τις αντίστοιχες αρμοδιότητές της. Άλλωστε, κράτος δικαίου και δικαιοκρατία περιλαμβάνουν την νομοκρατία. Όπως αναφέρει ο καθηγητής Αντώνης Μακρυδημήτρης «*Το δημόσιο δίκαιο και ιδιαίτερα το διοικητικό δίκαιο καθορίζουν τη Διοίκηση όπως τα οστά το σώμα*».⁵

Όταν παραβιάζονται οι νόμοι, μιλάμε για παρανομία. Αυτή διακρίνεται: α) σε παρανομία με την ευρεία έννοια, δηλαδή όταν παραβιάζονται τυπικοί και ουσιαστικοί νόμοι, συνταγματικοί κανόνες και κανόνες ευρωπαϊκού και διεθνούς δικαίου και άγραφες πηγές δικαίου και β) παρανομία υπό τη στενή έννοια, δηλαδή παραβίαση τυπικών νόμων. Στη Δημόσια Διοίκηση υπάρχει ένας χώρος, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο καθηγητής Βασίλειος Γ. Τζέμος που τυπικά μεν δεν αντίκειται σε ρητούς γραπτούς κανόνες, ευθύνεται, όμως, για πολλά από τα προβλήματα του ελληνικού κράτους καθώς είναι ανομοιογενής και δυσδιάκριτος. Έτσι, καταφέρνει να διαφεύγει

³ Μακρυδημήτρης Αντ., Πραβίτα Μ.-Ηλ. «ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ Στοιχεία Διοικητικής Οργάνωσης», Ε' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σ. 3

⁴ Μπαμπαλιούτας, Λ., 2013. «Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της ελληνικής δημόσιας διοίκησης» Αθήνα: Σάκκουλας, σ 12-13

⁵ Μακρυδημήτρης Αντ., Πραβίτα Μ.-Ηλ. «ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ... ο.π. σ.21-27

από τον δικαιοκρατικό έλεγχο⁶ και να παρουσιάζεται η «σύννομη κακοδιοίκηση». Σε περίπτωση παραβίασης κανόνων χρηστής διοίκησης μιλάμε για κακοδιοίκηση, ενώ ειδικότερα χρησιμοποιείται ο όρος δημόσια κακοδιοίκηση στην περίπτωση της κακοδιοίκησης της δημόσιας διοικητικής εξουσίας. Περίπτωση κακοδιοίκησης λόγω χάρη αποτελούν οι αναίτιες καθυστερήσεις στην εξυπηρέτηση των πολιτών. Έτσι, ενώ στην παρανομία μπορούν και οι τρεις εξουσίες να υποπέσουν, στην κακοδιοίκηση υποπίπτει μόνο η δημόσια διοίκηση, της οποίας κάθε διοικητική παρανομία είναι κακοδιοίκηση.⁷

Πρωταρχικό, λοιπόν, μέλημα της διοικητικής δικαιοσύνης είναι η προστασία του πολίτη από την μη νόμιμη και ανεξέλεγκτη δράση των οργάνων της Διοίκησης.

Η επίτευξη, όμως, της αποτελεσματικής έννομης προστασίας αποδυναμώνεται σημαντικά λόγω του μεγάλου όγκου εκκρεμών υποθέσεων⁸ και των καθυστερήσεων που φτάνουν τα όρια της αρνησιδικίας,⁹ αδιαφορώντας για την κατοχυρωμένη συνταγματικά αρχή του κράτους δικαίου και παραβιάζοντας το άρθρο 20 του Συντάγματος, επιφέροντας πολλαπλά προβλήματα σε κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Το γεγονός αυτό επέφερε την καταδίκη της Ελλάδας σε πολλές περιπτώσεις από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) για παραβίαση της νόμιμης αξίωσης της δίκαιης κατά το χρόνο δίκης,¹⁰ τοποθετώντας την το 2012 στην τέταρτη θέση μεταξύ των 47 κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης που συστηματικά και κατ' επανάληψη δεν τηρεί λογικό χρόνο στην απονομή της δικαιοσύνης¹¹.

⁶ Τζέμος Β. «*Οργανωτικό Διοικητικό Δίκαιο*», Νομική Βιβλιοθήκη, Σεπτέμβριος 2013

⁷ Τζέμος Γ. Β., «Δημόσιο Δίκαιο» Επιστημονικό περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων, 2017 (2), τεύχη 2,3(Απρίλιος – Σεπτέμβριος)

⁸ «Στα διοικητικά πρωτοδικεία της χώρας εκκρεμούσαν στις 31 Δεκεμβρίου 2011, 411.498 υποθέσεις (345.573 απροσδιόριστες) και στις 20 Μαρτίου 2012 εκκρεμούσαν 398.165 υποθέσεις (331.240 απροσδιόριστες) για να δικαστούν από 373 πρωτοδικές και 101 προέδρους πρωτοδικών σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που αναρτώνται στο διαδίκτυο από το Υπουργείο Δικαιοσύνης: <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/ORGANΩΣΗΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ/ΣτατιστικάστοιχείαN40462012.aspx>»

⁹ Γέροντας Α., *Η πρόσφατη μεταρρύθμιση της διοικητικής δικαιοσύνης* (ν. 3900/2010), Εφημ ΔΔ 2011, σ. 370

¹⁰ «Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια την έκδοση από το ΕΔΔΑ της πιλοτικής απόφασης Αθανασίου κατά Ελλάδα της 10.12.2010. Υπήρξε καταδίκη καθώς η προσφυγή του Βασίλειου Αθανασίου κλπ (συν 10) κατά του Μετοχικού Ταμείου Στρατού κατατέθηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας στις 9/8/1994 και τελεσιδίκησε στο ΣτΕ την 1η/10/2007. Με την απόφαση αυτή του ΕΔΔΑ δόθηκε προθεσμία ενός χρόνου από τη στιγμή που η απόφαση θα γινόταν τελεσίδικη (δηλαδή έως 10.3.2012), προκειμένου η ελληνική πολιτεία να θεσπίσει προσφυγή ή συνδυασμό προσφυγών που θα είχαν αποζημιωτικό ή επιταχυντικό χαρακτήρα».

¹¹ «Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου υπήρξε καταδίκη της Ελλάδας από το 1997 έως το 2012 από το ΕΔΔΑ, σε 360 υποθέσεις με την καταβολή για το λόγο αυτό αποζημιώσεων ύψους 8.420.822 €».

Για τον υπερβολικό αυτό αριθμό υποθέσεων οι παράγοντες είναι πολλοί: ¹² α) η κακή διοίκηση που αποτελεί μηχανή παραγωγής διαφορών, β) η έλλειψη προσωπικής ευθύνης των οργάνων της με μοναδικό στόχο την καθυστέρηση, ¹³ γ) η συμπεριφορά αυτών, τα οποία, λόγω του ότι απαλλάσσονται της καταβολής δικαστικών εξόδων, προβαίνουν στην εξάντληση των ενδίκων μέσων κατά δικαστικών αποφάσεων, ακόμη και όταν πρόκειται για ζητήματα ήσσονος σημασίας, ¹⁴ δ) η κακή νομοθέτηση και πολυνομία, οι οποίες επιβαρύνουν την κατάσταση γεννώντας σειρά ερμηνευτικών ζητημάτων,¹⁵ τα οποία μέχρι να οδηγηθούν σε δικαστική επίλυση, ωθούνται σε βραχυπρόθεσμη άσκηση των διαφορών και ε) ο ιδιώτης ο οποίος επιθυμεί την διατήρηση της διαφοράς, αποσκοπώντας αποκλειστικά στην καθυστέρηση της εκπλήρωσης των υποχρεώσεών του, ιδιαίτερα των φορολογικών, προσδοκώντας σε ευνοϊκότερες μελλοντικές ρυθμίσεις, αλλά και γενικότερα στην μετάθεση της οριστικής ρύθμισης του συγκεκριμένου ζητήματος με την έκδοση την δικαστικής απόφασης. ¹⁶

Τα προαναφερόμενα προβλήματα οδήγησαν στην ανάγκη ψήφισης νέων οικονομικών ρυθμίσεων με στόχο την ιδιαίτερη επίσπευση επιτάχυνση στην απονομή της διοικητικής δικαιοσύνης.¹⁷

1.2. Η προσπάθεια επιτάχυνσης με τον νόμο 3659/2008

Με «το άρθρο 39 του ν. 3659/2008» «Βελτίωση και επιτάχυνση των διαδικασιών της δίκης στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 77/7.5.2008) εισήχθη για πρώτη φορά ο θεσμός της πρότυπης δίκης,¹⁸ ο οποίος

¹² Παπαπαναγιώτου-Λέζα Α., «Πενήντα χρόνια από την ίδρυση των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων- Μία προσπάθεια αναζήτησης των αιτιών συσσώρευσης σ αυτά χιλιάδων εκκρεμών υποθέσεων», ΘΠΔΔ, 2/2013, σ. 97 επ.

¹³ Η συμπεριφορά αυτή συνάδει με τη «συμπεριφορική κακοδιοίκηση» κατά την οποία τα διοικητικά όργανα δρουν μεν σύμφωνα με τον Κ.Δ.Δ., όμως δεν είναι πρόθυμα να εξυπηρετήσουν τον πολίτη. - Τζέμος Γ. Β., «Δημόσιο Δίκαιο» Επιστημονικό περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων, 2017 (2), ΤΕΥΧΗ 2, 3 (Απρίλιος – Σεπτέμβριος) σ.104

¹⁴ Μειοψηφία στο πρακτικό 4/2010 Διοικητικής Ολομέλειας ΣτΕ με αντικείμενο τα μέτρα επιτάχυνσης της διοικητικής δίκης

¹⁵ Συμεωνίδης Ι., « Η μεταρρύθμιση στο χώρο της διοικητικής δικαιοσύνης», Εφημ ΔΔ 2010, σ. 520

¹⁶ Γέροντας Α., Η πρόσφατη μεταρρύθμιση , ό.π, σ. 371

¹⁷ «Μέχρι τότε είχε γίνει προσπάθεια και είχαν ψηφιστεί κατά χρονολογική σειρά νόμοι: 1968/1991, 2161/1993, 2298/1995, 2479/1997, 2721/1999, 2944/2001 και 3068/2002, με τους οποίους απλά ανακατανέμονταν αρμοδιότητες μεταξύ των διοικητικών δικαστηρίων κ.α.».

¹⁸ «Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου, με τις διατάξεις αυτές καθιερώνεται ο θεσμός της πρότυπης δίκης, η εφαρμογή του οποίου στη Γερμανία έχει αποδειχθεί απολύτως επιτυχής και έχει

στηρίχθηκε στην επιτυχή εφαρμογή του ίδιου θεσμού στη Γερμανία.¹⁹ Ο νόμος όριζε τα εξής: «Κεφάλαιο Α'....Κεφάλαιο Β' Άρθρο 39 1. Το εδάφιο η' του άρθρου 29 του Κ.Ο.Δ.Κ.Δ.Α. που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 1756/1988 (ΦΕΚ 35 Α'), όπως ισχύει, αντικαθίσταται ως εξής: «Ο Γενικός Επίτροπος: α)..... η) Ασκήι αίτηση αναιρέσεως ή έφεση υπέρ του νόμου στο Συμβούλιο της Επικρατείας, κατά το άρθρο 53 παρ. 5 και το άρθρο 58 παρ. 4 του π.δ. 18/1989, όπως ισχύουν. Για το σκοπό αυτόν δικαιούται να ζητεί πληροφορίες και στοιχεία από κάθε αρχή και δικαστήριο. Τα έγγραφα και η όλη διαδικασία της αιτήσεως αναιρέσεως ή εφέσεως υπέρ του νόμου δεν υπόκεινται σε κανένα τέλος, εισφορά ή παράβολο. 2. Στο άρθρο 29 του αυτού νόμου προστίθεται εδάφιο θ' και τα εδάφια θ' και ι' αναριθμούνται ως ι' και ια': θ) Ζητεί κατά προτίμηση προσδιορισμό δικασίμου για την εκδίκαση υπόθεσης που εκκρεμεί σε πρώτο ή δεύτερο βαθμό, στην οποία ανακύπτει νέο νομικό ζήτημα που παρουσιάζει μείζονα σπουδαιότητα ή τίθεται σε μεγάλο αριθμό υποθέσεων που εκκρεμούν στα διοικητικά δικαστήρια. Στην περίπτωση αυτή, η δικάσιμος δεν μπορεί να απέχει περισσότερο των δύο (2) μηνών από την περιέλευση του σχετικού εγγράφου στο δικαστήριο και η απόφαση εκδίδεται μέσα σε δύο (2) μήνες από τη συζήτηση της υπόθεσης».

Ο στόχος της επιτάχυνσης θα επιτευχθεί με την ταχεία επίλυση του νέου, μείζονος σπουδαιότητας ή εμφανιζόμενο σε μεγάλο αριθμό υποθέσεων, νομικού ζητήματος στο ανώτατο επίπεδο, μέσω της επίλυσης μιας υπόθεσης που θα εκπροσωπεί.²⁰ Όμως, ο νέος αυτός θεσμός παρουσίαζε από τη γένεσή του αδυναμίες: από τη μια την απόλυτη διακριτική ευχέρεια μόνο του Γενικού Επιτρόπου να κινήσει μία τέτοια διαδικασία σε συνδυασμό με την επιλογή της κατάλληλης υπόθεσης που θα παρουσιάζει ενδιαφέρον προς επίλυση και από την άλλη, ακόμη και αν βρισκόταν η κατάλληλη υπόθεση, τη μη πρόβλεψη αναστολής για τις λοιπές εκκρεμείς

συντείνει αποτελεσματικά στην ταχύτερη εκδίκαση των υποθέσεων. Κατά το νέο αυτό θεσμό παρέχεται στο Γενικό Επίτροπο της Επικράτειας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων η δυνατότητα να ζητά τον κατά προτίμηση προσδιορισμό δικασίμου για υποθέσεις, όπου αναφέρονται νέα νομικά ζητήματα τα οποία χαρακτηρίζονται από μείζονα σπουδαιότητα ή αφορούν μεγάλο αριθμό εκκρεμών υποθέσεων».

¹⁹ Η γερμανική διοικητική δικονομία *Verwaltungsgerichtsordnung (VWGO)* στην παρ. 93a που φέρει τον τίτλο *Musterverfahren* δηλαδή πρότυπη διαδικασία-δίκη, παρέχει τη δυνατότητα στο αρμόδιο δικαστήριο, όταν η νομιμότητα ενός μέτρου αποτελεί αντικείμενο περισσότερων των είκοσι δικών ενώπιόν του, να προχωρήσει στην εκδίκαση μίας εξ αυτών και παράλληλα να αναστείλει τις υπόλοιπες δίκες μέχρι την έκδοση απόφασης επ' αυτής. Μετά δε την έκδοση της πρότυπης απόφασης, παρέχει τη δυνατότητα σ' αυτό να εκδικάσει κάθε μία εκ των υπόλοιπων υποθέσεων, με την απλοποιημένη διαδικασία του βουλεύματος (*Beschluss*), δηλαδή παραλείποντας την επ' ακροατηρίου διαδικασία.

²⁰ Λαδά Ζωή, «Ο θεσμός της πρότυπης δίκης ως μηχανισμός αντιμετώπισης των όμοιων υποθέσεων από τα διοικητικά δικαστήρια», Εφημ ΔΔ 5/2009, σελ. 731 επ.,

υποθέσεις, εάν υποθεθεί ότι θα ήταν εφικτός ο έγκαιρος εντοπισμός τους από τα δικαστήρια.

Έτσι, με το άρθρο 57 παρ. 1 του ν. 3900/2010 έγινε προσπάθεια εξομάλυνσης των ως άνω προβλημάτων και προβλέφθηκε ότι η άσκηση αίτησης αναίρεσης υπέρ του νόμου εκ μέρους του Γενικού Επιτρόπου είναι υποχρεωτική, προκειμένου για δίκες κατ' εφαρμογή της διάταξης για την πρότυπη δίκη, αναφέροντας χαρακτηριστικά: «...*Προκειμένου για δίκες που έχουν προκληθεί κατ' εφαρμογή της περίπτωσης θ' του παρόντος άρθρου, το ένδικο μέσο ασκείται σε κάθε περίπτωση. ...*» και με την παρ. 2 υπήρξε μέριμνα για την υποχρεωτική αναστολή στη διεξαγωγή δίκης των ενδίκων βοηθημάτων και μέσων, στα οποία τίθεται το ίδιο νομικό ζήτημα, έως την έκδοση οριστικής απόφασης από το Συμβούλιο της Επικρατείας, χωρίς η αναστολή αυτή να αφορά και στην προσωρινή δικαστική προστασία.²¹

Ο μηχανισμός αυτός του «άρθρου 39 του ν. 3659/2008» αξιοποιήθηκε μόλις δύο φορές, όχι γιατί απουσίαζαν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του, αλλά γιατί δεν ήταν εφικτό να εντοπιστούν οι υποθέσεις από τη Γενική Επιτροπεία της Επικρατείας. Από τις δύο αυτές περιπτώσεις, η μία αφορούσε προσφυγή που έθετε ζήτημα αντισυνταγματικότητας της επιβολής έκτακτης εισφοράς του «άρθρου 18 του ν. 3758/2009» και στην οποία γίνεται αναφορά παρακάτω και η άλλη ήταν αγωγή και αφορούσε στη διεκδίκηση από υπάλληλο δημόσιου νοσοκομείου, κατ' επέκταση της εφαρμογής της ισότητας, του επιδόματος των 200 € του «άρθρου 35 του Ν.3329/2005» που δόθηκε μόνο στο προσωπικό που υπηρετούσε στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Υγείας και Αλληλεγγύης.

²¹ «Το άρθρο αυτό χρησιμοποιήθηκε στην περίπτωση της αυτοτελούς φορολόγησης των Δικαιωμάτων Εκτελέσεως Τελωνειακών Εργασιών στους υπαλλήλους του Υπουργείου Οικονομικών. Μετά την έκδοση της 2939/2009 απόφασης του Μονομελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθήνας με την οποία απορρίφθηκε προσφυγή τελωνειακού υπαλλήλου, που είχε ως αίτημα την τροποποίηση του εκκαθαριστικού σημειώματος ΔΟΥ περί φορολογίας του εισοδήματός του, του συγκεκριμένου οικονομικού έτους με τη μη υπαγωγή σε φόρο εισοδήματος του 50% της αποζημίωσης που του καταβλήθηκε κατά το εν λόγω έτος από το λογαριασμό των Δικαιωμάτων Εκτελέσεως Τελωνειακών Εργασιών (Δ.Ε.Τ.Ε.), τη νέα εκκαθάριση του αναλογούντος φόρου και την επιστροφή σε αυτόν του φόρου που παρακρατήθηκε. Στη συνέχεια, ο Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων (στην πράξη η Αντεπίτροπος της οποίας είχε εξουσιοδοτήσει) άσκησε αναίρεση υπέρ του νόμου της παραπάνω απόφασης και εκδικάστηκε λόγω σπουδαιότητας από την 7μελή σύνθεση του Β' τμήματος του ΣτΕ και με την με αρ. 670/2012 απόφασή του απέρριψε την αναίρεση της Αντεπίτροπου». Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να υπάρξει ελάφρυνση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθήνας από 4.000 περίπου υποθέσεις (είτε με τη διαδικασία του άρθρου 126^Α 3.300 περίπου υποθέσεις και 700 υποθέσεις λόγω παραιτήσεων των διαδίκων).

- Περιπτωσιολογία για τον νόμο 3659/2008 στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας:

Στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας εκκρεμούσε προσφυγή με φορολογικό ενδιαφέρον, η οποία αφορούσε στη συνταγματικότητα της διάταξης του «άρθρου 18 του ν.3758/2009» που επέβαλε έκτακτη εισφορά. Η Αντεπίτροπος των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων, εξουσιοδοτούμενη από τον Γενικό Επίτροπο κι ενώ παρέμενε απροσδιόριστη η προαναφερόμενη προσφυγή, ζήτησε από τον Πρόεδρο του Τριμελούς Συμβουλίου Διεύθυνσης του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθήνας, λόγω της μεγάλης κατάθεσης προσφυγών με αντίστοιχο περιεχόμενο, τον κατά προτίμηση προσδιορισμό δικασίμου σε μία από αυτές ως «πρότυπης δίκης» κατά το εδάφιο θ' του άρθρου 29 του ΚΟΔΚΔΔ (ν. 1756/1988). Στη συνέχεια, ορίσθηκε σύντομη δικάσιμος για μία από αυτές και εκδόθηκε η με αριθμό 18440/2009 απόφαση. Με την απόφαση αυτή έγινε δεκτή η προσφυγή, σύμφωνα με την οποία οι διατάξεις που προσβάλλονταν, επέβαλαν αναδρομικά φόρο κατά παράβαση του άρθρου 78 παρ. 2 του Συντάγματος. Στη συνέχεια ασκήθηκε έφεση από το Ελληνικό Δημόσιο (Προϊστάμενος Δ.Ο.Υ. Ψυχικού) και από το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών εκδόθηκε η με αριθμό «1123/2010» απόφαση, η οποία έκανε δεκτή την έφεση και δικάζοντας εξ αρχής την υπόθεση, απέρριψε την προσφυγή του εφεσιβλήτου, με την αιτιολογία ότι «οι ως άνω διατάξεις του ν. 3758/2009 δεν αντίκεινται ούτε στο άρθρο 4, ούτε στο άρθρο 78 παρ. 2 του Συντάγματος». Στη συνέχεια, ασκήθηκε αναίρεση στο Συμβούλιο της Επικρατείας από τον ηττηθέντα στη δίκη ενώπιον του Εφετείου και όχι από τον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας ώστε να λυνόταν οριστικά το επίμαχο θέμα. Ακόμη, παρόλο που η διαφορά ήταν κάτω από το όριο των 10.000 ευρώ για την παραδεκτή άσκηση αναίρεσεως στο ΣτΕ, το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε παραδεκτή την άσκησή της, δεχόμενο ότι ετίθετο «σπουδαίο νομικό ζήτημα» κατά την έννοια «του άρθρου 53 παρ. 3 εδ. β' του π.δ. 18/1989». Επιπλέον, επειδή δεν υπήρχε ειδική πρόβλεψη στο νόμο για παρεμβάσεις, λήφθηκε υπόψη το άρθρο 1 παρ. 1 του ν. 2479/1997²² και έγιναν δεκτές παρεμβάσεις πολιτών, των οποίων οι προσφυγές ήταν

²² «1.α. Σε δίκη ενώπιοντης Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας,στην οποία, εν όψει των ισχυρισμών των διάδικων ή της τυχόν παραπεμπτικής απόφασης, τίθεται ζήτημα αν διάταξη τοπικού νόμου είναι σύμφωνη προς το Σύνταγμα ή όχι, έχουν το δικαίωμα να ασκήσουν παρέμβαση φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, τα οποία δικαιολογούν έννομο συμφέρον σε σχέση με την κρίση του ζητήματος αυτού, εφόσον το αυτό ζήτημα εκκρεμεί σε δίκη ενώπιον άλλου δικαστηρίου ή δικαστικού σχηματισμού του αυτού κλάδου δικαιοσύνης στην οποία είναι διάδικοι. Δικαίωμα άσκησης παρέμβασης έχει σε κάθε περίπτωση ο Υπουργός Δικαιοσύνης, εφόσον δεν είναι ήδη διάδικος.β, Ο παρεμβαίνων με βάση το προηγούμενο εδάφιο νομιμοποιείται να προβάλει

ακριβώς ίδιες ως προς την αντισυνταγματικότητα της επιβολής εισφοράς. Η υπόθεση δικάστηκε από το αρμόδιο για τέτοιες διαφορές Β΄ τμήμα του ΣτΕ, το οποίο κατ' αρχήν με την 693/2011 απόφασή του είχε ταχθεί κατά πλειοψηφία υπέρ της αποδοχής της κρινόμενης αίτησης αναίρεσης, στη συνέχεια, όμως, παρέπεμψε αυτήν στην Ολομέλεια σύμφωνα με τα άρθρα 100 παρ.5 του Συντάγματος, για να αποφανθεί οριστικά για το ζήτημα της συνταγματικότητας της διάταξης. Με την με αριθμό 1658/2013 απόφαση της Ολομέλειας, απορρίφθηκε τελικά η προαναφερόμενη αίτηση αναίρεσης και η διάταξη του άρθρου 18 του ν. 3758/2009 κρίθηκε σύμφωνη με το Σύνταγμα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δοθεί λύση για τις αρκετές όμοιες προσφυγές που εκκρεμούσαν στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια.²³ Βέβαια, όσον αφορά στο ζήτημα της επιτάχυνσης των ρυθμών, το αποτέλεσμα δεν ήταν και τόσο θετικό, αφού από την ημερομηνία κατάθεσης της υπόθεσης το 2009 το ζήτημα επιλύθηκε οριστικά το 2013.²⁴

απόψεις και επιχειρήματα αναφερόμενα αποκλειστικά σε ζητήματα συνταγματικότητας που έχουν τεθεί. Η εκδιδόμενη απόφαση δεν παράγει έννομα αποτελέσματα για τον παρεμβαίνοντα αυτόν. γ.δ.....».

²³ Στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας εκκρεμούσαν 3.700 υποθέσεις περίπου για την επιβολή της έκτακτης εισφοράς 3758/2009, οι οποίες αρχειοθετήθηκαν με πράξη του Προέδρου.

²⁴ Ενδιαφέρον έχει και η απόφαση 95/2013 επί της αναίρεσης που είχε ασκηθεί για το επίδομα ειδικών συνθηκών των 176 ευρώ των δικαστικών υπαλλήλων, στην οποία αναφέρεται: «.....9. Επειδή, ο Άρειος Πάγος, με τις υπ' αριθ. 574/2009, 946, 1723/2010, 306, 495/2011 αποφάσεις του Β1 Πολιτικού Τμήματος και 754/2010 του Β2 Πολιτικού Τμήματος, δέχθηκε ότι με την χορήγηση της επίμαχης παροχής σε μεγάλο αριθμό υπαλλήλων, που αφενός δεν πληρούσαν την προϋπόθεση της μη λήψεως προσθέτων μισθολογικών παροχών και αφετέρου ενρίσκονταν σε τελείως διαφορετικές μεταξύ τους εργασιακές συνθήκες, η παροχή αυτή απέκτησε τον χαρακτήρα μισθολογικής παροχής, που προσαυξάνει, χωρίς άλλη προϋπόθεση, τον μισθό όλων ανεξαιρέτως των υπαλλήλων του Δημοσίου, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, οι οποίοι αμείβονται σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις του μισθολογίου του προσωπικού της δημόσιας διοίκησης. Ως εκ τούτου, κατά τις ανωτέρω αποφάσεις, κάθε υπάλληλος αμειβόμενος σύμφωνα με τις διατάξεις του μισθολογίου αυτού, δικαιούται, κατ' εφαρμογή της αρχής της ισότητας, να λαμβάνει ως τμήμα του μισθού του την ένδικη παροχή, την οποία μόνον από 1.1.2004 (έναρξη ισχύος του ν. 3205/2003) και εντεύθεν δεν δικαιούται να λαμβάνει ή λαμβάνει μειωμένη, εφόσον αποδειχθεί ότι ο συγκεκριμένος υπάλληλος λαμβάνει κάποια πρόσθετη μισθολογική παροχή σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 14 του ν. 3016/2002 ή του χορηγήθηκε κάποια νέα παροχή ή αυξήθηκε το κίνητρο αποδόσεως. Εξάλλου, με τις υπ' αριθ. 38 και 304/2011 αποφάσεις του Β1 Πολιτικού Τμήματος ο Άρειος Πάγος δέχθηκε ότι με την παράγραφο 3 του άρθρου 14 του ν. 3016/2002 ρητώς απαγορεύεται η χορήγηση της παροχής των εκατόν εβδομήντα έξι ευρώ σωρευτικώς με άλλες πρόσθετες μισθολογικές παροχές και ότι, ως εκ τούτου, υπουργική απόφαση, με την οποία είχε χορηγηθεί η ένδικη παροχή σε υπαλλήλους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν λαμβάνουν προβλεπόμενη από άλλη διάταξη ειδική αμοιβή ή την λαμβάνουν μειωμένη, εκδόθηκε εντός των ορίων της εξουσιοδοτικής διατάξεως του ανωτέρω άρθρου 14, δεν αντίκειται δε στην αρχή της ισότητας για το λόγο ότι με άλλες υπουργικές αποφάσεις, που εκδόθηκαν με βάση την ίδια εξουσιοδότηση, χορηγήθηκε ολόκληρη η ένδικη παροχή σε άλλους υπαλλήλους του Δημοσίου, χωρίς να εξαρτάται η χορήγησή της από την μη χορήγηση άλλων προσθέτων μισθολογικών παροχών, διότι δεν νοείται ισότητα στην παρανομία. Ενόψει, όμως, της κατά τα ανωτέρω αναφερόμενης κυμαινόμενης νομολογίας του Αρείου Πάγου, η οποία εμφανίζεται σε πρόσφατες μάλιστα αποφάσεις των Τμημάτων του, δεν συντρέχει περίπτωση παραπομπής της υποθέσεως στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 100 παρ. 1 περ. ε' του Συντάγματος και το άρθρο 48 παρ. 2 του κρωθέντος με το άρθρο πρώτο του ν. 345/1976 (ΦΕΚ Α' 141) Κώδικα περί του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, προς άρση αμφισβητήσεως.....». Σύμφωνα με το διατακτικό έγινε δεκτή η αίτηση αναίρεσης και αυτό είχε ως

Παρά τις ελλείψεις του ο μηχανισμός της πρότυπης δίκης του αρ. 39 του ν. 3659/2008, όπως ορθά έχει επισημανθεί, προετοίμασε το έδαφος για τον θεσμό του άρθρου 1 του Ν. 3900/2010.²⁵

1.3. Από την πρότυπη στην πιλοτική δίκη με τον ν. 3900/2010

Δύο χρόνια αργότερα, με το νόμο 3900/2010 «Εξορθολογισμός διαδικασιών και επιτάχυνση της διοικητικής δίκης και άλλες διατάξεις» έγινε μία ακόμη προσπάθεια επιτάχυνσης της διοικητικής δίκης ως θεσμού.²⁶ Είχε προηγηθεί ένα χρόνο νωρίτερα και λίγο μετά τον εορτασμό των 80 χρόνων από την ίδρυση του Συμβουλίου της Επικρατείας, η σύγκληση της Διοικητικής Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου με πρωτοβουλία του τότε Προέδρου Παναγιώτη Πικραμένου²⁷ για να αναζητηθούν μέτρα λόγω της συσσώρευσης εκκρεμών προς συζήτηση υποθέσεων στο ΣτΕ.²⁸

αποτέλεσμα να τεθούν στο αρχείο με τη διαδικασία του άρθρου 126^A σε συμβούλιο 1234 όμοιες υποθέσεις που εκκρεμούσαν προς εκδίκαση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας.

²⁵ Ρουβά Δ., *Η Πρότυπη δίκη, διάχυτος έλεγχος συνταγματικότητας των νόμων, δικαστική ανεξαρτησία – Σκέψεις και Προβληματισμοί*, από 21.3.2013 Εισήγηση στην Ημερίδα του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών σε συνεργασία με την Επιστημονική Εταιρεία Διοικητικής Δικαιοσύνης, αδημ. σελ. 1: «Ο νόμος του 2008 συνεισέφερε, πάντως, τα μέγιστα στην προετοιμασία του εδάφους για την υποδοχή από το νομικό κόσμο της ισχύουσας σήμερα διάταξης. Και τούτο, διότι ο σκοπός ήταν κοινός, δηλαδή η ταχεία άφιξη μιας υπόθεσης στο Ανώτατο Δικαστήριο και η επίλυση ενός ζητήματος για μια σειρά ομοίων υποθέσεων».

²⁶ Αιτιολογική έκθεση, Γενικό Μέρος «...Με τα μέτρα αυτά αναμένεται να αντιμετωπισθεί σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της υπερφόρτωσης του Δικαστηρίου με μεγάλο όγκο υποθέσεων και κατόπιν αυτού θα διευκολυνθεί αποφασιστικά η άσκηση του έργου όχι μόνον του Συμβουλίου της Επικρατείας, αλλά και της διοικητικής δικαιοσύνης γενικότερα, έχοντας ως τελικό αποτέλεσμα τη σημαντική επιτάχυνση της διοικητικής δίκης επ' ωφελεία του πολίτη.... 3. Κύριος σκοπός του σχεδίου νόμου, ο βασικός κορμός του οποίου περιλαμβάνει προτάσεις της διοικητικής Ολομελείας του Συμβουλίου της Επικρατείας και ρυθμίσεις, τις οποίες εισηγήθηκε η ειδική νομοπαρασκευαστική ως προς τις διαδικασίες στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, είναι η αντιμετώπιση της καθυστέρησης στην απονομή της δικαιοσύνης τόσο στο Συμβούλιο της Επικρατείας, όσο και στα διοικητικά πρωτοδικεία και εφετεία, η οποία ναρκοθετεί το κράτος δικαίου και αποδυναμώνει στην πράξη σειρά συνταγματικών δικαιωμάτων των πολιτών, καθώς επίσης η αποθάρρυνση της άσκησης ένδικων μέσων με μόνο σκοπό την καθυστέρηση στην εκπλήρωση νόμιμων υποχρεώσεων, ιδίως εκείνων που αφορούν την καταβολή φόρων».

²⁷ Η Ολομέλεια με το πρακτικό 13/2009 συγκρότησε 5μελή επιτροπή υπό την προεδρία του τότε Αντιπροέδρου Φιλοκτίμονα (Φίλη) Αρναούτογλου, των Συμβούλων Αγγελικής Παπαδοπούλου-Θεοφιλοπούλου και Ευθύμιου Αντωνόπουλου, του Παρέδρου Ηλία Μάζου και της Εισηγήτριας Χάιδως Ευαγγελίου με αντικείμενο το ζήτημα της ανακατανομής της ύλης του ΣτΕ, όμως στη συνέχεια ασχολήθηκε και με το θέμα των εκκρεμοτήτων ευρύτερα. Η Επιτροπή ολοκληρώνοντας τις εργασίες της κατέθεσε το από 28/1/2010 πρακτικό της στη Διοικητική Ολομέλεια του Δικαστηρίου, η οποία στη συνέχεια με το 4/2010 πρακτικό της κατέληξε σε συγκεκριμένες προτάσεις. Στην πλειοψηφία τους οι προτάσεις αυτές ενσωματώθηκαν στο ν. 3900/2010

²⁸ Η εκκρεμότητα των προς εκδίκαση υποθέσεων στο ΣτΕ το χρονικό διάστημα 2009-2010 ανερχόταν σε 32.000 υποθέσεις

Άξιο αναφοράς είναι ότι με τον νόμο αυτόν δεν υπήρξε από την αρχή κατάργηση του θεσμού της πρότυπης δίκης του ν. 3659/2008, αλλά απόπειρα τόνωσης του θεσμού αυτού.

Με την πιλοτική δίκη του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010 επιχειρείται μία δικονομική καινοτομία: υπόθεση, που για τη διευθέτησή της αρμόδια θα ήταν κατά σειρά το Διοικητικό Πρωτοδικείο, το Διοικητικό Εφετείο και τέλος το Συμβούλιο της Επικρατείας, άγεται απευθείας στο Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, προκειμένου αυτό να επιλύσει ένα νομικό ζήτημα, το οποίο εκ φύσεως είναι γενικότερου ενδιαφέροντος και πιθανώς να προκαλέσει πολυάριθμες δίκες, με σκοπό την όσο το δυνατόν πιο ταχείας ενοποίηση της νομολογίας σχετικά με την ερμηνεία του κρίσιμου κανόνα δικαίου. Ο γραπτός αυτός κανόνας δικαίου,²⁹ ο οποίος αποτυπώνει χωρίς μεταβολή «τις θέσεις και προτάσεις του πρακτικού της με αρ. 4/2010 Διοικητικής Ολομέλειας του ΣτΕ» που αναφέρθηκε παραπάνω,³⁰ συμπληρώθηκε με το «ν. 4055/2012»³¹ και την πρόβλεψη εισαγωγής των υποθέσεων -η πρόοδος της δίκης των οποίων είχε ανασταλεί, αλλά αναφερόταν σ' αυτές μόνο το νομικό ζήτημα που επέλυσε το ΣτΕ ή εκτός από το ζήτημα αυτό ανέκυπταν λόγοι προφανώς απαράδεκτοι ή αβάσιμοι- σε συμβούλιο, κατά τη σύντομη απλοποιημένη διαδικασία των άρθρων 34Α και 34Β του π.δ/τος 18/89 ή 126Α του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας.

Η πρωτοβουλία εκκίνησης της διαδικασίας της πιλοτικής δίκης για ένδικο βοήθημα -είτε ουσίας, είτε ακυρωτικό αφού δεν προσδιορίζεται³² ή μέσο³³ που εκκρεμεί ενώπιον οποιουδήποτε διοικητικού δικαστηρίου σε πρώτο ή δεύτερο βαθμό³⁴ και με αυτό τίθεται ζήτημα «γενικότερου ενδιαφέροντος» που έχει συνέπειες για ευρύτερο κύκλο προσώπων³⁵ ανήκει: α) είτε σε έναν τουλάχιστον εκ των

²⁹ Συμεωνίδης Ι., *Συμβολή στη συζήτηση για μια νέα αρχιτεκτονική στη διοικητική δικαιοσύνη*, Εφημερίδα ΔΔ 2013, σελ. 8,9

³⁰ Όπως επισημαίνει ο Αντιπρόεδρος του ΣτΕ Φ. Αρναούτογλου, ο οποίος εισηγήθηκε την εισαγωγή του θεσμού της ελληνικής πιλοτικής δίκης, ο θεσμός αυτός δεν έχει καμία σχέση με τη γερμανική πιλοτική δίκη και την πιλοτική δίκη στο ΕΔΔΑ. Χαρακτηριστικά στις «Προτάσεις για την επιτάχυνση της δικαιοσύνης» της Ολομέλειας των Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων, ΘΠΔΔ 12/2010 σ.1321, 1322, επισημάνθηκε ότι πρόκειται για «ελληνικής κοπής νόμισμα»

³¹ «Είναι άξιο προσοχής ότι το άρθρο 40 παρ. 1 του ν.4055/2012 που συμπληρώνει το άρθρο 1 του ν. 3900/2010 τιτλοφορείται πρότυπη δίκη και όχι πιλοτική δίκη».

³² «προσφυγή, αγωγή ή αίτηση ακυρώσεως»

³³ «έφεση, τριτακοπή, ανακοπή ερημοδικίας»

³⁴ «Αίτημα μπορεί να υποβληθεί και όταν η υπόθεση εκκρεμεί στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο, δηλαδή και όταν εκδοθεί απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου που παίρνει θέση επί του επίμαχου ζητήματος».

³⁵ «Στις αποφάσεις του ΣτΕ, που δημοσιεύτηκαν με τη διαδικασία του άρθρου 1 του ν. 3900/2010 αναφέρεται ότι με τις διατάξεις του ως άνω άρθρου 1 του ν. 3900/2010 εισάγεται ο θεσμός της δίκης –

διαδίκων,³⁶ ή β) στο Γενικό Επίτροπο των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων.^{37 38} Επιπλέον, στην πιλοτική δίκη ενώπιον του ΣτΕ, μπορεί να παρέμβει κάθε διάδικος σε εκκρεμή δίκη, στην οποία ανακύπτει το ίδιο νομικό ζήτημα που τίθεται με το ένδικο βοήθημα που έχει εισαχθεί στο Δικαστήριο. Προϋπόθεση για το παραδεκτό της εξέτασης των αιτημάτων των διαδίκων είναι η καταβολή παραβόλου³⁹ ύψους 300 ευρώ, το οποίο εκπίπτει υπέρ του Δημοσίου.⁴⁰ Με το άρθρο «15 παρ. 4 Ν. 4446/2016» καθιερώθηκε επιπλέον, με ποινή απαραδέκτου, η υπογραφή της αίτησης από δικηγόρο και διευκρινίσθηκε ότι το παράβολο των 300 ευρώ θα καταπίπτει υπέρ του Δημοσίου μόνο σε περίπτωση απόρριψης της ανωτέρω αίτησης.⁴¹

Ήδη με την πρόσφατη απόφαση ΣτΕ Ολ 797/2021 κρίθηκε ότι για να έχουν τη δυνατότητα οι διάδικοι να απευθύνονται στην αρμόδια επιτροπή του Συμβουλίου της Επικρατείας, βασική προϋπόθεση αποτελεί να μην έχει ήδη συζητηθεί η υπόθεσή τους ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου⁴². Εξάλλου, μετά τη συζήτηση της

πλότου ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας σε θέματα που, εκ της φύσης τους, έχουν γενικότερο ενδιαφέρον και, συνεπώς, αναμένεται να προκαλέσουν σημαντικό αριθμό διαφορών, με κίνδυνο να εκδοθούν αντιφατικές αποφάσεις και να υπάρξει σημαντική καθυστέρηση για τους διαδίκους ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων. Στις περιπτώσεις αυτές δίνεται η δυνατότητα στους διαδίκους και στα διοικητικά δικαστήρια να απευθύνονται απευθείας στο Συμβούλιο της Επικρατείας ώστε να επιλύει τα σχετικά ζητήματα, διασφαλίζοντας την ενότητα της νομολογίας και την ασφάλεια δικαίου...», «Βλ. Στε Ολ. 601/2012, 1619/2012, 694/2013, 1841/2013, 1842/2013, ΣτΕ 2164/2012, 690/2013».

³⁶ Τσιρώνας Α., «Η δικονομική μεταρρύθμιση του ν. 3900/2010 και ο νέος ρόλος του Συμβουλίου της Επικρατείας», Εφημερίδα ΔΔ 2011 σ. 426

³⁷ Άρθρο 1 παρ. 1 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 40 του ν. 4055/2012 (ΦΕΚ Α' 51/12.3.2012)

³⁸ Αρναούτογλου Φ., «Η «πρότυπη» ή «πιλοτική» δίκη ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας», *Νομική Βιβλιοθήκη*, 2012, σ. 40. Εδώ τονίζεται ότι μπορεί ο Γενικός Επίτροπος των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων να υποβάλει αίτημα στην επιτροπή, καθώς αυτός σύμφωνα με το άρ. 55 παρ. 2 του ΚΟΔΚΔΔ (Ν.1756/1988) εξισώνεται βαθμολογικά με τον Πρόεδρο του ΣτΕ

³⁹ Η Ολομέλεια με το πρακτικό της 16/2011 δέχτηκε την πρόταση περί θέσπισης καταβολής παραβόλου, όμως, διευκρίνισε ότι θα έπρεπε να πρόκειται περί τέλους που δεν θα επιστρεφόταν είτε σε ήττα είτε σε νίκη του διαδίκου. Η ορολογία όμως που θεσπίστηκε στο νόμο ήταν «παράβολο».

⁴⁰ Προυσανίδης Τ. *Ο νόμος 3900/2010 Επιθεώρηση Δημοσίου και Διεθνούς Διοικητικού Δικαίου 4/2011* σελ. 905 επ. Από την αρχή είχε ταχθεί υπέρ της καθιέρωσης παραβόλου «...είναι όμως σκόπιμη η θέσπιση και μάλιστα υψηλού παραβόλου, διότι κατά τη γνώμη μου έτσι: α)θα αποτρέπονται οι δοξομανείς διάδικοι που ενδεχομένως να βλέπουν την αίτηση για πιλοτική δίκη ως μέσο δημιουργίας εντυπώσεων και ως μία αφορμή επικοινωνίας τους με τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας με σκοπό την εφήμερη δημοσιοποίηση της υπόθεσης και του ονόματός τους...γ) θα περιοριστεί η λειτουργία του θεσμού μόνο στις πραγματικά σοβαρές υποθέσεις αφού αυτή εξάλλου είναι η *ratio* του νόμου...».

⁴¹ Αιτιολογική έκθεση ν. 4446/2016 «.....Η ρύθμιση περί υπογραφής από δικηγόρο κατέστη αναγκαία ενόψει του ότι είχε πολλαπλασιασθεί ο αριθμός των αιτήσεων για πρότυπη δίκη που υπογράφονται από ιδιώτες διαδίκους, οι οποίοι στερούνται συχνά των απαραίτητων νομικών γνώσεων για να θέσουν με ακρίβεια και ενάργεια τα ζητήματα που τίθενται στα πλαίσια του θεσμού αυτού. Περαιτέρω, η προσθήκη περί κατάπτωσης του παραβόλου σε περίπτωση απόρριψης του αιτήματος αποσκοπεί στο να άρει τη σχετική αμφιβολία που υπήρχε ενόψει της έλλειψης ρητής πρόβλεψης στη διάταξη...».

⁴² Στην κρινόμενη υπόθεση το Δικαστήριο έκρινε ότι η αίτηση του άρθρου 1 παρ. 1 του ν.3900/2010 για εισαγωγή αιτήσεως ακυρώσεως με τη διαδικασία της πιλοτικής δίκης της συζήτησης της αιτήσεως ακυρώσεως από το διοικητικό δικαστήριο ήταν απαραδέκτη, καθώς είχε ήδη συζητηθεί στο ακροατήριο του Δ.Π.Α., με αποτέλεσμα να κηρυχτεί άκυρη η συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο

υπόθεσης δεν παύει να υπάρχει η δυνατότητα του εν λόγω δικαστηρίου να απευθυνθεί στο ΣτΕ με προδικαστικό ερώτημα.

Ομοίως, όταν διοικητικό δικαστήριο ασχολείται με υπόθεση, στην οποία ανακύπτει ζήτημα «γενικότερου ενδιαφέροντος», μπορεί με απόφασή του που δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα, να υποβάλει σχετικό προδικαστικό ερώτημα στο ΣτΕ.^{43 44} Θεωρείται δεδομένο ότι με τη διαβίβαση προδικαστικού ερωτήματος το διοικητικό δικαστήριο ως αρμόδιο επί της αρχής για την επίδικη διαφορά, έχει ασκήσει πράγματι την αρμοδιότητά του και έχει διαγνώσει ότι για την έκδοση οριστικής απόφασεως είναι απαραίτητη η επίλυση του εν λόγω ζητήματος.

1.4. Διαδικασία άρθρου 1 παρ. 1 ν. 3900/2010

Το προαναφερόμενο αίτημα μπορεί να εισαχθεί στο Συμβούλιο της Επικρατείας με πράξη τριμελούς επιτροπής,⁴⁵ αποτελούμενης από τον Πρόεδρό του, τον αρχαιότερο Αντιπρόεδρο και τον Πρόεδρο του αρμόδιου καθ' ύλην Τμήματος. Γίνεται αντιληπτό ότι μέλη της Επιτροπής επιλέγονται τα ανώτερα και πολύπειρα μέλη του Ανωτάτου Δικαστηρίου, κάτι που δείχνει τη σημασία που αποδίδεται στο συγκεκριμένο θεσμό. Παρά τη συγκρότησή της όμως από ανώτατους δικαστές δεν

του ΣτΕ και ο φάκελος της υπόθεσης να επιστραφεί στο δικάσαν διοικητικό πρωτοδικείο, ώστε να ολοκληρωθεί αυτής η διάσκεψη.

⁴³ Άρθρο 1 παρ. 2 ν. 3900/2010

⁴⁴ «Χαρακτηριστικό το προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Διοικητικό Πρωτοδικείο Τρίπολης με την 1006/2017 απόφασή του προς το ΣτΕ, κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 παρ. 2 του ν. 3900/2010, που αφορούσε αγωγή που είχε κατατεθεί και ανέκυπτε ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος καθώς οι ενάγοντες ζητούσαν την καταβολή των ποσών που αντιστοιχούσαν στα επιδόματα εορτών και αδειάς για το χρονικό διάστημα από 1/1/2013 έως 9/6/2015 τα οποία στερήθηκαν λόγω καταργήσεώς τους με το ν. 4093/2012. Το προδικαστικό δικάστηκε αρχικά στην ενισχυμένη 7μελή σύνθεση του ΣΤ' τμήματος του ΣτΕ και επειδή η πλειοψηφούσα άποψη έκλινε στην αντισυνταγματικότητα της επίμαχης διάταξης, εξέδωσε την με αρ. 2626/2018 παραπεμπτική απόφασή του στην Ολομέλεια του ΣτΕ κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 5 του άρθρου 100 του Συντάγματος που προστέθηκε ε το από 6.4.2001 ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων. Το προδικαστικό ερώτημα συζητήθηκε στην Ολομέλεια την 1^η Φεβρουαρίου 2019 και με την με αρ. 1307/2019 απόφασή της έγινε δεκτό ότι η διάταξη του Ν. 4093/12 (παρ. Γ, ΥΠΟΠ. Γ1 περ.1) με την οποία καταργήθηκαν τα δώρα εορτών και το επίδομα αδειάς όλων των λειτουργών και υπαλλήλων που αμείβονται από το Δημόσιο Ταμείο δεν αντίκειται στην αρχή της αναλογικότητας, ούτε στο άρθρο 1 του ΠΡΩΤΟΥ Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ ούτε στα άρθρα 4 παρ. 5 και 25 παρ. 4 του Συντάγματος, διότι πρόκειται για μέτρο που αφορά όλους τους υπαλλήλους του δημοσίου και του ευρύτερου δημοσίου Τομέα, ενώ διαφορετικό είναι το ζήτημα χορηγήσεως επιδομάτων εορτών και αδειάς στους υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα, οι οποίοι αποτελούν διαφορετική κατηγορία, οι οποίοι έχουν υποστεί άλλα οικονομικής φύσεως μέτρα». Με την απόφαση αυτή 3.500 περίπου όμοιες υποθέσεις που εκκρεμούσαν προς εκδίκαση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας προσδιορίστηκαν και συζητήθηκαν με τη διαδικασία του άρθρου 126^Α ΚΔΔ.

⁴⁵ Αρχικά στο 4/2010 πρακτικό ΣτΕ Ολ. είχε προταθεί η ανάθεση του έργου αυτού στον Πρόεδρο του ΣτΕ

αποτελεί δικαστήριο. Η νομική φύση της αίτησης αυτής δεν έχει την ιδιότητα του ενδίκου βοηθήματος, αφού δεν επιζητείται με αυτήν η παροχή δικαστικής προστασίας.⁴⁶ Έχει τη μορφή απλής διαδικαστικής πράξης,⁴⁷ με την οποία επιζητείται, η κατά παρέκκλιση, εισαγωγή μίας ήδη εκκρεμούς υπόθεσης στο ΣτΕ.

Η Επιτροπή, αφού εξετάσει το παραδεκτό ή όχι της αίτησης, εντέλλεται να αποφασίσει για την ουσία αυτής. Ζήτημα υφίσταται στην περίπτωση που το ένδικο βοήθημα ή μέσο έχει ασκηθεί αναρμοδίως και πιο συγκεκριμένα για το αν η Επιτροπή, αφού ασχοληθεί με το αίτημα, αποφανθεί ότι το ένδικο μέσο έπρεπε να είχε κατατεθεί στο ΣτΕ, θα απορρίψει ή όχι την αίτηση ως απαράδεκτη. Αυτό που έχει υποστηριχθεί⁴⁸ είναι ότι έχοντας ως γνώμονα ότι ο νόμος θεσπίστηκε για την επιτάχυνση της διοικητικής δίκης η Τριμελής Επιτροπή θα πρέπει να παραπέμψει το ένδικο βοήθημα ή μέσο προς εκδίκαση στο ΣτΕ και όχι να απορρίψει την αίτηση του άρθρου ως απαράδεκτη.⁴⁹

Αντίθετα όμως, αν σε μια δικαστική απόφαση το ένδικο μέσο κατ' αυτής ασκηθεί απαράδεκτα και κατατεθεί αίτημα υπαγωγής στην πιλοτική δίκη, δεν μπορεί η Επιτροπή να κάνει δεκτό αυτό, ακόμη και αν συντρέχει η προϋπόθεση για «θέμα γενικότερου ενδιαφέροντος που έχει συνέπειες για ευρύτερο κύκλο προσώπων».^{50 51} Άρα η Επιτροπή ελέγχει το παραδεκτό του ενδίκου βοηθήματος ή μέσου (πχ προθεσμία, προσβαλλόμενη πράξη ή δικαστική απόφαση κλπ) ώστε να αποφανθεί στη συνέχεια εάν θα το κάνει δεκτό ή όχι.

⁴⁶ Σπηλιωτόπουλος Ε., «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, Τόμος II», Νομική Βιβλιοθήκη, 2015 σελ. 80 επ., Αντίθετα ο συγγραφέας θεωρεί ότι η αίτηση αυτή δημιουργεί μία ειδική μορφή ενδίκου βοηθήματος, αφού επιτρέπεται η υπαγωγή της διαφοράς στο ΣτΕ.

⁴⁷ Προυσανίδης Τ., ο.π σελ.905, ο οποίος την παρομοιάζει με την απλή αίτηση προτίμησης δικασίμου

⁴⁸ Αρναούτογλου Φ., Η «πρότυπη» ή «πιλοτική» δίκη , ο.π. σελ. 25

⁴⁹ Χαρακτηριστική η πράξη ΠΙΝ 21/2012 που αίτηση ακύρωσης αναρμοδίως είχε ασκηθεί στο Διοικητικό Εφετείο Αθήνας αντί στο ΣτΕ, αλλά επειδή έθετε ζητήματα γενικότερου ενδιαφέροντος και συνταγματικότητας του «άρθρου 33 του ν. 4024/2011», ζητήθηκε να παραπεμφθούν η αίτηση ακύρωσης και η αίτηση αναστολής, αμελλητί με τη διαδικασία του «άρθρου 34^Α π.δ. 18/1989» από το Δ.Ε.Α. στο ΣτΕ. Το ίδιο έγινε από την αντίθετη πλευρά με τις ΠΙΝ 25/2011 και ΠΙΝ 12/2012 που δύο αιτήσεις ακύρωσης κατατέθηκαν στο ΣτΕ αντί στο ΔΕΑ, αλλά επειδή αφορούσαν η μεν πρώτη «...το ζήτημα της ερμηνείας και εφαρμογής του άρθρου 16 παρ. 5 του Συντάγματος σχετικά με την παροχή των αναγκαίων πιστώσεων για το διορισμό εκλεγέντος μέλους ΔΕΠ» η δε δεύτερη «το ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων των άρθρων 28, 29 και 30 του ν. 4024/2011, καθ' ο μέρος η εφαρμογή αυτών συνεπάγεται μείωση των αποδοχών των υπηρετούντων στο Υπουργείο Οικονομικών Υπαλλήλων» .

⁵⁰ Αρναούτογλου Φ., Η «πρότυπη» ή «πιλοτική» δίκη..... , ο.π. σελ. 28

⁵¹ Χαρακτηριστικά,σε απορριπτική απόφαση φορολογικής προσφυγής του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθήνας, στην οποία ασκήθηκε απευθείας αναίρεση ενώπιον του ΣτΕ αντί έφεσης, όταν υποβλήθηκε αίτημα για υπαγωγή στο θεσμό της πιλοτικής δίκης, η Επιτροπή, αν και ετίθετο θέμα αντισυνταγματικότητας του νόμου που αναγκάζει τους συζύγους να υποβάλουν κοινή φορολογική δήλωση, δεν το έκανε δεκτό γιατί η αναίρεση ασκήθηκε απαράδεκτως.

Δύο προϋποθέσεις ταυτόχρονα θα πρέπει να υπάρχουν για να γίνει δεκτή η αίτηση: α) το ζήτημα, που αφορά, να είναι γενικότερου ενδιαφέροντος και β) οι συνέπειές του να έχουν αντίκτυπο σε διευρυμένο κύκλο προσώπων. Τα παραπάνω παραπέμπουν αποκλειστικά σε ποσοτικό κριτήριο.⁵² Το πότε ένα ζήτημα είναι ευρύτερου ενδιαφέροντος κρίνεται κατά περίπτωση από την Επιτροπή, που μπορεί να είναι είτε ουσιαστικού δικαίου είτε δικονομικού, είτε ακόμα να αφορά και την συνταγματικότητα της νομικής διάταξης. Δεν είναι απαραίτητο ως προϋπόθεση να εκκρεμούν ήδη πολλές υποθέσεις, αλλά αρκεί να αναμένεται να επιφέρει αυτό μεγάλο αριθμό διαφορών.⁵³ Καθώς τα περισσότερα αιτήματα υποδεικνύουν αντισυνταγματικότητα νόμων, δύσκολα προέρχονται από τη Διοίκηση. Είναι γεγονός ότι δύσκολα μπορεί να υπάρξει διαφοροποίηση της «νομικής σπουδαιότητας» από το «γενικότερο ενδιαφέρον», διότι πρόκειται για έννοιες που σχετίζονται μεταξύ τους. Με τη διατύπωση που έχει επιλεγεί, δεν δυσκολεύεται πάντως ο διάδικος, γιατί δεν είναι απαραίτητο να προβάλλει επιχειρήματα για τη «νομική σπουδαιότητα», αλλά να πραγματευτεί τις πραγματικές πλευρές του ζητήματος.⁵⁴ Η τριμελής επιτροπή του ΣτΕ αποφασίζοντας μόνο με βάση τα στοιχεία που έχουν καταθέσει ο αιτών ή οι αιτούντες ή και οι παρεμβαίνοντες⁵⁵ εκδίδει είτε θετική πράξη, εφόσον κρίνει ότι πληρούνται οι ουσιαστικές προϋποθέσεις,⁵⁶ είτε απορριπτική πράξη, εναντίον της οποίας δεν μπορούν να ασκηθούν ένδικα μέσα και δεν παράγει δεδικασμένο, ενώ αυτή δεν μπορεί να ανακληθεί.⁵⁷ Οπωσδήποτε, όμως, το αίτημα πρέπει να υποβληθεί πριν τον προσδιορισμό δικασίμου ή το αργότερο πριν από τη συζήτηση της υπόθεσης.⁵⁸ Εκ νέου υποβολή αιτήματος από άλλο διάδικο επιτρέπεται, αν και δεν φαίνεται να έχει σημαντικές πιθανότητες ευόδωσης, εκτός εάν προέκυψε ανάγκη

⁵² Ρουβά Δ., Η πρότυπη δίκη..., όπ. π. σ.7 «...Αν το ζήτημα είναι γενικότερου ενδιαφέροντος βεβαίως και θα έχει συνέπειες σε ευρύτερο κύκλο προσώπων, οπότε ο δεύτερος όρος μοιάζει πλεονασμός. Από την άλλη πλευρά, το γράμμα της διάταξης κάνει λόγο για γενικότερο και όχι για γενικό θέμα. Οδηγούμαστε μάλλον ότι θα πρέπει να αγγίζει ένα ομαδοποιημένο μεγάλο τμήμα του πληθυσμού».

⁵³ Λαδά Ζ., «Η πιλοτική δίκη του άρθρου 1 του ν. 3900/2010», σελ. 78

⁵⁴ Πικραμένος Μ., «Το Συμβούλιο της Επικρατείας μετά το Ν.3900/2010 στον Τόμο Συμβούλιο της Επικρατείας.Εφαρμογές Διοικητικού Ουσιαστικού και Δικονομικού Δικαίου», επιμέλεια Χ. Χρυσανθάκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σ.1111

⁵⁵ Αρναούτογλου Φ., Η «πρότυπη» ή «πιλοτική» δίκη.....ό.π. σ. 64

⁵⁶ «Ο νόμος δεν επιβάλλει η πράξη αυτή να είναι αιτιολογημένη, αν όμως είναι θετική, είναι σημαντικό να εξηγείται με σαφήνεια το νομικό ζήτημα που θα απασχολήσει το ανώτατο δικαστήριο».

⁵⁷ Αρναούτογλου Φ., Η «πρότυπη» ή «πιλοτική» δίκη....., ό.π. σ. 69

⁵⁸ Κυβέλος Σ -Ιωσηφίδου Α., «Παρατηρήσεις στην απόφαση Ολ. ΣτΕ 759/2018», ΘΠΔΔ 4-5/2018 σ. 430

επανεξέτασης, επειδή κατατέθηκαν και εκκρεμούν πολλές υποθέσεις ενώπιον των δικαστηρίων, προϋπόθεση που δεν συνέτρεχε κατά την αρχική αίτηση.⁵⁹

Στη συνέχεια, η θετική πράξη της Επιτροπής γνωστοποιείται σε δύο εφημερίδες ημερήσιες της Αθήνας με σκοπό την ενημέρωση και άλλων διαδικών που έχουν εκκρεμείς υποθέσεις για το ίδιο αντικείμενο, προκειμένου, εάν το επιθυμούν, να ασκήσουν παρέμβαση. Παράλληλα, ενημερώνεται το Δικαστήριο στο οποίο εκκρεμοδικεί το ένδικο βοήθημα ή μέσο, ώστε να διαβιβάσει το φάκελο δικογραφίας στο Ανώτατο Δικαστήριο. Ακολουθεί η ενημέρωση από το Γενικό Επίτροπο προς όλα τα διοικητικά δικαστήρια ώστε να ανασταλεί, είτε ο προσδιορισμός, είτε η συζήτηση των όμοιων υποθέσεων που έχουν ήδη προσδιοριστεί, μέχρι να εκδοθεί η απόφαση από το αρμόδιο τμήμα του ΣτΕ ή την Ολομέλεια. Εξυπακούεται ότι η αναστολή αυτή περιλαμβάνει και τις υποθέσεις που έχουν ήδη συζητηθεί και βρίσκονται στα χέρια των εισηγητών. Αν κάποιο δικαστήριο δεν συμμορφωθεί με την αναστολή και εκδώσει απόφαση αυτή θα είναι πλημμελής.⁶⁰ Με βάση τις ισχύουσες διατάξεις το δικαστήριο συνεχίζει να είναι αρμόδιο, όμως, υπάρχει η δυνατότητα άσκησης έφεσης ή αναιρέσεως για παραβίαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας έκδοσης της απόφασης, ώστε να επιτευχθεί η ενότητα της νομολογίας.⁶¹

1.5.Η Απόφαση – Οι συνέπειες της απόφασης

Όταν το Συμβούλιο αποφασίσει κατά τη διαδικασία του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010», είτε θα προχωρήσει στην εκδίκαση όλης της υπόθεσης και στην αποδοχή ή απόρριψη του ενδίκου μέσου ή βοηθήματος, όπως ακριβώς θα έκανε το οικείο διοικητικό δικαστήριο, είτε θα το παραπέμψει προς περαιτέρω εκδίκαση. Οι διάδικοι ενημερώνονται για την δικάσιμο σύμφωνα με όσα ορίζονται στο «άρθρο 21 π.δ/τος 18/1989».

⁵⁹ Είναι πολύ σημαντικό για την έκβαση της συζήτησης της υπόθεσης, το δικόγραφο το οποίο επιλέγει ο διάδικος να προβάλλει το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα, να είναι πλήρες και αιτιολογημένο επαρκώς, γιατί η κρίση του ΣτΕ μπορεί να είναι «τυχαία», επειδή θα πρέπει να στηριχθεί μόνο στους λόγους που προβάλλονται σε αυτό και έτσι να χαθεί η ευκαιρία που δίνεται για οριστική επίλυση του θέματος.

⁶⁰ Δελλής Γ., «Η Διοικητική Δικαιοσύνη σε αναζήτηση ταχύτητας. Ανατρέποντας το μύθο της ωραίας κοιμωμένης», Νομική Βιβλιοθήκη 2013, σελ. 156

⁶¹ «ΣτΕ 2614/2021 Α' Τμήμα 7μελής σύνθεση, Αίτηση αναίρεσης του ΟΑΕΕ και ήδη Ε-ΕΦΚΑ κατά απόφασης Διοικητικού Εφετείου Θεσσαλονίκης: παραδεκτή αίτηση αναίρεσης σε απόφαση αντίθετη προς απόφαση ΣτΕ επί πιλοτικής δίκης ή προδικαστικού ερωτήματος για το ίδιο νομικό ζήτημα».

Αν αποφανθεί το ΣτΕ, η απόφασή του δεν εφεσιβάλλεται, ούτε μπορεί να αναιρεθεί, ενώ επιτρέπεται η άσκηση των ενδίκων μέσων της ανακοπής ερημοδικίας και της τριτανακοπής.⁶² Το ίδιο ισχύει πολύ περισσότερο όταν εκδίδεται παραπεμπτική απόφαση προς εκδίκαση από το διοικητικό δικαστήριο.⁶³ Με την έκδοσή της και την παρέλευση της 60ηήμερης προθεσμίας για την άσκηση των προαναφερομένων βοηθημάτων, δημιουργείται η υποχρέωση για τη συμμόρφωση της Διοίκησης.

Οι αποφάσεις του ΣτΕ που επιλύουν ζητήματα κατά τη διαδικασία του προαναφερόμενου άρθρου δεσμεύουν εκ του νόμου τους διαδίκους και τα δικαστήρια που μνημονεύονται στη συγκεκριμένη διάταξη και μόνον αυτούς.

Στη συνέχεια, οι υποθέσεις που είχαν τεθεί από τα αρμόδια δικαστήρια σε αναστολή και ασχολούνται μόνο με το ζήτημα το οποίο επιλύθηκε κατά την «πilotική απόφαση του ΣτΕ», εισάγονται υποχρεωτικά προς κρίση σε συμβούλιο κατά «τα άρθρα 34Α και 34Β του π.δ. 18/1989 και 126Α του ΚΔΔ». Το ίδιο ισχύει και για τις υποθέσεις στις οποίες τίθενται εκτός από το ως άνω ζήτημα και λόγοι που είναι προφανώς απαράδεκτοι ή αβάσιμοι. Εάν παρ' όλ' αυτά ο διάδικος εμμένει να εισαχθεί στο ακροατήριο και το Δικαστήριο αποφασίσει σύμφωνα με την απόφαση του ΣτΕ, θα κληθεί να πληρώσει διπλάσια δικαστικά έξοδα.⁶⁴

1.6.Πρότυπη εναντίον Πιλοτικής Δίκης

Με το «άρθρο 1 παρ. 1 ν. 3900/2010» προστέθηκε ο θεσμός της πιλοτικής δίκης. Εντοπίζονται πολλές διαφορές μεταξύ «πιλοτικής» και «πρότυπης» δίκης.⁶⁵

Με το θεσμό της πρότυπης δίκης «η αρμοδιότητα δινόταν αποκλειστικά και μόνο στο Γενικό Επίτροπο της Επικράτειας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων για να ζητήσει κατά προτεραιότητα την εκδίκαση μιας εκκρεμούς σε πρώτο ή δεύτερο βαθμό υπόθεσης», εφόσον στην υπόθεση αυτή ανέκυπτε «νέο νομικό ζήτημα» μέγιστης σημασίας ή «νομικό ζήτημα» που εμφανιζόταν σε μεγάλο αριθμό όμοιων υποθέσεων που ήταν εκκρεμείς. Η υπόθεση προσδιοριζόταν και εκδικάζετο εντός του Δικαστηρίου που εκκρεμούσε, στηριζόταν όμως στη γρήγορη έκδοση απόφασης. Έτσι, με την πρότυπη δίκη έμπαιναν μεν κατά προτεραιότητα στο

⁶² Λαδά Ζ., «Η πιλοτική δίκη.....», ό.π. σ 171

⁶³ Αρναούτογλου Φ., «Η «πρότυπη ή πιλοτική» δίκη»....., ό.π. σ.136-141

⁶⁴ «Άρθ. 1 παρ. 3 ν.3900/2010 όπως προστέθηκε με την παρ. 2 του άρ. 40 ν. 4055/12»

⁶⁵ Λαδά Ζ., «Η πρότυπη δίκη», ο.π. σ. 734-740

ακροατήριο οι σπουδαίες νομικές διαφορές, αλλά δεν ολοκληρώνονταν τα στάδια της δικαστικής κρίσης πρώτου ή δεύτερου βαθμού, με σκοπό η ταχεία επίλυση της διαφοράς να συνιστά την πρότυπη, «δηλαδή την ήδη εφαρμοσμένη νομική λύση για την επίλυση των υπόλοιπων όμοιων δικαστικών υποθέσεων». Επιπρόσθετα, προκειμένου να εκλείψει η ελλιπής πληροφόρηση του Γενικού Επιτρόπου για το είδος και το σύνολο των υποθέσεων που εκκρεμούσαν στα διοικητικά δικαστήρια και θα μπορούσαν να ενταχθούν στο πλαίσιο της πρότυπης δίκης, είχε προβλεφθεί η δυνατότητα να κατατίθεται αίτημα σε αυτόν, είτε από τους διευθύνοντες τα δικαστήρια προέδρους, είτε από τον Πρόεδρο του ΝΣΚ, είτε από τους δικηγορικούς συλλόγους, ώστε να εφαρμόζει τη διάταξη και να ζητά τον κατά προτίμηση προσδιορισμό της υπόθεσης αυτής.⁶⁶ Η απόφαση μετά από άσκηση έφεσης ή αναίρεσης υπέρ του νόμου, ανάλογα με το αν επρόκειτο για διαφορά ουσίας ή ακυρωτική αντίστοιχα, την οποία καλούνταν να ασκήσει υποχρεωτικά ο Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας, δεν παράγει κανένα αποτέλεσμα μεταξύ των διαδίκων, ούτε επιδρά στο κύρος και την ισχύ της προσβαλλόμενης απόφασης.⁶⁷

Αντίθετα, στην πιλοτική δίκη «άρθρο 1 παρ. 1 ν. 3900/2010» η υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιον διοικητικού πρωτοδικείου ή διοικητικού εφετείου,⁶⁸ εισάγεται απευθείας για εκδίκαση στο ΣτΕ μετά από αίτημα ενός εκ των διαδίκων και τη σύμφωνη γνώμη τριμελούς επιτροπής του ανωτάτου δικαστηρίου ή μετά από έκδοση προδικαστικής αναβλητικής απόφασης του ίδιου του δικαστηρίου που εκκρεμεί η υπόθεση, με υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο ΣτΕ «άρθρο 1 παρ. 2 ν. 3900/2010», εφόσον σ' αυτή τίθεται «ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος» που επιφέρει συνέπειες σε ευρύ κύκλο προσώπων. Σε κάθε περίπτωση το ζήτημα μπορεί να αφορά είτε τη ρύθμιση σχέσεων πολιτών και κράτους «ουσιαστικό δίκαιο», όπως για παράδειγμα η αντισυνταγματικότητα φορολογικών ρυθμίσεων⁶⁹, είτε δικονομικού δικαίου, όπως για παράδειγμα η συνταγματικότητα «άρθρου 45 παρ. 2 ν. 3900/2010» περί αυξημένου παραβόλου στις εκκρεμείς δίκες,⁷⁰ αφού ο νομοθέτης

⁶⁶ Τσιρώνας Α., « Η δικονομική μεταρρύθμιση » ο.π. σ.424-439 (425)

⁶⁷ Λαδά Ζ. «Ο θεσμός της πρότυπης δίκης.....», ό.π. σ. 58

⁶⁸ «Το ΣτΕ, βέβαια, αντιμετώπισε δύο περιπτώσεις στις οποίες οι διάδικοι, αν και έπρεπε να καταθέσουν αίτηση ακύρωσης στο κατά τόπον Διοικητικό Εφετείο, κατέθεσαν την αίτηση ακύρωσης στο ΣτΕ και την ίδια ημέρα κατέθεσαν αίτηση υπαγωγής της υπόθεσης στη διαδικασία του «άρθρου 1 παρ. 1 ν.3900/2010», τις οποίες η Επιτροπή τις έκανε δεκτές με τις με αρ. ΠΑ14/2011 και ΠΑ9/2012 παρότι οι υποθέσεις αυτές δεν εκκρεμούσαν ήδη σε διοικητικό δικαστήριο». Βλ. Αρναούτογλου Φ. ο.π. σ.27

⁶⁹ ΣτΕ 2164/2012

⁷⁰ ΣτΕ 601/2012

δεν διευκρίνισε ρητά αν θα αναφέρεται σε πραγματικό ή νομικό ζήτημα, αν και στην αιτιολογική έκθεση κάνει λόγο για «*νομικό ζήτημα*». Πάντως, πρέπει να επισημανθεί ότι για το ζήτημα του γενικότερου ενδιαφέροντος δεν θα πρέπει να υπάρχει ήδη σχετική κρίση του Ανωτάτου Δικαστηρίου.

Η απόφαση του «άρθρου 1 του Ν. 3900/2010» ως δικαστική απόφαση επί της συγκεκριμένης υπόθεσης, η οποία εισάγεται ενώπιον του ΣτΕ για το νομικό της θέμα είναι πραγματική δίκη και δημιουργεί αναφορικά με αυτήν έννομες συνέπειες. Στόχος είναι η εκδίκαση σε ανώτατο επίπεδο, ούτως ώστε να υπάρχει ομοιόμορφη νομολογία.

Κατά της απόφασης αυτής «δεν μπορούν να ασκηθούν τα ένδικα μέσα της έφεσης και της αναίρεσης», αποκλείοντας έτσι, όπως αναφέρει ο καθηγητής Χ. Χρυσανθάκης «τη δυνατότητα να περάσει η υπόθεση από περισσότερα δικαιοδοτικά στάδια με αποτέλεσμα την αδυναμία του εμπλουτισμού της υπόθεσης μέσω της διατύπωσης περισσοτέρων γνώμων». ⁷¹ Αντίθετα, ο Φ. Αρναούτογλου, Αντιπρόεδρος ε.τ. ΣτΕ, υποστηρίζει ότι «δεν έχει τεθεί θέμα αντισυνταγματικότητας στις περιπτώσεις όπου ο νομοθέτης κατήγγησε ουσιαστικά τη δυνατότητα άσκησης δεύτερου βαθμού δικαιοδοσίας, όπως η διαφοροποίηση των ορίων του εκκλητού κλπ». ⁷²

1.7.Προδικαστικό Ερώτημα

«Με το άρθρο 1 παρ. 2 του ν. 3900/2010 προβλέφθηκε για πρώτη φορά η δυνατότητα στο διοικητικό δικαστήριο⁷³ που θα ασχοληθεί με υπόθεση, στην οποία προκύπτει ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος με αντίκτυπο σε ευρύ κύκλο προσώπων, να είναι σε θέση, με απόφασή του η οποία αναστέλλει την πρόοδο της δίκης και δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα,⁷⁴ να διαβιβάσει σχετικό προδικαστικό ερώτημα στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Είναι επίσης, πιθανόν, ένα τέτοιο ζήτημα να είναι συγχρόνως μείζονος σημασίας, κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου

⁷¹ Χρυσανθάκης Χ. «Οι νέες ρυθμίσεις για την διοικητική δίκη: Ο ν. 3900/2010. Μία «ανοιχτή» επιστολή προς την Πολιτεία», Θ.Π.Δ.Δ. 12/2010, σ. 1321 επ.

⁷² Αρναούτογλου Φ. «*Η «πρότυπη» ή «πιλοτική» δίκη.....*», οπ.π. σ.13,

⁷³ «Η διάταξη καταλαμβάνει κάθε τακτικό διοικητικό δικαστήριο και περιλαμβάνεται τόσο ο σχηματισμός σε συμβούλιο που κρίνει αίτηση αναστολής, όσο και ο Πρόεδρος Εφετών που κρίνει κατά το ν. 3886/2010 αίτηση ασφαλιστικών μέτρων»

⁷⁴ «Δεν υπόκειται ούτε σε ανακοπή ερημοδικίας ή αίτηση διόρθωσης ή ερμηνείας που προσβάλλουν και μη οριστικές αποφάσεις»

14 παρ. 2 περ. α και παρ. 5 του π.δ. 18/1989, που δικαιολογούν την απευθείας ή κατόπιν παραπεμπτικής απόφασης εισαγωγή υπόθεσης στην Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, είτε περί υπόθεσης που εισάγεται ή παραπέμπεται λόγω σπουδαιότητας στην επταμελή σύνθεση Τμήματος⁷⁵. Το δικαστήριο που απευθύνει το ερώτημα πρέπει να είναι το καθ' ύλην και κατά τόπον αρμόδιο για την εκδίκαση της υπόθεσης στην οποία αυτό ανέκυψε.⁷⁶ Όμως, δεν είναι αρκετή μόνο η μεγάλη νομική σημασία του ζητήματος, αλλά θα πρέπει να αφορά και πολλούς. Και αυτό συμβαίνει, διότι αν το ζήτημα αφορά στενό κύκλο προσώπων δεν πληροί τη βασική προϋπόθεση του νόμου για να εισαχθεί απευθείας στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Συνεπώς, όσο ενδιαφέρον και να παρουσιάζει το επίμαχο ζήτημα δε μπορεί να υποβληθεί προδικαστικό ερώτημα από αναρμόδιο δικαστήριο. Η υποβολή του είναι δικονομικά δυνατή σε κάθε στάδιο μετά τη συζήτηση της υπόθεσης και μέχρι την έκδοση της οριστικής απόφασης.⁷⁷ Αυτή είναι δεσμευτική για το Συμβούλιο της Επικρατείας το οποίο υποχρεούται να αποφανθεί επί του ερωτήματος.⁷⁸ Η απόφαση για την αποστολή προδικαστικού ερωτήματος δημοσιεύεται κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010»⁷⁹ σε δύο ημερήσιες εφημερίδες των Αθηνών, με πράξη του Προέδρου του αντίστοιχου σχηματισμού του ΣτΕ, ενδεχομένως με την αναφορά περί ορισμού εισηγητού και δικασίμου, και συνεπάγεται την αναστολή εκδίκασης ομοειδών υποθέσεων, που εκκρεμούν ενώπιον άλλων διοικητικών δικαστηρίων και την εισαγωγή του ενδίκου βοηθήματος ή μέσου στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Η απόφαση είναι δεσμευτική για τους διαδίκους της ενώπιόν του δίκης».⁸⁰

⁷⁵ Αρναούτογλου Φ., «Η πρότυπη ή πιλοτική δίκη.....», ό.π., σ. 46

⁷⁶ Αρναούτογλου Φ., «Η πρότυπη ή πιλοτική δίκη.....», ό.π., σ. 171

⁷⁷ Αρναούτογλου Φ., «Η πρότυπη ή πιλοτική δίκη.....», ό.π., σ. 172

⁷⁸ Η προδικαστική απόφαση της παρ. 2 του άρθρου 1 ν. 3900/2010 δεν υποβάλλεται στην κρίση της επιτροπής της παρ. 1 του άρθρου 1 ν. 3900/2010, γιατί σύμφωνα με τον Φίλη Αρναούτογλου: «...Ο νομοθέτης δεν θέλησε, να εξομοιώσει την δικαστική απόφαση που περιέχει ερώτημα με το αίτημα ενός των διαδίκων της παραγράφου 1 ούτε καν με το αίτημα του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας στα Διοικητικά Δικαστήρια, ώστε να το περάσει από τον ίδιο μηχανισμό, υποβάλλοντάς το και αυτό υπό την κρίση της επιτροπής. Δεν επιθυμεί κάτι που, προφανώς, θα υποβίβαζε τη δικαστική απόφαση. Και αυτό γιατί την θεωρεί σημαντικότερη, αφού προέρχεται ύστερα από τη μελέτη των στοιχείων της δικογραφίας και διάσκεψη, επαφιέμενος στην σοβαρότητα και υπευθυνότητα των διοικητικών δικαστών. ...»

⁷⁹ Αρκεί η δημοσίευση του ερωτήματος και όχι ολόκληρη η απόφαση.

⁸⁰ Με την με αρ. 247/2011 απόφαση του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Κομοτηνής που επελήφθη εφέσεως κατά της με αρ. 195/2005 αποφάσεως του Μονομελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Κομοτηνής σχετικά με τη φορολόγηση με 50% των ΔΙΒΕΕΤ των εφοριακών υπαλλήλων, υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα «άρ. 1 παρ. 2 ν.3900/2010» στο Ανώτατο Δικαστήριο, το οποίο με τη με αρ. 3020/2012 απόφαση του Β' τμήματός του αποφάσισε ότι νόμιμα φορολογήθηκε η αποζημίωση των ΔΙΒΕΕΤ και παρέπεμψε στο Δικαστήριο την εκδίκαση της εφέσεως. Η απόφαση αυτή του ΣτΕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ: ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΔΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΝΟΜΩΝ.

Οι διαδικασίες οι οποίες εισήχθησαν στην ελληνική έννομη τάξη με τις διατάξεις των «άρθρων 1 και του 2 του ν. 3900/2010», αμφισβητήθηκαν ως προς τη συνταγματικότητά τους και συγκεκριμένα ασκήθηκε κριτική κατά κύριο λόγο στις συνταγματικές διατάξεις, οι οποίες: α) εξασφαλίζουν πλήρως την καθιέρωση των αρμοδιοτήτων των διοικητικών δικαστηρίων, β) διασφαλίζουν πλήρως το νόμιμο δικαστή και γ) τον διάχυτο έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων και την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης.

2.1. Διάκριση αρμοδιοτήτων δικαστηρίων στη διοικητική δικαιοσύνη

Στη χώρα μας ακολουθείται το σύστημα δύο κλάδων της δικαιοσύνης, ανάλογα με την κατηγορία των διαφορών. Στο «άρθρο 93 παρ. 1 του Σ.» τα δικαστήρια διακρίνονται σε διοικητικά, πολιτικά και ποινικά. Κατά το « άρθρο 94 παρ. 1 και 2» οι διοικητικές διαφορές υπάγονται στο ΣτΕ και στα Τακτικά Διοικητικά Δικαστήρια. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, στο ΣτΕ υπάγονται οι ακυρωτικές διαφορές και στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια οι διαφορές ουσίας, όμως «υπάρχουν ουσιαστικά κριτήρια που δίνουν την εξουσία στο δικαστή να ελέγξει το χαρακτηρισμό μιας διαφοράς». ⁸¹ Μόνο με την πιλοτική δίκη το ΣτΕ μπορεί να κρατήσει και να δικάσει μία διαφορά ουσίας. Αυτό, όμως, δεν μετατρέπει τη διαφορά από ουσία σε ακυρωτική και προκύπτει το ερώτημα, αν το ΣτΕ μπορεί να το κάνει αυτό επειδή τίθεται «νομικό ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος» και να ανήκει στη διακριτική του ευχέρεια να δικάσει εξ ολοκλήρου τη διαφορά. ⁸²

απήλλαξε το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας από 1.500 όμοιες υποθέσεις που εκκρεμούσαν και οι οποίες με τη διαδικασία του άρθρου 126^A τέθηκαν στο αρχείο.

⁸¹ «Παρατηρήσεις Δ.Στράνη, *Τα όρια του νομοθετικού χαρακτηρισμού των διοικητικών διαφορών – με αφορμή την απόφ. ΣτΕ 3919/2010*, ΘΠΔΔ 5/2011, σ. 488, ο οποίος επισημαίνει ότι η συνταγματική εξασφάλιση και διαφοροποίηση των ακυρώσεων από τις υποθέσεις ουσίας καθιστά το τυπικό κριτήριο πλημμελές και τα δικαστήρια μπορούν να ελέγξουν τη συνταγματικότητα των σχετικών ενεργειών του νομοθέτη περί ουσιαστικοποίησης των προγενέστερων διαφορών ή της μεταφοράς αρμοδιοτήτων μεταξύ των διοικητικών δικαστηρίων»

⁸² Πικραμένος Μ., «Το Συμβούλιο της Επικρατείας... όπ.π.» σ. 1112: «*τούτο πρακτικά σημαίνει ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας επιλαμβάνεται διαφορών ουσίας καθώς και των ακυρωτικών διαφορών που*

2.2. Φυσικός Δικαστής

Είχε υποστηριχθεί καταρχάς⁸³ ότι η υπαγωγή διαφορών, που ενώ είχαν εισαχθεί ενώπιον διαφορετικού τακτικού διοικητικού δικαστηρίου, θα εκδικάζονταν στο ΣτΕ και μάλιστα χωρίς τη συγκατάθεση όλων των διαδίκων, αντίκειται στο «άρθρο 8 παρ. 1» του Συντάγματος, που ορίζει ότι: «Κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του το δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος.». Η δικαστική προστασία θεωρείται αντικειμενική μόνο σε περίπτωση που παρέχεται από δικαστή που έχει οριστεί εκ των προτέρων από το νόμο.⁸⁴ Ωστόσο, «σύμφωνα με την άποψη του καθηγητή Γεώργιου Δελλή δεν παραβιάζεται η αρχή του φυσικού δικαστή όταν η μεταφορά της αρμοδιότητας για την εκδίκαση μίας υπόθεσης από το ένα δικαστήριο στο άλλο γίνεται για λόγους δημοσίου συμφέροντος και στη βάση υπαρκτού κανόνα δικαίου⁸⁵ καθώς και κριτηρίων με γενικό και αντικειμενικό χαρακτήρα».⁸⁶ Οι συγκεκριμένες προϋποθέσεις ισχύουν στην περίπτωση της πιλοτικής δίκης, δεδομένου ότι ο νομοθέτης έχει θέσει εξ αρχής τα προαπαιτούμενα, σύμφωνα με τα οποία μία υπόθεση μπορεί να εισαχθεί κατά παρέκκλιση στο ΣτΕ, προκειμένου για λόγους δημοσίου συμφέροντος που έγκεινται στην ταχύτερη εκδίκαση διοικητικών διαφορών γενικότερου ενδιαφέροντος⁸⁷ οι οποίες αφορούν μεγάλο αριθμό προσώπων⁸⁸ και στην καθιέρωση ενιαίας νομολογιακής γραμμής στην επίλυση των διαφορών αυτών⁸⁹. Μάλιστα, «στην περίπτωση της παραγράφου 1 του άρθρου 1 ν 3900/2010 το ζήτημα μπορεί να παραπεμφθεί στην Ολομέλεια με πρωτοβουλία των διαδίκων, ακόμη και πριν την συζήτηση και έκδοση αποφάσεως από το δικαστήριο που είχε αρχικά επιληφθεί της υποθέσεως», ενώ «στην περίπτωση της παραγράφου 2

δεν ανήκουν στην αρμοδιότητά του κατά τις πάγιες διατάξεις, ενώ το πιο ορθόδοξο στο πλαίσιο της δικαιοδοτικής μας τάξης και του νομικού μας συστήματος θα ήταν το ΣτΕ να επιλύει το νομικό ζήτημα για το οποίο επιλήφθηκε και να παραπέμπει την επίλυση της όλης διαφοράς στον αρμόδιο δικαστή..»

⁸³ Συμεωνίδης Ι., «Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στη διοικητική δικαιοσύνη και ο διάλογος που έχει ανοίξει για μια νέα πορεία του κλάδου», ΕφημΔΔ 2011, σ. 392.

⁸⁴ Δαγτόγλου Π., «Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο», 6^η έκδοση, Σάκκουλας 2014, σ. 259

⁸⁵ «Όμως και ο ν. 3900/2010 νόμος είναι», αναφέρει ο Φ. Αρναούτογλου λακωνικά, ό.π. σ.36, για να κατευνάσει τις επικρίσεις

⁸⁶ Δελλής Γ., «Η Διοικητική Δικαιοσύνη» ό.π. σ.225

⁸⁷ «Έχει πάντως διατυπωθεί και η άποψη ότι οι προϋποθέσεις που τίθενται στο νόμο δεν είναι αντικειμενικές και ότι παρέχεται ευρεία διακριτική ευχέρεια».

⁸⁸ Πικραμένος Μ., «Το Συμβούλιο της Επικρατείας μετά το Ν. 3900/2010 στον Τόμο Συμβούλιο της Επικρατείας. Εφαρμογές Διοικητικού Ουσιαστικού και Δικονομικού Δικαίου», επιμέλεια Χ. Χρυσανθάκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σ.1110

⁸⁹ Αρναούτογλου Φ., «Η πρότυπη ή πιλοτική δίκη...», ό.π., σ. 71

του άρθρου 1 του ν. 3900/2010, πρωτοβουλία αναλαμβάνει το ίδιο το δικαστήριο με την αποστολή προδικαστικού ερωτήματος». «Δεν προκύπτει ζήτημα βίαιης αφαίρεσης της υπόθεσης από την αρμοδιότητα του κατώτερου τακτικού διοικητικού δικαστηρίου, ιδίως, στην περίπτωση του άρθρου 2 του ν. 3900/2010, καθώς το διοικητικό πρωτοδικείο ή εφετείο έχει ήδη αποφανθεί επί του θέματος και έχει αποποιηθεί της δικαιοδοσίας του».

2.3. Διάχυτο σύστημα ελέγχου συνταγματικότητας νόμων

Το Σύνταγμα είναι νομικό κείμενο που εμπεριέχει κανόνες δικαίου και μάλιστα κανόνες που έχουν αυξημένη ισχύ και άμεση υλοποίηση. Είναι, δηλαδή, κανόνες που βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχικής πυραμίδας των κανόνων δικαίου, όσον αφορά τουλάχιστον τους εθνικούς νόμους.⁹⁰ «Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων από τα ελληνικά δικαστήρια κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά στο άρθρο 5 του Συντάγματος του 1927».⁹¹ Στην Ευρώπη ο έλεγχος αυτός ακολουθεί δύο συστήματα: το συγκεντρωτικό και το διάχυτο. Τα συγκεντρωτικά ή κελσενιανά συστήματα στηρίζονται στην ύπαρξη ειδικού Συνταγματικού Δικαστηρίου και εφαρμόζονται στην ηπειρωτική Ευρώπη (Γαλλία, Γερμανία). «Οι υπόλοιποι δικαστές δεν δικαιούνται να ελέγχουν τη συμμόρφωση των νόμων με το Σύνταγμα και μπορούν να αναπέμπουν το θέμα στο Συνταγματικό Δικαστήριο». Όταν αυτό κρίνει τον νόμο αντισυνταγματικό, τον ακυρώνει και οι αποφάσεις του είναι δεσμευτικές για τα υπόλοιπα δικαστήρια.

Στη χώρα μας, «ακολουθείται το διάχυτο σύστημα ελέγχου το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 93 παρ. 4 του Συντάγματος⁹² και χαρακτηρίζεται από μεγάλη εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη και ο δικαστής κάθε βαθμίδας είναι αρμόδιος να αποφασίσει εάν ο νόμος που καλείται να εφαρμόσει είναι σύμφωνος με το Σύνταγμα. Βασικό προτέρημά του είναι ο γενικευμένος έλεγχος και η αμεσότητα στο

⁹⁰ Τζέμος Γ. Β., «*Οργανωτικό Διοικητικό Δίκαιο Διαγράμματα*», Νομική Βιβλιοθήκη, Σεπτέμβριος 2013, σ. 18

⁹¹ «Στο άρθρο 5 του Συντάγματος του 1927 οριζόταν ότι η δικαστική εξουσία ασκείται υπό δικαστηρίων ανεξαρτήτων υποκειμένων μόνον εις τους νόμους. Αι δικαστικά αποφάσεις εκδίδονται και εκτελούνται εν ονόματι της ελληνικής δημοκρατίας. Στη διάταξη αυτή προστέθηκε ερμηνευτική δήλωση η οποία όριζε ότι η αληθής έννοια της διατάξεως είναι ότι τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμον, ούτινος το περιεχόμενον αντίκειται προς το Σύνταγμα».

⁹² «Άρθρο 93 παρ. 4: Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενο του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα».

Σύνταγμα, καθιστώντας τους νόμους του δεσμευτικούς για όλους. Επίσης, παρέχει στους δικαστές την εξουσία να ελέγχουν τους νόμους στην ουσία και όχι τυπικά, δηλαδή τη διαδικασία ψήφισής τους.⁹³ Ακόμη, ο έλεγχος είναι: α) παρεμπίπτων, δηλαδή το ζήτημα της αντισυνταγματικότητας δεν αποτελεί το πρωταρχικό αντικείμενο της δίκης, αλλά τίθεται παρεμπιπτόντως στο πλαίσιο μιας άλλης διαφοράς, β) συγκεκριμένος, αφορά, δηλαδή, μία ειδική διάταξη που είναι κρίσιμη για την επίλυση της διαφοράς και γ) δηλωτικός ή διαπιστωτικός δηλαδή η αντισυνταγματική διάταξη παραμερίζεται και δεν εφαρμόζεται στη συγκεκριμένη διαφορά. Εξακολουθεί, ωστόσο, να ισχύει και μπορεί να εφαρμοστεί από άλλο δικαστήριο».

«Στην περίπτωση της πιλοτικής δίκης υπήρξε προβληματισμός, επειδή το ΣτΕ επιλαμβάνεται απευθείας για ζήτημα αντισυνταγματικότητας μετά από αίτημα του διαδίκου ή με προδικαστική απόφαση δικαστηρίου. Επειδή το κύριο αντικείμενο της διαφοράς είναι η αντισυνταγματικότητα της διάταξης, δημιουργείται σειρά σκέψεων για το συγκεντρωτικό ρόλο του ΣτΕ και τη μετατροπή του σε οιοδήποτε συνταγματικό δικαστήριο,⁹⁴ αρμοδιότητα που κανένα δικαστήριο δεν έχει αποκλειστικά στην Ελλάδα. Επιπλέον, ο παρεμπίπτων έλεγχος για τη συνταγματικότητα της διαφοράς γίνεται από το φυσικό δικαστή, εφόσον είναι απαραίτητη για την εκτίμηση και την πορεία της υποθέσεως που δικάζει, μόνο αφού πρώτα έχει εκτιμήσει το παραδεκτό της άσκησης του ενδίκου βοηθήματος. Έτσι, αν το Ανώτατο Δικαστήριο αποφασίσει να εκδικάσει μόνο το ζήτημα της αντισυνταγματικότητας και της διαφοράς, πώς θα μπορέσει να διαπιστώσει αν συντρέχουν όλες οι άνω προϋποθέσεις του παρεμπιπτόντος δικαστικού ελέγχου;»

Σχετικά με το συγκεκριμένο χαρακτήρα του ελέγχου της διαφοράς στην πιλοτική δίκη, υπάρχουν απόψεις που θεωρούν ότι ο έλεγχος της συνταγματικότητας αποκτά γενικότερο χαρακτήρα με σκοπό όχι το σύνολο την ενότητα της νομολογίας και την απόδοση της δικαιοσύνης σε σύντομο χρόνο. Για το λόγο αυτό η υπόθεση

⁹³ «Σπυρόπουλος Φ.-Κοντιάδης Ξ.-Ανθόπουλος Χ.-Γεραπετρίτης Γ., ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017, Τασόπουλος Γ». σ.1415

⁹⁴ « Όπως επισημαίνει ο Π. Πικραμένος: *συνέπειες αυτής της ρυθμίσεως, που όμως δεν είχαμε τότε άμεσα συνειδητοποιήσει, είναι η συρρίκνωση του διάχυτου ελέγχου της συνταγματικότητας και η ενίσχυση της θέσεως του Συμβουλίου της Επικρατείας ως του αρμοδίου δικαστηρίου για την επίλυση των συνταγματικών ζητημάτων. Η επιρροή της κρίσεως στον θεσμό του Συμβουλίου της Επικρατείας», ΘΠΔΔ 12/2012, σ. 1049 επ.,*

παύει να εξετάζεται ατομικά και αντιμετωπίζεται σαν ένα γενικότερο ζήτημα που αφορά πολλές ομοειδείς υποθέσεις.⁹⁵

Ακόμη, ανέκυψε το ερώτημα αν ο δηλωτικός χαρακτήρας του ελέγχου προσβάλλεται, εφόσον η κρίση του ΣτΕ παράγει ένα *sui generis* δεσμευτικό περιεχόμενο για τις δίκες που έχουν ανασταλεί και εισάγονται να δικαστούν σε συμβούλιο.⁹⁶

⁹⁵ «Σχόλιο Α. Καδαϊτζή στην 690/2013 απόφαση του ΣτΕ, *Πρότυπη Δίκη και έλεγχος συνταγματικότητας στην επιβολή προστίμων για την μη καταβολή διοδίων*, ΘΠΔΔ, 2/2013, σ.137 -142 (138), ο οποίος υποστηρίζει ότι ακριβώς επειδή το γενικότερο ζήτημα πρέπει να αφορά πολλές ομοειδείς περιπτώσεις, αυτές ομαδοποιούνται και αποκτούν χαρακτήρα δικαστικής κρίσης που αφορούν τα συμφέροντα όλης της ομάδας».

⁹⁶ « Για τον Δελλή ο δικαστής δεν δεσμεύεται απόλυτα από το πραγματικό όπως σε μία κοινή διαφορά. Δελλής Γ., *Η διοικητική δικαιοσύνη.....*», ό.π. σ. 157

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΚΑΙ ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΔΙΚΗ

3.1. Η κατάσταση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας λίγο πριν την εφαρμογή του θεσμού

Το 2010 εκκρεμούσαν προς προσδιορισμό στο μεγαλύτερο Διοικητικό Πρωτοδικείο της χώρας 135.460 υποθέσεις, με τον μέσο χρόνο προσδιορισμού των ενδίκων βοηθημάτων να κυμαίνεται στα 4 έως 5 χρόνια από την εισαγωγή τους. Σημαντικός αριθμός από αυτές τις υποθέσεις αφορούσε :

- 8.500 περίπου στο επίδομα ειδικών συνθηκών 176 € που απευθυνόταν σε διάφορες κατηγορίες δημοσίων υπαλλήλων
- 3.000 στην αυτοτελή φορολόγηση του Δικαιώματος Εκτέλεσης Τελωνειακών Εργασιών (ΔΕΤΕ) των υπαλλήλων του Υπουργείου Οικονομικών
- 13.500 στον τρόπο φορολόγησης του ερευνητικού επιδόματος, καθώς και του επιδόματος βιβλιοθήκης των καθηγητών Α.Ε.Ι.
- 3.700 περίπου στην επιβολή έκτακτης εισφοράς ν. 3758/2009
- 1.000 στο επίδομα των 200 € για τους νοσοκομειακούς γιατρούς μετά την θέσπιση καταβολής του στους υπαλλήλους του Υπουργείου Υγείας
- 4.700 στο επίδομα αλλοδαπής προσωπικού δημοσίου τομέα (στρατιωτικοί, εκπαιδευτικοί κ.α.)
- 3.000 περίπου άρθρου 15 ν.3068/2002 (ακυρωτικές υποθέσεις αλλοδαπών).

Ο δε αριθμός των αποφάσεων που εκδιδόταν, υπολείπετο σε σχέση με τον αριθμό των υποθέσεων που εισάγονταν:

Χαρακτηριστικά το 2010 εισήχθησαν 34.054 υποθέσεις:

- Φορολογικές – Δημοτικές -> 7.804
- Κοινωνικοασφαλιστικές -> 3.296
- Υποθέσεις ν. 1406/1983 -> 5.617
- Ανακοπές ΚΕΔΕ -> 1.315
- Αναστολές αρ. 200 ΚΔΔ -> 3.417
- Ακυρ. Υποθ.-αντιρ. Αλλοδ.-> 12.605

Εκδόθηκαν 20.000 περίπου, αποφάσεις οι οποίες αφορούσαν σε υποθέσεις που είχαν δικαστεί παλαιότερα.

3.2. Περιπτώσιολογία για το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών

Μετά την εφαρμογή του ν. 3900/2010 έως τον Δεκέμβριο του 2020 κατατέθηκαν στο Συμβούλιο της Επικρατείας πενήντα έξι (56) αιτήσεις για υπαγωγή στο νόμο, για υποθέσεις που είχαν κατατεθεί στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας, από τις οποίες σαράντα έξι (46) έγιναν δεκτές προς εξέταση και δέκα (10) απορρίφθηκαν. Θα αναφερθούν παρακάτω οι σημαντικότερες από αυτές που έχουν κατατεθεί έως το 2019.

ΕΤΟΣ 2011

1. Στις 20.4.2011 βεβαιώθηκε παράβαση με επιβολή προστίμου Κ.Ο.Κ. (λόγω μη πληρωμής διοδίων, ΚΙΝΗΜΑ ΔΕΝ ΠΛΗΡΩΝΩ). Ασκήθηκε προσφυγή ενώπιον του Μονομελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθήνας τον Απρίλιο του 2011. Οι προσφεύγοντες υπέβαλαν αίτηση της «παρ. 1 άρθρου 1 ν. 3900/2010» και με την ΠΑ1/2011 πράξη της η Τριμελής Επιτροπή έκανε δεκτό το παραπάνω αίτημα για το γεγονός ότι *«με την ως άνω προσφυγή τίθεται το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας της διατάξεως της παρ. 10 του άρθρου 29 του ν. 2969/1999, όπως προστέθηκε με την παρ 2 του άρθρου 17 ν. 3920/2011»*. Δημοσιεύθηκε σε δύο ημερήσιες εφημερίδες και ασκήθηκε παρέμβαση από την ενδιαφερόμενη εταιρία. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας απέστειλε το φάκελο της υπόθεσης στο ΣτΕ. Δικάστηκε στις 27/3/2012 από το Δ' Τμήμα του Συμβουλίου και εκδόθηκε η με αριθμό 690/2013 απόφαση με την οποία το Δικαστήριο συζήτησε στην ουσία την υπόθεση, απορρίπτοντας την προσφυγή. Η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο του ΣτΕ και μετά την ενημέρωση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθήνας με αντίγραφο της απόφασης, ο υποφάκελος τέθηκε στο αρχείο του Δικαστηρίου.

2. Στις 23/5/2011 διάδικος ζητεί να εισαχθεί στο ΣτΕ «η αίτηση αναστολής εκτέλεσης και έκδοσης προσωρινής διαταγής που είχε ασκήσει κατά της ατομικής ειδοποίησης ληξιπρόθεσμων χρεών της Δ.Ο.Υ. ΦΑΕΕ Αθήνας». Με την ΠΑ10/2011 η Επιτροπή κάνει δεκτό το αίτημά του, με το σκεπτικό ότι *«τίθεται το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων του άρθρου 202 παρ. 1 και 2 του ΚΔΔ, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 34 του ν. 3900/2010»*. Το Δικαστήριο απέστειλε τον φάκελο στο ΣτΕ. Η υπόθεση δικάστηκε στο αρμόδιο

Τμήμα του Συμβουλίου και εκδόθηκε η με αριθμό 4151/2011 καταργητική απόφαση. Έτσι, η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο του ΣτΕ και από το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας εκδόθηκε πράξη από τον Διευθύνοντα το Δικαστήριο, για να τεθεί ο υποφάκελος στο αρχείο μετά την έκδοση απόφασης ανώτερου δικαστηρίου.

3. Με τις ΠΑ13/2011 και ΠΑ16/2011 πράξεις της η Τριμελής Επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» έκανε δεκτό το αίτημα σπουδαστών της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών που είχαν ασκήσει ήδη προσφυγές στο Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας για υπαγωγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας των υποθέσεων αυτών, λόγω του γεγονότος ότι *«τίθεται το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων του άρθρου 2 παρ. 1^α του ν. 3865/2010»*. Οι υποθέσεις παραπέμφθηκαν να εκδικαστούν στην Ολομέλεια στις 5/4/2013, όμως οι αιτούντες παραιτήθηκαν πριν τη συζήτηση και εκδόθηκαν τα με αρ. 396/13 και 397/13 πρακτικά παραίτησης. Οι προσφεύγοντες παραιτήθηκαν και από τα δικόγραφα των προσφυγών τους στο Δ.Π.Α. και έτσι οι υποθέσεις τέθηκαν στο αρχείο.

4. Τον Οκτώβριο του 2011 κατατέθηκε προσφυγή στο Μονομελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας κατά του λογαριασμού παροχής ηλεκτρονικού ρεύματος κατά το μέρος που είχε επιβληθεί «Έκτακτο Ειδικό Τέλος Ηλεκτροδοτούμενων Δομημένων Επιφανειών -ΕΕΤΗΔΕ». Με την ΠΑ20/2011 πράξη της η Τριμελής Επιτροπή του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010 έκανε δεκτό το αίτημα του προσφεύγοντος για υπαγωγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας της υπόθεσης αυτής, λόγω του γεγονότος ότι *«τίθεται το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της επιβολής του ΕΕΤΗΔΕ κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 53 του Ν. 4024/2011»*. Άσκησε παρέμβαση και πολίτης, του οποίου εκκρεμούσε όμοια προσφυγή στο Δ.Π.Πειραιά. Η προσφυγή εισήχθη για εκδίκαση στην Ολομέλεια «μετά και την από 18/11/2011 πράξη του Προέδρου του ΣτΕ λόγω της σπουδαιότητάς της, σύμφωνα με τα άρθρα 14 παρ. 2 εδαφ. α, 20 και 21 π.δ/τος 18/1989». Δικάστηκε στις 2/12/2011 και εκδόθηκε η με αρ. 3342/2013 απόφαση, στην οποία αναφέρεται ότι: *«.....23.Επειδή συνεπώς, εφ'όσον οι διατάξεις περί της επιβολής, της βεβαιώσεως και της εισπράξεως του ΕΕΤΗΔΕ του άρθρου 53 του ν 4021/2011, δεν παραβιάζουν, κατά τα ανωτέρω γενόμενα δεκτά, διατάξεις του Συντάγματος..... 24.....25.....ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ: Επιλύει το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της επιβολής του Έκτακτου Ειδικού Τέλους Ηλεκτροδοτούμενων Δομημένων Επιφανειών κατ' εφαρμογή των*

διατάξεων του άρθρου 53 του ν. 4024/2011. Κρατεί την προσφυγή προς εκδίκαση κατά τα λοιπά. Απορρίπτει αυτήν κατά το αιτιολογικό».

Μετά την έκδοση της προαναφερόμενης απόφασης η οποία κοινοποιήθηκε στο ΔΠΑ τέθηκαν στο αρχείο του Δικαστηρίου με πράξη του Προέδρου περίπου 360 όμοιες υποθέσεις.

ΕΤΟΣ 2012

1. Στις 24/2/2012 κατατέθηκαν στο Μονομελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας τρεις ανακοπές ΚΕΔΕ και οι αντίστοιχες αιτήσεις αναστολής κατά ταμειακής βεβαίωσης προστίμων. Με την ΠΑ14/2012 η τριμελής Επιτροπή έκανε δεκτό το αίτημα του ανακόπτοντος για υπαγωγή των υποθέσεων αυτών στο Συμβούλιο της Επικρατείας λόγω του ότι *«με τις ως άνω ανακοπές τίθεται το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της συνδυασμένης ερμηνείας των άρθρων 202 παρ. 2 και 228 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, δηλαδή αν ζητήματα που εξετάστηκαν κατά το στάδιο της αναστολής εκτελέσεως κατά του νόμιμου τίτλου μπορεί να επανεξετάζονται και κατά το στάδιο της αίτησης αναστολής κατά των πράξεων αναγκαστικής εκτελέσεως»*. Δικάστηκαν οι τρεις ανακοπές στις 2/11/2012 από την Ολομέλεια μετά *«την από 19/4/2012 πράξη του Προέδρου του ΣτΕ»* και εκδόθηκαν οι με αρ. 1496, 1497 και 1498/2014 αποφάσεις στις οποίες αναφέρεται ότι: *«.....5.δηλαδή θέμα το οποίο αφορά αποκλειστικώς την εκδίκαση της αιτήσεως αναστολής και όχι την εκδίκαση της ανακοπής. Κατά συνέπεια η Ολομέλεια δεν δύναται να επιληφθεί, δυνάμει του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010 της κρινομένης ανακοπής που εισήχθη ενώπιόν της με την προμνημονευθείσα πράξη (ΠΑ14/2012) της Επιτροπής, εκ των ενόντων αποφασίζοντας, και για το λόγο παραπέμπει αυτήν προς εκδίκαση ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών...»*. Οι υποθέσεις που είχαν διαβιβαστεί στο ΣτΕ επεστράφησαν στο ΔΠΑ και προσδιορίστηκαν για εκδίκαση τον Νοέμβρη του 2016.

2. Στις 12/3/2012 κατατέθηκε στο Μονομελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας αγωγή κατά του ΕΤΑΤ, ζητώντας την επιστροφή των ποσών που αντιστοιχούν στην μείωση της επικουρικής συντάξεως των εναγόντων. Με την ΠΑ16/2012/8-10-2013 σε ορθή επανάληψη πράξη της η τριμελής Επιτροπή έκανε δεκτό το αίτημα των εναγόντων για υπαγωγή της αγωγής τους στο «Συμβούλιο της Επικρατείας» λόγω του ότι *«με την ως άνω αγωγή τίθεται το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας του άρθρου 2 ν. 4024/2011»*. Η υπόθεση

εκδικάστηκε από το Α΄ τμήμα σε 7μελή σύνθεση στις 10/3/2014 και εξέδωσε την με αρ. 1743/2014 προδικαστική απόφαση με τακτική δικάσιμο στις 2/6/2014 λόγω μη νόμιμης κλήτευσης του εναγομένου Ταμείου, το οποίο ήδη είχε ενταχθεί στο ΕΤΑΕ. Άσκησαν παρέμβαση υπέρ των εναγόντων και πολλοί ενδιαφερόμενοι, οι οποίοι είχαν ασκήσει ήδη αγωγές για όμοιες υποθέσεις. Η συζήτηση επαναλήφθηκε στις 2/6/2014 και εκδόθηκε η με αρ. 3663/2014 απόφαση στην οποία αναφέρεται: «.....28. Επειδή κατόπιν τούτων, οι προβαλλόμενοι λόγοι, καθώς και η υπό κρίση αγωγή, θα έπρεπε να απορριφθούν. Λόγω, όμως, σπουδαιότητας των, κατά τα προεκτεθέντα, ζητημάτων της συμφωνίας των διατάξεων του άρθρου 2 ν 4024/2011 προς το Σύνταγμα και το άρθρο 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, το Τμήμα κρίνει ότι σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 2 περ. β του π.δ. 18/1989 (Α 8) πρέπει να παραπεμφθεί στην Ολομέλεια προς επίλυση των ως άνω ζητημάτων.....» . Η υπόθεση συζητήθηκε στην Ολομέλεια στις 5/12/2014 και εκδόθηκε η με αρ. 2290/2015 απόφαση στην οποία αναφέρεται ότι: «21..... Ενόψει όλων αυτών, οι διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 4024/2011, δεν αντίκεινται στα άρθρα 22 παρ.5 και 4 παρ. 5 του Συντάγματος, αλλά ούτε και στο άρθρο 17 αυτού, δεν παραβιάζουν την αρχή της αναλογικότητας.....22.....23... 24. Επειδή μετά την επίλυση των ζητημάτων για τα οποία εισήχθη στο Συμβούλιο της Επικρατείας, η κρινόμενη αγωγή, πρέπει κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 του ν. 3900/2010, να παραπεμφθεί προς περαιτέρω εκδίκαση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών.

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ

Επλύει το ζήτημα της συνταγματικότητας και της συμφωνίας προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των διατάξεων του άρθρου 2 παρ. 4 του ν 4024/2011, σύμφωνα με το σκεπτικό.

Παραπέμπει κατά τα λοιπά την αγωγή προς εκδίκαση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών, σύμφωνα με το σκεπτικό».

Η υπόθεση διαβιβάστηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και δικάστηκε στις 10/2/2017 επί της οποίας εκδόθηκε η με αρ. 7785/2017. Είχαν κατατεθεί 123 υποθέσεις, από τις οποίες οι 13 ήταν όμοιες και καταργήθηκαν με απόφαση του άρθρου 126^Α ΚΔΔ και οι υπόλοιπες 110 δικάστηκαν κανονικά σε πινάκια, αλλά απορρίφθηκαν στην ουσία.

3. Μία αγωγή με ιδιαίτερο ενδιαφέρον κατατέθηκε στις 18/11/2011 στο Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας, «με την οποία οι ενάγοντες, με την ιδιότητα των ασφαλισμένων στην υπό εκκαθάριση ασφαλιστική εταιρία ΑΣΠΙΣ

ΠΡΟΝΟΙΑ ΑΕΓΑ ζητούσαν να επιδικασθούν σ' αυτούς ποσά κατ' άρθρο 105 Εισ.Ν.Α.Κ. ως αποζημίωση για την βλάβη που υπέστησαν από παράνομες πράξεις και παραλείψεις των οργάνων του Δημοσίου κατά την άσκηση εποπτείας επί της προαναφερόμενης εταιρίας». Με την με αριθμό ΠΑ 18/2012 πράξη της Τριμελούς Επιτροπής του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010 αποφασίστηκε κατά πλειοψηφία, λόγω μειοψηφίας του Προέδρου αυτής, να εκδικαστεί η αγωγή τους από το ΣτΕ, λόγω του ότι με την ως άνω αγωγή «*τίθεται το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της αστικής ευθύνης του Δημοσίου για πλημμελή άσκηση κρατικής εποπτείας επί των ασφαλιστικών εταιριών, το οποίο έχει συνέπειες για τον ευρύτερο κύκλο των ασφαλισμένων στην ως άνω εταιρία*». Η υπόθεση εκδικάστηκε στις 10/3/2014 από το Α' τμήμα σε 7μελή σύνθεση. Άσκησαν παρέμβαση υπέρ των εναγόντων πολλοί ενδιαφερόμενοι οι οποίοι είναι διάδικοι σε όμοιες εκκρεμείς δίκες ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθήνας. Η απόφαση με αριθμό 3783/2014 που εκδόθηκε, ανέφερε: «.....30. *Επειδή, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, ο ειδικός μηχανισμός αποζημίωσης των ασφαλισμένων ασφαλιστικών επιχειρήσεων, όπως περιγράφεται αναλυτικά σε προηγούμενες σκέψεις, αποτελεί μηχανισμό κατάλληλο και πρόσφορο για την αποκατάσταση ζημιών που τυχόν προκαλούνται και από πλημμελή άσκηση της ως άνω κρατικής δραστηριότητας. Η θέσπιση δε του ανωτέρω μηχανισμού αποκλείει, κατά την έννοια των σχετικών διατάξεων, με τις οποίες καταστρώνεται ο ως άνω μηχανισμός, όχι μόνον την ευθεία αλλά και την ανάλογη εφαρμογή, υπό την προεκτεθείσα έννοια, των διατάξεων του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ. Τέλος, ο ως άνω μηχανισμός, όπως οργανώνεται από το νομοθέτη, δεν προσκρούει σε καμία διάταξη του Συντάγματος.*

Διά Ταύτα

Επιλύει το ως άνω μείζονος σπουδαιότητας ζήτημα. Και

Παραπέμπει την υπόθεση προς περαιτέρω εκδίκαση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών, κατά τα αναφερόμενα στο αιτιολογικό».

Η υπόθεση επεστράφη στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και με την από 3/2/16 πράξη του Προέδρου εισήχθη προς συζήτηση σε συμβούλιο κατ' άρθρο 126^Α ΚΔΔ και απορρίφθηκε με την με αρ. 1385/2016 απόφαση στο σκεπτικό της οποίας αναφέρεται: «...5. *Επειδή με την κρινόμενη αγωγή, οι ενάγοντες προβάλλουν ότι δικαιούνται αποζημιώσεως από το Ελληνικό Δημόσιο κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 105-106 του Εισ.Ν.Α.Κ., εντοπίζοντας την παρανομία των οργάνων του*

στην πλημμελή άσκηση της εποπτείας των αρμοδίων αρχών επί της ανωτέρω επί εκκαθάριση ασφαλιστικής εταιρείας «ΑΣΠΙΣ Πρόνοια ΑΕΓΑ», όπως αυτή εξειδικεύεται στο δικόγραφο της αγωγής. Ενόψει όσων αναφέρονται στην σκέψη 30 της με αρ. 3783/2014 7μ. απόφαση του ΣτΕ, η κρινόμενη αγωγή παρίσταται προδήλως αβάσιμη.

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ

Απορρίπτει την αγωγή».

Στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας είχαν κατατεθεί 1368 όμοιες υποθέσεις που αφορούσαν στην εταιρία «ΑΣΠΙΣ ΠΡΟΝΟΙΑ» (989 Μονομελούς σύνθεσης και 379 Τριμελούς σύνθεσης) και 12 υποθέσεις για την θυγατρική εταιρία «Commercial Value» και με τη διαδικασία του άρθρου 126^Α ΚΔΔ (σε συμβούλιο) απορρίφθηκαν όλες, χωρίς να χρειαστεί να επιβαρυνθούν τα πινάκια της τακτικής διαδικασίας.

4. Στις 22/5/2012 κατατέθηκε στο Μονομελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας αγωγή με την οποία ζητείτο η καταβολή ποσού που αντιστοιχούσε στην «Ειδική Αποζημίωση ΔΕΤΕ- Δικαιώματα Εκτελέσεως Τελωνειακών Εργασιών». Με την ΠΑ 22/2012 πράξη της Τριμελούς Επιτροπής άρθρου 1 παρ. 1 ν. 3900/2010 έγινε δεκτή η εισαγωγή της υπόθεσης στο Συμβούλιο της Επικρατείας, λόγω του ότι «με την ως άνω αγωγή τίθεται το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα που αφορά την διατήρηση ή όχι της άνω πρόσθετης αμοιβής των τελωνειακών υπαλλήλων, ύψους, για καθένα υπάλληλο 1200 ευρώ περίπου κατά μήνα».

Η υπόθεση δικάστηκε στις 19/11/2012 από την αυξημένη επταμελή σύνθεση του ΣΤ' Τμήματος του ΣτΕ και εκδόθηκε η με αρ. 2741/2013 απορριπτική απόφαση στην ουσία, καθώς το δικαστήριο δίκασε την υπόθεση χωρίς να την παραπέμψει στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας αναφέροντας χαρακτηριστικά: «.....3.το Δικαστήριο αυτό εκδικάζει σε Ολομέλεια ή Τμήμα το ένδικο βοήθημα ή μέσο, εφαρμόζοντας ως προς την πληρεξουσιότητα τα οριζόμενα στις διατάξεις του άρθρου 27 του π.δ. 18/19894.....5.....6.....

Διά Ταύτα

Απορρίπτει την κρινόμενη αγωγή και

Απαλλάσσει τον ενάγοντα από τη δικαστική δαπάνη».

Η υπόθεση αρχειοθετήθηκε στο ΣτΕ και αντίγραφο της απόφασης διαβιβάστηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας ώστε να καταργηθεί η υπόθεση λόγω έκδοσης απόφασης ανώτερου δικαστηρίου, με πράξη του Προέδρου που διευθύνει το Δ.Π.Α. Στη συνέχεια, έγινε αναζήτηση των όμοιων υποθέσεων που ήταν

κατατεθειμένες στο Δικαστήριο, αφού το ΣτΕ μπήκε στην ουσία της υπόθεσης, εκδικάζοντάς την, βρέθηκαν 60 υποθέσεις, οι οποίες τέθηκαν στο αρχείο με τη διαδικασία του άρθρου 126^Α ΚΔΔ.

5. Στις 22/10/2012 φαρμακευτικές εταιρίες καταθέτουν προσφυγές στο Μονομελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας με θέμα την «*Απόδοση του καταλογισθέντος ποσού από το μηχανισμό αυτομάτων επιστροφών claw back*». Επρόκειτο για μία νέα έννοια και «σήμαινε την επιστροφή ποσού από τις φαρμακευτικές εταιρίες προς το δημόσιο, που προέκυπτε ετήσια από την υπέρβαση του προκαταβολικά καθορισμένου ορίου του προϋπολογισμού της φαρμακευτικής δαπάνης του ΕΟΠΠΥ και της νοσοκομειακής φαρμακευτικής δαπάνης». Στις 31/10/2012 δύο από αυτές κατέθεσαν αιτήσεις στην Τριμελή Επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» για υπαγωγή των προσφυγών τους στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Οι αιτήσεις αυτές έγιναν δεκτές με τις ΠΑ 35/2012 και ΠΑ 38/2012 αναφέροντας ότι «*τίθεται το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων του άρθρου 11 του ν. 4052/2012 με τίτλο Δίκαιη δίκη και εύλογη διάρκεια αυτής και των διατάξεων της υπ' αριθμ. ΔΥΓ 3 (α) οικ.ΓΥ 150/1.3.2012 αποφάσεως του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης με τίτλο Μηχανισμός αυτόματων επιστροφών (claw back)*».

Οι υποθέσεις προσδιορίστηκαν για τις 23/4/2013 στην 7μελή σύνθεση του Δ' τμήματος, όμως οι εταιρίες παραιτήθηκαν στο ακροατήριο και εκδόθηκαν τα με αρ. 549/13 και 551/13 πρακτικά παραίτησης επί της έδρας. Στη συνέχεια παραιτήθηκαν και από την υπόθεση που είχε κατατεθεί στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και τέθηκαν οι υποθέσεις αυτές στο αρχείο με πράξη του Προέδρου.

Οι υποθέσεις, λοιπόν, που αφορούσαν σε claw back προσδιορίστηκαν στο χρόνο τους από το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και εκδικάστηκαν κανονικά, χωρίς να επιλυθεί από το ΣτΕ το ζήτημα γενικότερου συμφέροντος.

6. Συνδυαστικά κατατέθηκε τον Οκτώβριο του 2012 προσφυγή στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας από φαρμακευτική εταιρία με θέμα «*την απόδοση του καταλογισθέντος ποσού από το μηχανισμό αυτόματων επιστροφών claw back*». Επρόκειτο για το rebate, «μία νέα έννοια που αφορούσε την κάθε θεσμοθετημένη και ακούσια έκπτωση την οποία δίνουν οι ιδιώτες πάροχοι στον ΕΟΠΠΥ, είτε οι φαρμακοποιοί είτε οι γιατροί κλπ. Η έκπτωση αυτή συνήθως καταβάλλεται ανά μήνα, αλλά μπορεί να είναι και ετήσια, υπολογιζόμενη ανά μήνα. Στην ουσία, ο ΕΟΠΠΥ επέβαλε να του γίνουν εκπτώσεις επί του ποσού που τιμολογούσαν οι πάροχοι υγείας

(π.χ. κλινικές, διαγνωστικά κέντρα κλπ). Σκοπός των νέων αυτών μέτρων ήταν ο περιορισμός της δημόσιας εξωνοσοκομειακής φαρμακευτικής δαπάνης προκειμένου να τεθεί φραγμός στην ανεξέλεγκτη επιβάρυνση των ασφαλιστικών οργανισμών προς όφελος των ασφαλισμένων τους».

Στη συνέχεια, η εταιρία αυτή έκανε αίτηση προς την τριμελή επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010», προκειμένου να εισαχθεί η υπόθεσή της στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Με την πράξη με αρ. ΠΑ 36/2012/2013 όπως η πράξη αυτή διορθώθηκε με την 36^Α/2012/2013 έγινε δεκτό το προαναφερόμενο αίτημα, προκειμένου να κριθεί «το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας α) των διατάξεων της παραγράφου 1 του άρθρου 35 του ν. 3918/2011 όπως η παράγραφος αυτή αντικαταστάθηκε με το άρθρο 22 του ν. 4052/2012 και β) της Φ.42000/8809/1081/4.5.2012 κοινής απόφασης των Υπουργών Οικονομικών, Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης Διαδικασία και τρόπος απόδοσης του ποσού επιστροφής και πρόσθετης κλιμακούμενης επιστροφής του άρθρου 22 του ν. 4052/2012.» Η υπόθεση εισήχθη προς συζήτηση ενώπιον της 7μελούς σύνθεσης του Δ' Τμήματος, λόγω σπουδαιότητας, κατόπιν πράξεως του Προέδρου του Τμήματος και δικάστηκε στις 8/10/2013. Εκδόθηκε η με αρ. 1282/2017 απόφαση στο σκεπτικό της οποίας αναφέρεται: «5..... Ως εκ τούτου, οι διαφορές που προκύπτουν από την επιβολή της οικονομικής αυτής επιβαρύνσεως με ατομική διοικητική πράξη, συνιστούν διαφορές ουσίας, υπαγόμενες στην αρμοδιότητα του τριμελούς διοικητικού πρωτοδικείου, ενώ η αμφισβήτηση του κύρους κανονιστικών υπουργικών αποφάσεων που αφορούν στην επιβολή του κοινωνικού αυτού πόρου ανήκει στην ακυρωτική αρμοδιότητα του Συμβουλίου της Επικρατείας και ειδικότερα στην αρμοδιότητα του Δ' τμήματος αυτού προκειμένου περί rebate..... 6. Επειδή, σύμφωνα με τα γενόμενα δεκτά στην προηγούμενη σκέψη, το κρινόμενο ένδικο βοήθημα έχει χαρακτήρα αιτήσεως ακυρώσεως υπαγομένης στην αρμοδιότητα του Δ' τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας».

Η τριμελής επιτροπή του άρθρου 1 παρ. 1 ν. 3900/2010, αν και είχε ασκηθεί αναρμοδίως το ένδικο βοήθημα (προσφυγή στο ΔΠΑ αντί αίτηση ακυρώσεως στο ΣτΕ), αφού έλεγξε το παραδεκτό του ενδίκου βοηθήματος (προθεσμία, προσβαλλόμενη πράξη κλπ) δεν την απέρριψε ως απαράδεκτη,⁹⁷ «αλλά για την

⁹⁷ Αρναούτολογου Φ. «Η Πρότυπη ή πιλοτική δίκη.....» όπ.π.σελ.25

επιτάχυνση της διοικητικής δίκης και το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα την παρέπεμψε προς εκδίκαση στο αρμόδιο τμήμα του ΣτΕ».

Η απόφαση που εκδόθηκε ήταν η 1282/2017 και το διατακτικό της ήταν απορριπτική στην ουσία. Αντίγραφο της απόφασης εστάλη στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου 250 όμοιες υποθέσεις τις παρέπεμψε να δικαστούν αρμοδίως στο ΣτΕ με τη διαδικασία του άρθρου 126^Α ΚΔΔ.

7. Τον Δεκέμβριο του 2012 οι φαρμακευτικές εταιρίες επανήλθαν με νέα δικόγραφα για το θέμα του claw back, καθώς προέκυψαν καινούρια δεδομένα, αφού το «άρθρο 11 του νόμου 4052/2012 αντικαταστάθηκε από το ν. 4093/2012». Ετσι, φαρμακευτική εταιρία που κατάθεσε προσφυγή με θέμα «*ποσό επιστροφής του άρθρου 11 του ν 4052/2012 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του νόμου 4093/2012 και τροποποιήθηκε με την Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου της 19^{ης}/11/2012 και έκτακτο τέλος 15% επί των πωλήσεων έτους 2011 κάθε φαρμακευτικού προϊόντος της εταιρείας*» κατάθεσε αίτηση στην αρμόδια επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν 3900/2010» για την υπαγωγή σε πιλοτική δίκη στο ΣτΕ της υπόθεσής της. Με την πράξη ΠΑ5/2013 το προαναφερόμενο αίτημα έγινε δεκτό με την αναφορά ότι με την ως άνω προσφυγή «*τίθεται το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων του άρθρου 11 ν. 4052/2012 όπως τροποποιήθηκε και αντικαταστάθηκε με το άρθρο πρώτο ΙΒ 2 α' του ν. 4093/2012 και των διατάξεων της υπ' αριθμ. ΔΥΓ (α) οικ.ΓΥ 150/1.3.2012 αποφάσεως του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με τίτλο Μηχανισμός Αυτόματων Επιστροφών (claw back)*».

Η υπόθεση προσδιορίστηκε να συζητηθεί στην 7μελή σύνθεση του Δ' τμήματος στις 23/4/2013. Εκδόθηκε η με αρ. 2440/2015 απόφαση στο σκεπτικό της οποίας αναφέρεται: «..... 6.*Για τον περιορισμό αυτό, ο οποίος δεν εδράζεται στη βούληση των κατόχων άδειας κυκλοφορίας (ΚΑΚ) φαρμακευτικών προϊόντων, αλλά επιβάλλεται μονομερώς με διατάξεις διοικητικού δικαίου, εκδίδονται κανονιστικές υπουργικές αποφάσεις βάσει νομοθετικής εξουσιοδότησεως και, ακολούθως, εκτελεστές ατομικές διοικητικές πράξεις των οργάνων των φορέων κοινωνικής ασφάλισης (ΦΚΑ), των οποίων το περιεχόμενο εξαντλείται στην αναζήτηση επιστρεπτέων ποσών και σε συμψηφισμό απαιτήσεων. Οι ως άνω κανονιστικές αποφάσεις και ατομικές πράξεις υπόκεινται στον ακυρωτικό έλεγχο του Συμβουλίου της Επικρατείας σύμφωνα με το άρθρο 95 παρ. 1^α του Συντάγματος και αρμόδιο για την εκδίκαση των ασκούμενων αιτήσεων ακυρώσεως είναι το Δ' Τμήμα του Δικαστηρίου*

.....7. Επειδή, σύμφωνα με τα γενόμενα δεκτά στην προηγούμενη σκέψη το κρινόμενο ένδικο βοήθημα έχει χαρακτήρα αιτήσεως ακυρώσεως υπαγομένης στην αρμοδιότητα του Δ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας. Συνεπώς, ως αίτηση ακυρώσεως πρέπει να δικασθεί από το Τμήμα και όχι ως προσφυγή βάσει της πράξεως της τριμελούς επιτροπής του άρθρου 1 παρ. 1 ν. 3900/2010 (όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 40 παρ. 1 του ν. 4055/2012) ΠΑ 5/2013. 8.....».

Και εδώ η τριμελής επιτροπή του άρθρου 1 παρ. 1 ν. 3900/2010, αν και είχε ασκηθεί αναρμοδίως το ένδικο βοήθημα (προσφυγή στο ΔΠΑ αντί αίτηση ακυρώσεως στο ΣτΕ) αφού έλεγξε το παραδεκτό του ενδίκου βοηθήματος (προθεσμία, προσβαλλόμενη πράξη κλπ) δεν την απέρριψε ως απαράδεκτη, αλλά για την επιτάχυνση της διοικητικής δίκης και το «γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα» την παρέπεμψε προς εκδίκαση στο αρμόδιο τμήμα του ΣτΕ.

Για την προαναφερόμενη υπόθεση εκδόθηκε η με αρ. 2440/2015 απορριπτική ουσίας απόφαση. Διαβιβάστηκε αντίγραφο της απόφασης στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και η συγκεκριμένη υπόθεση τέθηκε στο αρχείο. Παραπέμφθηκαν, όμως, αρμοδίως στο ΣτΕ με τη διαδικασία του άρθρου 126^A ΚΔΔ 200 όμοιες προσφυγές με την παραπάνω υπόθεση, αφού το ένδικο βοήθημα που έπρεπε να έχει ασκηθεί ήταν η αίτηση ακύρωσης.⁹⁸

ΕΤΟΣ 2013

1. Το έτος 2013 κατατέθηκαν πολλές όμοιες αγωγές μελών «Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) των Πανεπιστημίων» με θέμα «την καταβολή

⁹⁸«Παπαρρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη Πατρίνα, Οι αποφάσεις ΣτΕ 2439-2445/2015 για τον μηχανισμό αυτόματων επιστροφών (claw back) από τους κατόχους άδειας κυκλοφορίας φαρμάκων στο συλλογικό τόμο Το Δημόσιο Δίκαιο μέσα από τις αποφάσεις των Δικαστηρίων, 3^ο Επιστημονικό Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ) Αθήνα 1 και 2 Δεκεμβρίου 2015, (επιμέλεια Τζέμος Β.), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016: Ένα από τα βασικά ζητήματα που κλήθηκε να εξετάσει το Δικαστήριο ήταν η νομική φύση του επιβεβλημένου μέτρου, αναφέροντας πως εάν επί τη βάσει των αμοιβών που προβλέπονται στις συμβάσεις μεταξύ των επιχειρήσεων φαρμάκου και του ΕΟΠΠΥ καλύπτονται οι δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν χωρίς την υπέρβαση του προϋπολογισμού του Οργανισμού, εφαρμόζονται οι συμβατικοί όροι που είχαν συμφωνηθεί. Αντίθετα, οι συμβατικοί όροι υποχωρούν με ισόποσο περιορισμό των αντίστοιχων χρηματικών απαιτήσεων των επιχειρήσεων, ώστε να ισοσκελισθεί ο προϋπολογισμός του ΕΟΠΠΥ, καταλήγοντας πως δεν πρόκειται για επιβολή φόρου ή κοινωνικής εισφοράς ως πόρου του ΕΟΠΠΥ, αλλά για περιορισμό ουσιαστικά των απαιτήσεων των ιδιωτών παρόχων που προκύπτουν από τις σχετικές συμβάσεις. Ο μειοψηφών Σύμβουλος υποστήριξε πως με τα clawbacks επέρχεται μονομερής περικοπή των χρηματικών απαιτήσεων των επιχειρήσεων που οδηγούνται πλέον σε απώλεια των προσδοκωμένων εσόδων, έτσι κατά την άποψή του, η εν λόγω περικοπή αποτελεί κοινωνικό πόρο με το χαρακτήρα φορολογικής επιβάρυνσης, καθώς στοχεύει στην εκπλήρωση σκοπών κοινωνικής ασφάλισης. Την ίδια γνώμη ως προς τη φύση του μέτρου έχει υιοθετήσει και μέρος της θεωρίας. Στο βραχυχρόνιο διάστημα, λοιπόν, μπορεί να γίνει λόγος για αποτελεσματικότητα του μέτρου, δεν μπορεί να υποστηριχθεί το ίδιο, ωστόσο μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα».

αποδοχών τους που περικόπηκαν σύμφωνα με τους ορισμούς της υποπαραγράφου Γ1 της παραγράφου Γ του άρθρου πρώτου του ν. 4093/2012». Οι ενάγοντες μίας εκκρεμούς δίκης εξ αυτών κατέθεσαν αίτηση στην επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» για εισαγωγή της υπόθεσής τους στο ΣτΕ.

Με την πράξη ΠΑ 14/2013 η αίτησή τους έγινε δεκτή λόγω του ότι «με την ως άνω αγωγή των αιτούντων τίθεται το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων που θεσπίζουν περικοπές αποδοχών των πανεπιστημιακών λειτουργών». Προσδιορίστηκε να δικαστεί στις 10 Μαρτίου 2014 στην 7μελή σύνθεση του ΣΤ' τμήματος του ΣτΕ. «...24. Στην προκείμενη περίπτωση ο νόμος 4093/2012 περιέχει σωρεία ετερόκλητων ρυθμίσεων αρμοδιότητας περισσότερων του ενός Υπουργείων..... μία δε εκ των ρυθμίσεων αυτών αφορά σε προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας σε Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Οι ρυθμίσεις αυτές δεν οργανώνονται καν σε επιμέρους άρθρα, αφού ο νόμος περιέχει ένα και μόνο άρθρο με τίτλο Άρθρο πρώτο....., κατ' απόκλιση και των οριζομένων στο άρθρο 72 παρ. 4 του Συντάγματος.....25.....Επειδή σύμφωνα με τις προπαρατεθείσες διατάξεις του άρθρου πρώτου του ν. 4093/2012 κατά το μέρος που με αυτές προβλέπεται νέα μείωση των αποδοχών του ΔΕΠ των ΑΕΙ δεν θεμελιώνεται ευθύνη του Ελληνικού Δημοσίου από την εκ μέρους της πολιτείας νομοθέτηση, αλλ' ούτε ευθύνη του ΕΚΠΑ που εφάρμοσε τις εν λόγω διατάξεις..... 26. Επειδή με τα δεδομένα αυτά η κρινόμενη αγωγή θα έπρεπε να απορριφθεί. Λόγω, όμως, της μείζονος σπουδαιότητας των ανωτέρω γενικότερης σημασίας ζητημάτων, εάν δηλαδή οι προπαρατεθείσες διατάξεις του ν. 4093/2012 κατά μέρος που με αυτές προβλέπεται νέα μείωση των αποδοχών του ΔΕΠ των ΑΕΙ..... Και δεδομένου ότι η υπόθεση δεν θέτει άλλα ζητήματα, το Τμήμα κρίνει ότι πρέπει η υπόθεση να παραπεμφθεί στην Ολομέλεια, σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 2 εδ. α' του π.δ/τος 18/1989». Εκδόθηκε η με αρ. 2705/2014 παραπεμπτική απόφαση στην Ολομέλεια του ΣτΕ.

Η υπόθεση δικάστηκε στην Ολομέλεια στις 10/10/2014 και εκδόθηκε η με αρ. 4741/2014 απόφαση, η οποία έκρινε αντισυνταγματικές τις περικοπές των αποδοχών και των επιδομάτων που έγιναν στους καθηγητές των Πανεπιστημίων και γενικότερα στα μέλη του Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Αναφέρεται χαρακτηριστικά στην απόφαση: «...23. Εν όψει της καθιερωμένης στο άρθρο 25 παράγραφος 4 του Συντάγματος, αξιώσεως του Κράτους να εκπληρώνουν όλοι οι πολίτες το χρέος της κοινωνικής και εθνικής

αλληλεγγύης, δεν είναι επιτρεπτό η επιβάρυνση, από τα μέτρα που λαμβάνονται προς αντιμετώπιση δυσμενούς και παρατεταμένης οικονομικής συγκυρίας, να επιβαρύνει πάντοτε συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών. Και ναι μεν ο νομοθέτης δύναται να λαμβάνει μέτρα περιστολής των δημοσίων δαπανών εις βάρος όσων λαμβάνουν μισθό ή σύνταξη από το δημόσιο ταμείο, λόγω της άμεσης εφαρμογής και αποτελεσματικότητας των επιβαλλομένων μέτρων για τον περιορισμό του δημοσίου ελλείμματος, η εξουσία του, όμως, αυτή δεν είναι απεριόριστη, αλλά έχει ως όριο τις συνταγματικές αρχές της αναλογικότητας, της ισότητας στην κατανομή των δημοσίων βαρών και του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, οι οποίες επιτάσσουν το βάρος της δημοσιονομικής προσαρμογής να κατανέμεται μεταξύ όλων των κατηγοριών απασχολούμενων στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα, όπως, επίσης, και των ασκούντων ελευθέριο επάγγελμα, δεδομένου, μάλιστα, ότι η βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών είναι προς όφελος όλων, πρβλ. ΣτΕ Ολομ.2192-2196/14, καθώς και ότι οι διατάξεις της υπ' αριθμ. ... απόφασης του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών, με τις οποίες οι μειώσεις αυτές επιβλήθηκαν αναδρομικώς από 1.8.2012 αντίκεινται στο άρθρο 16 του Συντάγματος και την απορρέουσα από αυτό αρχή της ιδιαίτερης μισθολογικής μεταχείρισής τους, καθώς και προς τις αρχές της αναλογικότητας και της ισότητας στα δημόσια βάρη.....26. Επειδή στην προκειμένη περίπτωση η κατά τα ανωτέρω διάγνωση της αντισυνταγματικότητας των διατάξεων της περίπτωσης 37 της υποπαρ. Γ1 της παρ. Γ του άρθρου πρώτου του ν. 4093/2012 και η συνεπεία αυτής αναδρομικής ακύρωση της υπ' αριθμ. αποφάσεως του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών θα συνεπήγετο υποχρέωση της Διοικήσεως να συμμορφωθεί με αναδρομική καταβολή των αποδοχών που περιεκόπησαν, όχι μόνον στους ενάγοντες, αλλά και σε ιδιαιτέρως ευρύ κύκλο προσώπων που αφορά η παρούσα πρότυπη δίκη. Ενόψει των δεδομένων τούτων, το Δικαστήριο μετά στάθμιση δημοσίου συμφέροντος, αναφερομένου στην οξυμένη δημοσιονομική κρίση..... Ορίζει ότι οι συνέπειες της αντισυνταγματικότητας των επίμαχων διατάξεων θα επέλθουν μετά τη δημοσίευση της παρούσης αποφάσεως. Οίκοθεν νοείται ότι για τους ενάγοντες και όσους άλλους έχουν ασκήσει ένδικα μέσα ή βοηθήματα μέχρι το χρόνο δημοσίευσης της αποφάσεως η διαγνωσθείσα αντισυνταγματικότητα θα έχει αναδρομικό χαρακτήρα». ⁹⁹ ¹⁰⁰

⁹⁹ «Κουβαράς Ηλ. , Η ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση των πανεπιστημιακών λειτουργών και τα όρια μιας συνεπειοκρατικής στάθμισης από το Συμβούλιο της Επικρατείας, ΕφημΔΔ 1/2015, σελ. 27 - 29: Στην απόφαση αυτή ο νομοθέτης επιδίωξε να μειώσει το μισθολογικό κόστος του Δημοσίου κατά 10% με ξεκάθαρα αριθμητικό κριτήριο. Ασχολήθηκε με το ζήτημα των περικοπών των δαπανών του Δημοσίου και διαπίστωσε, όπως και στις αποφάσεις επί των αποδοχών των δικαστών και των

Αντίγραφο της απόφασης αυτής απεστάλη στο ΔΠΑ και η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο με πράξη του Προέδρου που διηύθυνε το Δικαστήριο.

Οι υποθέσεις που ήταν όμοιες με την εκδικασθείσα (περίπου 250) και ήδη κατατεθειμένες μέχρι 29/12/2014 (ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης) συζητήθηκαν σε συμβούλιο με τη διαδικασία του άρθρου 126^A ΚΔΔ.

2. Πολλές σημαντικές όμοιες υποθέσεις κατατέθηκαν το 2013 στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας με θέμα την «καταβολή ποσού που αντιστοιχεί στη μείωση της εφάπαξ ασφαλιστικής παροχής μετά τους ν. 4024/2011 και ν. 4093/2012, σε σχέση προς εκείνο που θα ελάμβαναν οι διάδικοι από το Ταμείο Προνοίας Δημοσίων Υπαλλήλων, σύμφωνα με τις καταστατικές διατάξεις του Ταμείου». Η ενάγουσα μίας εκκρεμούς δίκης εξ αυτών κατέθεσε αίτηση στην επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» για εισαγωγή της υπόθεσής της στο ΣτΕ.

Με την με αρ. ΠΑ 16/2013 η αρμόδια επιτροπή έκανε δεκτό το αίτημα, αναφέροντας ότι «με την αγωγή αυτή τίθεται το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας των άρθρων 2 παρ. 6 του ν 4024/2011 και πρώτου, υποπαρ. ΙΑ5 περ. 2 του ν. 4093/2012». Η αίτηση εισήχθη στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου «κατόπιν της από 8/10/2013 πράξεως της Επιτροπής και της από 13/12/2013 πράξεως

στρατιωτικών, την αντισυνταγματικότητά τους, δημιουργώντας έτσι έναν πυρήνα μη αδιαπραγμάτευτων θεσμικών εγγυήσεων. Οι πανεπιστημιακοί χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης με βάση το άρθρο 16 του Συντάγματος. Όπως όμως προβλεπόταν και για τους ενστόλους, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι η επιβάρυνση των μέτρων πρέπει να «διαμοιράζεται» μεταξύ όλων των απασχολούμενων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα και των ελεύθερων επαγγελματιών. Η διαφύλαξη του κύρους του δημοσίου λειτουργήματος των μελών ΔΕΠ, λόγω της φύσεως των καθηκόντων τους και της αποστολής τους ως ακαδημαϊκών διδασκάλων και ερευνητών, τα ιδιαίτερα προσόντα τους και την ανάγκη προσέλκυσης και στελέχωσης των πανεπιστημίων της χώρας με νέο, υψηλής επιστημονικής επάρκειας, δυναμικό, αποτέλεσαν τη δικαιολογητική βάση της άποψης της πλειοψηφίας. Η μειοψηφία υποστήριξε τον οριακό χαρακτήρα του δικαστικού ελέγχου και την ευρεία διακριτική ευχέρεια του νομοθέτη, να αναμορφώνει το μισθολόγιο των δημοσίων λειτουργών και υπαλλήλων, εκτιμώντας τις εκάστοτε συνθήκες και την οικονομική κατάσταση της χώρας».

¹⁰⁰ « Μουζουράκη Π. Τα ειδικά μισθολόγια στο Συμβούλιο της Επικρατείας: μία νέα φάση ή-περισσότερες από μία- αντιφάσεις στη σχετική με την οικονομική κρίση νομολογία του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου; Σκέψεις με αφορμή τις αποφάσεις (Ολ.) 2192/2014 και 4741/2014, εφ. Δ.Δ. 3/2015, σελ. 290: Χαρακτηριστικό της απόφασης αυτής (4741/2014) είναι ότι για πρώτη φορά εφαρμόστηκε το άρθρο 22 παρ. 1 του ν. 4274/2014, σύμφωνα με το οποίο δόθηκε η δυνατότητα στον ακυρωτικό δικαστή να καθορίζει μεταγενέστερο χρόνο επέλευσης των συνεπειών της ακύρωσης. Το ΣτΕ επικαλέστηκε δύο αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είχαν περιορίσει το αναδρομικό αποτέλεσμα της ερμηνείας διατάξεων του ενωσιακού δικαίου και δέχθηκε ότι η διάπλαση αυτή δεν είναι αντίθετη ούτε στο άρθρο 20 παρ. 1 του Σ., ούτε στο άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αυτής, καθώς δεν διαταράσσεται η δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος και της προστασίας των δικαιωμάτων των αιτούντων, τα οποία απλώς περιορίζονται για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Συνεπεία τούτου το ΣτΕ όρισε ότι οι συνέπειες της ακύρωσης των επίμαχων διατάξεων θα επέλθουν μετά τη δημοσίευση της απόφασης, με εξαίρεση τους ενάγοντες και όσους έχουν ασκήσει ένδικα βοηθήματα ή μέσα, ώστε να προλάβει και να θέσει όριο σε τυχόν αγωγές οι οποίες θα έθεταν σε κίνδυνο την οικονομία της χώρας ».

του Προέδρου του ΣτΕ, λόγω της σπουδαιότητάς της, σύμφωνα με τα άρθρα 14 παρ. 2 εδαφ. α', 20 και 21 του π.δ. 18/1989».

Χαρακτηριστικό της σπουδαιότητας της υπόθεσης είναι ότι υπέρ της ενάγουσας ασκήθηκαν πέντε παρεμβάσεις, δύο από τις οποίες είχαν 228 και 205 παρεμβαίνοντες αντίστοιχα.

Δικάστηκε στις 9/5/2014 και εκδόθηκε η 734/2016 απόφαση αυτής, «η οποία έκρινε συνταγματικές και σύμφωνες με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) τις περικοπές του εφάπαξ των δημοσίων υπαλλήλων που έγιναν σύμφωνα με τη μνημονιακή νομοθεσία». Με την απόφαση αυτή η Ολομέλεια έκρινε κατά πλειοψηφία ότι «27..... *Επειδή, οι επίμαχες περικοπές του εφάπαξ βοηθήματος επήλθε δυνάμει του άρθρου 2 παρ. 6 του ν. 4024/2011 και του άρθρου, υποπαράγραφος ΙΑ.5 περ. 2 του ν. 4093/2012, δηλαδή ευρίσκουν έρεισμα στο νόμο και εντάσσονται μαζί με τις περικοπές στις κύριες και επικουρικές συντάξεις, σε ένα ευρύτερο πρόγραμμα αφ' ενός για την αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας της χώρας και αφ' ετέρου για τη μεταρρύθμιση του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος, χάριν της βιωσιμότητάς του, μεταρρύθμιση η οποία ευρίσκει έρεισμα στο άρθρο 22 παρ. 5 του Συντάγματος, η θέσπιση δε των περικοπών αυτών εξυπηρετεί σκοπούς δημοσίου συμφέροντος και όχι απλώς το ταμειακό συμφέρον του Δημοσίου και των φορέων κοινωνικής ασφάλισης.....29.....*

Διά Ταύτα

Επιλύει τα ζητήματα της συνταγματικότητας του άρθρου 2 παρ. 6 του ν. 4024/2011 και του άρθρου πρώτου υποπαράγραφος ΙΑ.5 περ.2 του ν. 4093/2012

Παραπέμπει την υπόθεση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών κατά τα εκτεθέντα στο σκεπτικό».^{101 102}

¹⁰¹ «Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη Π., Περικοπές εφάπαξ βοηθήματος Ταμείου Προνοίας Δημοσίων Υπαλλήλων – Σκέψεις με αφορμή την απόφαση ΣτΕ Ολ 734/2016, ΘΠΔΔ Τεύχος 6/2016, σελ. 544: Από την εκτιθέμενη νομολογία, οι παρεμβάσεις του νομοθέτη στο κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα είναι όχι απλώς δικαιολογημένες αλλά και απαραίτητες, αν διαπιστώσει ανισορροπία του συστήματος που το καθιστά μη βιώσιμο. Από την άλλη πλευρά, όμως, ο δικαστικός έλεγχος των μέτρων γίνεται με βάση τις συνταγματικές διατάξεις ιδίως τις αρχές της ισότητας, της αναλογικότητας και της προστασίας περιουσιακών δικαιωμάτων, της κοινωνικής ασφάλισης, της ανταποδοτικότητας και της ασφαλιστικής αλληλεγγύης, χωρίς να αποκλείονται και συμπληρωματικές μελέτες, αν το Δικαστήριο κρίνει αναγκαίο, κυρίως όταν τα μέτρα έχουν έντονο δημοσιονομικό χαρακτήρα, οπότε θα πρέπει να εξετασθούν συνολικά με όλες τις φορολογικές επιβαρύνσεις.»

¹⁰² «Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη Π. Το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση σε Σπ. Βλαχόπουλου (επιμ.), Θεμελιώδη Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σ. 540-541: Η μειοψηφία αντίθετα, δέχεται ότι απαιτείται η εκπόνηση μελετών για τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις των μέτρων, ώστε να τεκμηριώνεται και να ελέγχεται δικαστικά, αν ο νομοθέτης τηρεί τους ουσιαστικούς περιορισμούς κατά τη μείωση της χρηματοδότησης του ασφαλιστικού συστήματος.»

Η απόφαση του ΣτΕ μαζί με τον φάκελο της υπόθεσης διαβιβάστηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας για να πράξει όσα ορίζονται στη με αρ 734/2016 απόφαση. Αυτή εκδικάστηκε σε συμβούλιο με τη διαδικασία του άρθρου 126^Α ΚΔΔ και απορρίφθηκε.

Μετά την απόφαση αυτή 2.500 όμοιες υποθέσεις που αφορούσαν τις περικοπές στο εφάπαξ των δημοσίων υπαλλήλων τέθηκαν στο αρχείο με τη διαδικασία του άρθρου 126^Α ΚΔΔ.

3. Το ίδιο έτος κατατέθηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας αγωγή συνταξιούχων που είχαν διατελέσει εκπρόσωποι συνδικαλιστικών οργανώσεων με θέμα *«την καταβολή του ποσού των συντάξεων που διεκόπη από 1/1/2013 σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου πρώτου, υποπαρ. ΙΑ.6 περ. 4 του ν 4093/2012»*. Υπέβαλαν *«αίτηση άρθρου 1 παρ. 1 ν. 3900/2010»* για εισαγωγή της υπόθεσής τους στο ΣτΕ, η οποία έγινε δεκτή κατά πλειοψηφία, λόγω της μειοψηφίας του Προέδρου της Επιτροπής, με την ΠΑ 30/2013 πράξη για το γεγονός ότι: *«τίθεται το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας και της συμφωνίας με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των προαναφερόμενων διατάξεων του Ν. 4093/2012»*.

Η υπόθεση εκδικάστηκε από την 7μελή σύνθεση του Α΄ τμήματος του ΣτΕ στις 6/10/2014 και εκδόθηκε η με αρ. 660/2016 απόφασή του με την οποία απορρίφθηκε στην ουσία η ανωτέρω αγωγή.

Στο σκεπτικό της απόφασης αναφέρεται χαρακτηριστικά: *«.....15. Η διακοπή καταβολής των ως άνω συντάξεων των εκπροσώπων των συνδικαλιστικών οργανώσεων μειώνει μεν το ύψος του εισοδήματος των δικαιούχων αυτών από συντάξεις, δεν θίγει όμως τον πυρήνα του δικαιώματος στην κοινωνική ασφάλιση όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 22 παρ. 5 του Συντάγματος, διότι οι δικαιούχοι αυτών εξακολουθούν να λαμβάνουν συνταξιοδοτικές παροχές λόγω απασχολήσεως.18. Επειδή, η λήψη του επίμαχου νομοθετικού μέτρου απέβλεψε σε σκοπό δημοσίου συμφέροντος, ο οποίος συνίσταται πρωτίστως στον εξορθολογισμό του ασφαλιστικού συστήματος και δευτερευόντως στην εξοικονόμηση πόρων.25. ο νόμος δε που προβλέπει τη διακοπή της συντάξεως δεν είναι αντίθετος στο Σύνταγμα ή σε άλλες διατάξεις υπερνομοθετικής ισχύος και δεν τίθεται ζήτημα αντιθέσεως προς τις συνταγματικές διατάξεις περί προστασίας της οικογένειας της διακοπής της συντάξεως στα δικαιοδόχα μέλη των εκπροσώπων συνδικαλιστικών οργανώσεων...»*.

Η απόφαση κοινοποιήθηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και τέθηκε στο αρχείο με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου.¹⁰³

ΕΤΟΣ 2014

1. Τον Σεπτέμβριο του 2014 η «Γενική Επίτροπος τη Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων ζήτησε κατ' επίκληση του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» να εισαχθεί στο Συμβούλιο της Επικρατείας εκκρεμής αγωγή στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας με θέμα *«την καταβολή των ποσών που περιορίστηκαν λόγω των περικοπών σε κύρια και επικουρική σύνταξη, κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων τρίτου παρ.10 ν. 3845/2010, 44 παρ. 13 ν. 3986/2011, 2 παρ. 3 του ν. 4024/2011, 6 παρ. 2 ν.4051/2012 και πρώτου παρ. Β υποπαρ. Β.3 και Β.4 του ν. 4093/2022»*. Σημειώνεται ότι λόγω του ότι η αίτηση έγινε από την Γενική Επίτροπο δεν απαιτείτο η κατάθεση παραβόλου.

Με την με αρ. ΠΑ 22/2014 πράξη της τριμελούς επιτροπής του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010 έγινε δεκτό το αίτημα με το αιτιολογικό ότι *«τίθεται το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας, παραβάσεις των άρθρων 2 παρ. 1, 4 παρ.5 και 25 παρ. 1 και 4 του Συντάγματος, και της συμφωνίας με την*

¹⁰³ Άλλη μία όμοια υπόθεση η οποία είχε κατατεθεί το 2014 και ο διάδικος ζήτησε να δικαστεί από το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας, γιατί υποστήριξε ότι υπήρχαν και άλλα στοιχεία διαφορετικά από όσα είχαν εξεταστεί και αποφασιστεί στην 660/2016 του ΣτΕ, δικάστηκε από το ΔΠΑ και μετά από προδικαστική απόφαση που είχε εκδοθεί λόγω μη προσκόμισης διοικητικού φακέλου από το ΙΚΑ, εκδόθηκε η με αρ. 10576/2021 απόφαση απορριπτική ουσίας, στην οποία αναφέρεται επί λέξει: *«.....5. Επειδή, εξάλλου με την υπ' αριθμ. 660/2016 απόφαση του ΣτΕ, η οποία εκδόθηκε κατ' εφαρμογή του θεσμού της «δίκης-πλότου» κατόπιν της υπ' αριθμ. ΠΑ30/2013 πράξης της Τριμελούς Επιτροπής του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010, μεταξύ άλλων, έγιναν δεκτά τα εξής: Η λήψη του νομοθετικού μέτρου της από 1.1.2013 διακοπής της καταβολή της σύνταξης από το ΕΤΕΑ (τέως ΕΤΕΑΜ) στους εκπροσώπους συνδικαλιστικών οργανώσεων και τα δικαιούχα μέλη τους που συνταξιοδοτήθηκαν για την ιδιότητά τους αυτή με βάση καταστατικές διατάξεις του τ. ΤΕΑΕΥΕΕΟ του α.ν. 971/1937 (Α' 482), απέβλεψε σε σκοπό δημοσίου συμφέροντος, ο οποίος συνίσταται πρωτίστως στον εξορθολογισμό του ασφαλιστικού συστήματος με την κατάργηση μιας προνομιακής παροχής σε μια συγκεκριμένη κατηγορία συνταξιούχων που λαμβάνει και συνταξιοδοτικές παροχές λόγω απασχολήσεως και δευτερευόντως στην εξοικονόμηση πόρων.»*.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των προαναφερομένων διατάξεων, με τις οποίες επήλθαν διαδοχικές περικοπές στην κύρια και την επικουρική σύνταξη της ενάγουσας, συνταξιούχου του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ».

Η αγωγή αυτή εισήλθε για εκδίκαση στην Ολομέλεια του ΣτΕ μετά την «από 30/9/14 πράξη της Επιτροπής και την από 9/10/14 πράξη του Προέδρου του ΣτΕ λόγω της σπουδαιότητάς της, σύμφωνα με τα άρθρα 14 παρ. 2 εδαφ. α, 20 και 21 π.δ/τος 18/1989».

Εκδικάστηκε στις 5/12/2014 και εκδόθηκε κατά πλειοψηφία η με αρ. 2287/2015 απόφαση «με την οποία κρίθηκε ότι οι επίμαχες μειώσεις των κυρίων και επικουρικών συντάξεων αντίκεινται στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1, 4 παρ. 5 και 25 παρ. 1 και 4 του Σ και είναι, ως εκ τούτου, ανίσχυρες και μη εφαρμοστέες, διότι δεν διενεργήθηκαν μετά από μελέτη των συνολικών επιπτώσεών τους στο βιοτικό επίπεδο των θιγόμενων συνταξιούχων με αποτέλεσμα να μην καθίσταται εφικτός ο δικαστικός έλεγχος της συμβατότητάς τους με το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ. Στο σκεπτικό αυτό οδηγήθηκε η απόφαση, καθώς οι τελευταίες ως άνω διατάξεις ψηφίσθηκαν όταν είχε πλέον παρέλθει διετία από τον πρώτο αιφνιδιασμό της οικονομικής κρίσεως και αφού εν τω μεταξύ είχαν σχεδιασθεί και ληφθεί τα βασικά μέτρα για την αντιμετώπισή της».

Χαρακτηριστικό απόσπασμα αυτής: «7.....Και στις εξαιρετικές, όμως αυτές περιπτώσεις, η δυνατότητα του νομοθέτη να περικόπτει τις ασφαλιστικές παροχές δεν είναι απεριόριστη, αλλά οριοθετείται κατά πρώτον από τις αρχές της κοινωνικής αλληλεγγύης, αρ25 παρ.4 Σ και της ισότητας στα δημόσια βάρη, αρ.4 παρ.5 του Σ, οι οποίες επιτάσσουν να κατανέμεται εξίσου το βάρος της δημοσιονομικής προσαρμογής μεταξύ όλων των πολιτών, καθώς και από την αρχή της αναλογικότητας, αρ.25 παρ. 1 Σ, σύμφωνα με την οποία το συγκεκριμένο μέτρο πρέπει να είναι πράγματι πρόσφορο και αναγκαίο για την αντιμετώπιση του προβλήματος, ΣτΕ2192-2196/14 Ολ. Σε κάθε δε περίπτωση, η περικοπή των συντάξεων δεν μπορεί να παραβιάζει αυτό που αποτελεί, κατά τα ανωτέρω, τον συνταγματικό πυρήνα του κοινωνικοασφαλιστικού δικαιώματος 23. Επειδή, μετά τις διαδοχικές περικοπές και μειώσεις, σε συνέχεια δε και προς εφαρμογή του εγκριθέντος κατά το έτος 2012 δεύτερου Μνημονίου Συνεργασίας, ν.4046/2012, ακολούθησαν κατά το ίδιο έτος δύο ακόμη νομοθετήματα ν. 4051/2012 και 4093/2012 με αντικείμενο την περαιτέρω περιστολή κυρίων και επικουρικών συντάξεων....24. Επειδή, οι τελευταίες ως άνω διατάξεις ψηφίσθηκαν όταν είχε πλέον παρέλθει διετία από τον πρώτο αιφνιδιασμό της οικονομικής κρίσεως και αφού εν τω

μεταξύ είχαν σχεδιασθεί και ληφθεί τα βασικά μέτρα για την αντιμετώπισή της. Επομένως, κατά την επιχειρηθείσα με τις διατάξεις αυτές νέα, για πολλοστή φορά, περικοπή συνταξιοδοτικών παροχών της ίδιας ομάδας θιγομένων, ο νομοθέτης δεν δικαιολογείται πλέον να προχωρήσει σε σχετικές ρυθμίσεις χωρίς ειδική έρευνα του αντικειμένου αυτών, αλλ' όφειλε να προβεί σε εμπεριστατωμένη μελέτη, προκειμένου να διαπιστώσει και να αναδείξει τεκμηριωμένα ότι η λήψη των συγκεκριμένων μέτρων ήταν συμβατή με τις σχετικές συνταγματικές δεσμεύσεις.....Από κανένα στοιχείο όμως δεν προκύπτει ότι ως προς τα ανωτέρω ζητήματα έλαβε χώρα εν προκειμένου τέτοια μελέτη. Πέραν δε τούτου, δεν προκύπτει ούτε ότι ελήφθησαν υπ' όψη οι κρίσιμες ως άνω έβδομη σκέψη, συνταγματικές παράμετροι.».

Στην απόφαση αυτή «εκτός από τις αρχές του δικαίου της κοινωνικής ασφάλισης που αναλύθηκαν, υπάρχει και η αναλογική εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 22 του ν. 4274/2014, σύμφωνα με το οποίο προστέθηκε παρ. 3β στο άρθρο 50 π.δ. 18/1989, περιορίζοντας χρονικά τη διάγνωση της αντισυνταγματικότητας των εφαρμοστέων νομοθετικών διατάξεων». Αναφέρεται: « 26.....Σε περίπτωση αιτήσεως ακυρώσεως που στρέφεται κατά διοικητικής πράξεως, το δικαστήριο, σταθμίζοντας τις πραγματικές καταστάσεις που έχουν δημιουργηθεί κατά το χρόνο εφαρμογής της, ιδίως δε υπέρ των καλόπιστων διοικουμένων, καθώς και το δημόσιο συμφέρον, μπορεί να ορίσει ότι τα αποτελέσματα της ακυρώσεως ανατρέχουν σε χρονικό σημείο μεταγενέστερο του χρόνου έναρξης της ισχύος της και σε κάθε περίπτωση προγενέστερο του χρόνου δημοσίευσης της απόφασης.. Με τη νέα αυτή διάταξη εδόθη η δυνατότητα στο Συμβούλιο της Επικρατείας υπό προϋποθέσεις τις οποίες το ίδιο σταθμίζει, να αποκλίνει, σε εξαιρετικές πάντως περιπτώσεις, από τον κανόνα της αναδρομικής ακυρώσεως και να καθορίσει μεταγενέστερο χρόνο επελεύσεως των συνεπειών της ακυρώσεως. Τα αυτά και για τους ίδιους λόγους δέον αναλογικώς να ισχύσουν και επί αγωγών και άλλων διαφορών ουσίας, που άγονται προς εκδίκαση στο Συμβούλιο της Επικρατείας μέσω του νέου δικονομικού θεσμού της πρότυπης δίκης (πρβλ. ΔΕΚ C43/75 και C262/78). Ενόψει των δεδομένων τούτων, το Δικαστήριο μετά στάθμιση του δημοσίου συμφέροντος, ορίζει ότι οι συνέπειες της αντισυνταγματικότητας των επιμάχων διατάξεων θα επέλθουν μετά την δημοσίευση της παρούσης αποφάσεως. Οίκοθεν νοείται ότι για τους ενάγοντες και όσους άλλους έχουν ασκήσει ένδικα μέσα ή βοηθήματα μέχρι το χρόνο δημοσίευσής της αποφάσεως, η διαγνωσθείσα αντισυνταγματικότητα θα έχει αναδρομικό χαρακτήρα. Κατά συνέπεια δεν μπορεί να γίνει επίκληση της αντισυνταγματικότητας των διατάξεων αυτών για τη

θεμελίωση αποζημιωτικών αξιώσεων άλλων συνταξιούχων που αφορούν περικοπείσες, βάσει των εν λόγω διατάξεων, συνταξιοδοτικές παροχές τους, για χρονικά διαστήματα προγενέστερα του χρονικού σημείου δημοσίευσής της παρούσας απόφασης». ^{104 105}

Με την απόφαση, «αφού επιλύθηκε το ζήτημα της συνταγματικότητας και της συμφωνίας προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των διατάξεων του άρθρου τρίτου παρ. 10 του ν. 3845/2010, του άρθρου 44 παρ. 13 του ν. 3986/2011, του άρθρου 2 παρ. 3 του ν. 4024/2011, του άρθρου 6 παρ. 2 του ν. 4051/2012 και του άρθρου πρώτου παρ. ΙΑ υποπαρ. ΙΑ.5 περ. 1 και υποπαρ. ΙΑ.6 περ. 3 του ν. 4093/2012, σύμφωνα με το σκεπτικό», η υπόθεση παραπέμφθηκε προς εκδίκαση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας.

Η υπόθεση διαβιβάστηκε στο αρμόδιο Δικαστήριο, δικάστηκε και εκδόθηκε η με αρ. 2099/2020 προδικαστική απόφαση, με την οποία ζητήθηκαν συμπληρωματικά στοιχεία από τον Ε-ΕΦΚΑ και αφού αυτά διαβιβάστηκαν, επαναπροσδιορίστηκε και δικάστηκε τον Φεβρουάριο του 2022 και δεν έχει εκδοθεί ακόμη απόφαση.

2. «Η Γενική Επίτροπος της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων» υπέβαλε στις 16/9/2014 άλλη μία αίτηση στην επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» προκειμένου να εισαχθεί για εκδίκαση στο ΣτΕ εκκρεμής αγωγή στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας με θέμα «την καταβολή στους ενάγοντες από το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ των ποσών που είχαν περιοριστεί οι κύριες συντάξεις τους, κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων τρίτου παρ.10 ν. 3845/2010, 11 ν. 3863/2010, 44 ν. 3986/2011, 2 ν. 4024/2011, 6 ν.4051/2012 και πρώτου παρ. Β υποπαρ. Β.3 και Β.4 του ν. 4093/2022». Σημειώνεται ότι, επειδή η αίτηση έγινε από την Γενική Επίτροπο, δεν απαιτείτο η κατάθεση παραβόλου.

¹⁰⁴ «Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη Πατρίνα, Σκέψεις με αφορμή την απόφαση ΣτΕ Ολ. 2287/2015 για τις περικοπές των επικουρικών συντάξεων, ΘΠΔΔ Τεύχος 7/2015, σελ. 675 & 679: Οι περικοπές συντάξεων που επιβλήθηκαν με τους ν. 4051/2012 και 4093/2012 διατάραζαν την ισορροπία μεταξύ γενικού συμφέροντος και περιουσιακών δικαιωμάτων των συνταξιούχων. Οι ρυθμίσεις οι οποίες συνέβησαν μετά το 2012, όταν είχε περάσει διετία από τον αιφνιδιασμό της οικονομικής κρίσης και αφού είχαν ήδη ληφθεί μέτρα για την αντιμετώπισή της, ο νομοθέτης δεν έκανε, όπως όφειλε, μια συνολική εκτίμηση των παραγόντων που προκάλεσαν το πρόβλημα, ούτε αξιολόγησε την προσφορότητα των μέτρων αυτών, ενέργεια η οποία απαιτείτο, καθώς τα μέτρα που είχαν παρθεί δεν απέδωσαν, με συνέπεια την οικονομική ύφεση να ενταθεί. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η απόφαση αυτή ήταν μια παρακίνηση προς το νομοθέτη να επικεντρωθεί στα πολιτικά και κοινωνικά δυσκολότερα, πλην όμως, αναγκαία διαρθρωτικά μέτρα με τεκμηρίωση, προγραμματισμό και με βάση τις αρχές της δικαιοσύνης, ισότητας, αναλογικότητας, αλληλεγγύης και ανταποδοτικότητας».

¹⁰⁵ «Σακελλαροπούλου Κ., Κρίση και ανθεκτικότητα του Συντάγματος, ΕφημΔΔ 1/2016, σελ. 7: Η έλλειψη μελέτης για τη συμβολή των μέτρων κατέστησε μη εφικτό τον δικαστικό έλεγχο των νομοθετικών μέτρων, έλεγχο, ο οποίος να μην δεν εκτείνεται στην ορθότητα των πολιτικών εκτιμήσεων και επιλογών, αφορά όμως στην τήρηση των συνταγματικών υποχρεώσεων του νομοθέτη και πρέπει να ασκείται με αποτελεσματικό και ουσιαστικό τρόπο».

Με την πράξη με αρ. ΠΑ23/2014 η αρμόδια επιτροπή έκανε δεκτό το παραπάνω αίτημα αναφέροντας: «το γεγονός ότι με την ως άνω αγωγή τίθεται το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας (παραβάσεις των άρθρων 2 παρ. 1, 4 παρ.5 και 25 παρ. 1 και 4 του Συντάγματος) και της συμφωνίας με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των προαναφερομένων διατάξεων, με τις οποίες επήλθαν διαδοχικές περικοπές στην κύρια σύνταξη των εναγόντων, συνταξιούχων του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ».

Η αγωγή αυτή εισήλθε για εκδίκαση στην Ολομέλεια του ΣτΕ μετά την «από 30/9/14 πράξη της Επιτροπής και την από 9/10/14 πράξη του Προέδρου του ΣτΕ λόγω της σπουδαιότητάς της, σύμφωνα με τα άρθρα 14 παρ. 2 εδαφ. α, 20 και 21 π.δ/τος 18/1989».

Εκδικάστηκε στις 5/12/2014 και εκδόθηκε κατά πλειοψηφία η με αρ. 2288/2015 απόφαση με την οποία κρίθηκε και εδώ ότι: «σε περιπτώσεις εξαιρετικώς δυσμενών δημοσιονομικών συνθηκών δεν αποκλείεται, κατά το άρθρο 22 παρ. 5 του Συντάγματος, η επέμβαση του νομοθέτη για τη μείωση ακόμη και των συντάξεων που έχουν ήδη απονεμηθεί, ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, η περικοπή των συντάξεων δεν επιτρέπεται να παραβιάζει τον συνταγματικό πυρήνα του κοινωνικοασφαλιστικού δικαιώματος, δηλαδή τη χορήγηση στον συνταξιούχο τέτοιων παροχών που να του επιτρέπουν να διαβιώνει με αξιοπρέπεια. Προκειμένου να καθίσταται εφικτός ο δικαστικός έλεγχος των οικείων νομοθετικών μέτρων υπό τις ανωτέρω συνταγματικές απόψεις, οφείλει ο νομοθέτης, όταν λαμβάνει μέτρα συνιστάμενα σε περικοπή συνταξιοδοτικών παροχών, ενόψει και της γενικότερης υποχρεώσεώς του για προγραμματισμό και συντονισμό της οικονομικής δραστηριότητας για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης άρθρο 106 παρ. 1 του Συντάγματος, να προβεί σε ειδική, εμπειριστατωμένη και επιστημονικώς τεκμηριωμένη μελέτη, από την οποία να προκύπτει αφ' ενός ότι τα συγκεκριμένα μέτρα είναι πράγματι πρόσφορα, αλλά και αναγκαία για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος βιωσιμότητας των φορέων κοινωνικής ασφάλισης, λαμβανομένων υπόψη και των παραγόντων που το προκάλεσαν, ώστε η λήψη των μέτρων αυτών να είναι σύμφωνη με τις συνταγματικές αρχές της αναλογικότητας και της ισότητας στα δημόσια βάρη, αφ' ετέρου ότι οι επιπτώσεις στο βιοτικό επίπεδο των προσώπων που πλήττονται από τα μέτρα αυτά, συνδυαζόμενες με άλλα τυχόν ληφθέντα μέτρα, φορολογικά κλπ., αλλά και με το σύνολο των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών της δεδομένης συγκυρίας, δεν έχουν, αθροιστικώς λαμβανόμενες, αποτέλεσμα τέτοιο που να οδηγεί σε ανεπίτρεπτη

παραβίαση του πυρήνα του συνταγματικού δικαιώματος σε κοινωνική ασφάλιση. Υπ' αυτό το πρίσμα, οι διατάξεις των νόμων 4051/2012 και 4093/2012 με τις οποίες θεσπίστηκαν περικοπές στις συντάξεις κρίθηκε πως αντιβαίνουν στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1, 4 παρ. 1 22 παρ. 5, 25 παρ. 1 και 4 και 106 παρ. 1 του Συντάγματος, καθώς και στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α. και, ως εκ τούτου, είναι ανίσχυρες, καθόσον, μολονότι είχαν ήδη παρέλθει δύο έτη από τον πρώτο αιφνιδιασμό της οικονομικής κρίσης, με τις επίμαχες νομοθετικές διατάξεις επιχειρήθηκε νέα, για πολλοστή φορά, περικοπή συνταξιοδοτικών παροχών της ίδιας ομάδας θιγομένων, χωρίς να έχει προηγηθεί εμπειριστατωμένη μελέτη, με την οποία να διαπιστώνεται και να αναδεικνύεται κατά τρόπο τεκμηριωμένο ότι η λήψη των συγκεκριμένων μέτρων ήταν σύμφωνη με τις σχετικές συνταγματικές δεσμεύσεις που απέρρεαν, μεταξύ άλλων, από τον θεσμό της κοινωνικής ασφάλισης, τις αρχές της ισότητας και της αναλογικότητας και την προστασία της αξίας του ανθρώπου. Συγχρόνως, κατόπιν στάθμισης του δημοσίου συμφέροντος, αναφερόμενου στην οξυμένη δημοσιονομική κρίση και στην κοινώς γνωστή ταμειακή δυσχέρεια του ελληνικού Κράτους, το Δικαστήριο όρισε ότι οι συνέπειες της αντισυνταγματικότητας των εν λόγω διατάξεων επρόκειτο να επέλθουν μετά τη δημοσίευση των αποφάσεων αυτών, 10-6-2015, η δε διαγνωσθείσα αντισυνταγματικότητα θα είχε αναδρομικό χαρακτήρα μόνο για τους ενάγοντες και όσους άλλους είχαν ασκήσει ένδικα μέσα ή βοηθήματα μέχρι τον χρόνο δημοσίευσής τους».

Με την απόφαση, «αφού επιλύθηκε το ζήτημα της συνταγματικότητας και της συμφωνίας προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των διατάξεων των άρθρων τρίτου παρ. 10 του ν. 3845/2010, 38 του ν. 3863/2010, 44 του ν. 3986/2011, 2 του ν. 4024/2011, 6 παρ. 1 του ν. 4051/2012 και πρώτου παρ. ΙΑ υποπαρ. ΙΑ.5 περ. 1 και υποπαρ. ΙΑ.6 περ. 3 του ν. 4093/2012, σύμφωνα με το σκεπτικό», η υπόθεση παραπέμφθηκε προς εκδίκαση στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας.

Η υπόθεση διαβιβάστηκε στο αρμόδιο Δικαστήριο, δικάστηκε και «εκδόθηκε η με αρ. 19862/2017 προδικαστική απόφαση», με την οποία ζητήθηκαν συμπληρωματικά στοιχεία από τον Ε-ΕΦΚΑ και αφού αυτά διαβιβάστηκαν, επαναπροσδιορίστηκε, συζητήθηκε τον Ιούνιο του 2019 και εκδόθηκε η με αρ. 16800/2019 απόφαση που επιδικάζει τα ανάλογα ποσά σε κάθε έναν από τους ενάγοντες. Κατατέθηκε αναίρεση από τον Ε-ΕΦΚΑ, αλλά τελικά το Ταμείο παραιτήθηκε από την αναίρεση και εκδόθηκε το με αρ. 418/2021 πρακτικό.

ΕΤΟΣ 2015

1. Στο Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας κατατέθηκε στις 13/11/2014 προσφυγή νοσοκομειακών γιατρών του ΕΣΥ με θέμα *«την ακύρωση των μισθοδοτικών καταστάσεων μηνός Σεπτεμβρίου 2014 με τις οποίες τους καταβλήθηκαν μειωμένες αποδοχές, σύμφωνα με τους ορισμούς των διατάξεων της υποπαραγράφου Γ1 της παραγράφου Γ του άρθρου πρώτου του ν 4093/2012 και της αποφάσεως του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών».*

Τον Ιανουάριο του 2015 οι ενάγοντες κατέθεσαν αίτηση στην τριμελή επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν 3900/2010» για να εισαχθεί η υπόθεση στο ΣτΕ. Το αίτημά τους έγινε δεκτό με την πράξη με αρ 5/2015 λόγω του ότι με την εκκρεμή αυτή υπόθεση ενώπιον του ΔΠΑ τίθεται: «το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας, προσβολή των άρθρων 2, 4 5, 21, 22, 25 και 106 του Συντάγματος, και της συμφωνίας με το άρθρο 1^ο του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και το άρθρο 7 του Διεθνούς Συμφώνου του ΟΗΕ για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα των ανωτέρω διατάξεων, οι οποίες θεσπίζουν περικοπές των αποδοχών των ιατρών του ΕΣΥ». Στη δίκη ασκήθηκαν τρεις παρεμβάσεις και εξ αυτών μία ήταν από την «Ομοσπονδία Ενώσεων Νοσοκομειακών Γιατρών Ελλάδος» και μία από τον «Πανελλήνιο Ιατρικό Σύλλογο».

Η αίτηση εισήχθη για εκδίκαση στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου στις 2/12/2016, «κατόπιν της από 30/3/2015 πράξης του Προέδρου του ΣτΕ, λόγω της σπουδαιότητάς της».

Εκδόθηκε κατά πλειοψηφία «η με αρ. 431/2018 απόφαση με την οποία κρίθηκαν αντισυνταγματικές οι περικοπές των γιατρών νοσοκομείων του ΕΣΥ που έγιναν αναδρομικά από 1/8/12 σε εφαρμογή της μνημονιακής νομοθεσίας. Παράλληλα, για λόγους δημοσίου συμφέροντος έκρινε ότι θα λάβουν αναδρομικά τις διαφορές των αποδοχών τους, με επαναφορά του μισθολογικού καθεστώτος τους όσοι έχουν προσφύγει στο ΣτΕ ή στα Διοικητικά Πρωτοδικεία της χώρας. Για τους υπόλοιπους οι αποδοχές τους θα αναπροσαρμοστούν από την έκδοση της απόφασης και μετά, στις αποδοχές του 2012».

Χαρακτηριστικά αναφέρεται: «.....6. Επειδή, το Σύνταγμα ορίζει στο άρθρο 5 παράγρ. 5, η οποία προστέθηκε κατά την αναθεώρηση του 2001 με το Ψήφισμα της 6.4.2001 της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής ότι, Καθένας έχει δικαίωμα στην

προστασία της υγείας, στο άρθρο 21 παράγρ. 3 ότι, Το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και στο άρθρο 22 παράγρ. 5, όπως η παράγρ. αυτή αναριθμήθηκε με την αναθεώρηση του 2001 ότι Το κράτος μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων όπως νόμος ορίζει7.....Οπως έχει κριθεί, βλ. ΣΕ Ολομ 4741/2014 σκ. 12, από το συνδυασμό των διατάξεων αυτών συνάγεται ότι σε περιπτώσεις παρατεταμένης οικονομικής κρίσεως ο κοινός νομοθέτης δύναται να θεσπίσει μέτρα περιστολής των δημοσίων δαπανών....10.....η θέσπιση ειδικού μισθολογίου υπαγορεύθηκε από την ανάγκη να εξασφαλισθεί στο γιατρό του ΕΣΥ ένα εισόδημα που να τον απαλλάσσει από τις βιοποριστικές ανάγκες.... ώστε να αφήνεται απερίσπαστος στην επιτέλεση του έργου του....17. Επειδή από τα εκτεθέντα στις προηγούμενες σκέψεις προκύπτει ότι με τις διατάξεις των περιπτώσεων 13-37 της υποπαρ. Γ1 της παρ.Γ του άρθρου πρώτου του ν. 4093/2012, ο νομοθέτης αφού διαπίστωσε ότι η οικονομική ύφεση συνεχίζεται ... αποφάσισε να λάβει και πάλι, μεταξύ άλλων, την περαιτέρω μείωση των αποδοχών των μισθοδοτούμενων από το Δημόσιο βάσει ειδικών μισθολογίων υπαλλήλων και λειτουργών. Οπως εκτέθηκε ήδη, ναι μεν ο νομοθέτης έχει διακριτική ευχέρεια για την εισαγωγή νέων ρυθμίσεων και ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως για τη διαμόρφωση των αποδοχών των ιατρών του ΕΣΥ, τα δικαστήρια όμως δύνανται και οφείλουν να ερευνήσουν το αμιγώς νομικό ζήτημα, αν ελήφθη ιδιαίτερα υπόψη η ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση των ιατρών αυτών Επιπλέον, έπρεπε να ληφθούν υπόψη και οι δυσμενείς επιπτώσεις επί της λειτουργίας του ΕΣΥ Όμως ούτε από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του ν 4093/2012, ούτε από το κείμενο του εγκριθέντος με το νόμο αυτό Μεσοπρόθεσμοι Πλαισίου, ούτε τέλος από το κείμενο του εγκριθέντος με το ν. 4046/2012 Μνημονίου Συνεννόησης προκύπτει ότι κατά τον προσδιορισμό του ύψους των περικοπών στο μισθολόγιο των ιατρών του ΕΣΥ ελήφθησαν υπόψη πέραν του ανωτέρω καθαρώς αριθμητικού, και ως εκ τούτου προδήλως απρόσφορου κριτηρίου.....Ενόψει τούτων, οι κρίσιμες διατάξεις του ν. 4093/2012, με τις οποίες θεσπίστηκαν οι επίδικες μειώσεις των αποδοχών των ιατρών του ΕΣΥ και οι διατάξεις της αποφάσεως του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών, με τις οποίες οι μειώσεις αυτές επιβλήθηκαν αναδρομικώς από 1.8.2012, αντίκεινται στο άρθρο 21 παρ. 3 του Σ και την απορρέουσα από αυτό αρχή της ιδιαίτερης μισθολογικής μεταχειρίσεως των ιατρών του ΕΣΥ.....19. Με την νέα διάταξη αρ. 22 παρ. 1 ν.4274/2014, εδόθη η δυνατότητα στο ΣτΕ, υπό προϋποθέσεις τις οποίες το ίδιο σταθμίζει, να αποκλίνει, σε εξαιρετικές πάντως περιπτώσεις, από τον κανόνα της

αναδρομικής ακυρώσεως και να καθορίσει μεταγενέστερο χρόνο επελεύσεως των συνεπειών της ακυρώσεως, βλ. Ολομ. 4446/2015. Τα αυτά και για τους ίδιους λόγους δέον αναλογικώς να ισχύσουν και επί αγωγών και άλλων διαφορών ουσίας, που άγονται προς εκδίκαση στο ΣτΕ μέσω του νέου δικονομικού θεσμού της πρότυπης δίκης, βλ. Ολομ. 4741/2014 σκ.25 κ.α..... 20) Επειδή στην προκειμένη περίπτωση, η διάγνωση της αντισυνταγματικότητας των επίμαχων διατάξεων με τις οποίες μειώθηκαν οι αποδοχές των ιατρών του ΕΣΥ και των διατάξεων της αποφάσεως του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών, με τις οποίες οι μειώσεις αυτές επιβλήθηκαν αναδρομικά από 1/8/2012, θα συνεπήγετο υποχρέωση της διοικήσεως να συμμορφωθεί με αναδρομική καταβολή των αποδοχών που περιεκόπησαν, όχι μόνο στους προσφεύγοντες, αλλά και σε ιδιαιτέρως ευρύ κύκλο προσώπων που αφορά η παρούσα πρότυπη δίκη, βλ. σχ. έγγραφα με τα οποία στο τέλος του έτους 2014 υπηρετούσαν 21.300 ιατροί.. Ενόψει των δεδομένων τούτων, το Δικαστήριο, μετά στάθμιση δημοσίου συμφέροντος, αναφερομένου στην οξυμένη δημοσιονομική κρίση και στην κοινώς γνωστή ταμειακή δυσχέρεια του ελληνικού κράτους, ορίζει ότι οι συνέπειες της αντισυνταγματικότητας των επίμαχων διατάξεων θα επέλθουν μετά τη δημοσίευση της αποφάσεώς του επί της κρινόμενης προσφυγής.....».

Αντίγραφο της απόφασης αυτής απεστάλη στο ΔΠΑ και η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο με πράξη του Προέδρου που διηύθυνε το Δικαστήριο.

2. Στις 24/7/2015 κατατέθηκαν στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας τρεις αγωγές από καθηγητές, αναπληρωτές καθηγητές, επίκουρους καθηγητές και καθηγητές εφαρμογών των ΤΕΙ με θέμα «την καταβολή των αποδοχών σε αυτούς από 1/8/2012 έως 30/4/2015, που περικόπηκαν σύμφωνα με τους ορισμούς της περιπτώσεως 21 της υποπαραγράφου Γ1 της παραγράφου Γ του άρθρου πρώτου του ν. 4093/2012 καθώς τις αποδοχές που θα περικοπούν κατ' εφαρμογή των ως άνω διατάξεων για το χρονικό διάστημα από 1/5/2015 και εφεξής».

Στη συνέχεια οι ενάγοντες διά των δικηγόρων τους κατέθεσαν τρεις αιτήσεις στην επιτροπή «του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» και αυτές έγιναν δεκτές με τις με αρ. ΠΑ 17/2015, ΠΑ18/2015 και ΠΑ19/2015 με θέμα: « το γεγονός ότι με την ως άνω αγωγή των αιτούντων τίθεται το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων που θεσπίζουν περικοπές αποδοχών των μελών του Εκπαιδευτικού Προσωπικού των ΤΕΙ».

Και οι τρεις αγωγές παραπέμφθηκαν να εκδικαστούν στην 7μελή σύνθεση του ΣΤ' τμήματος του ΣτΕ και εκδόθηκαν οι με αρ. 1198, 1199 και 1200/2017 αποφάσεις παραπεμπτικές στην Ολομέλεια του ΣτΕ, στο σκεπτικό των οποίων αναφέρεται χαρακτηριστικά: «.....29. Επειδή, ενόψει των ανωτέρω και δεδομένου ότι το Τμήμα άγεται σε κρίση περί αντισυνταγματικότητας των επίμαχων διατάξεων του ν. 4093/2012 που αφορά σε μισθολογικές περικοπές του εκπαιδευτικού προσωπικού των Ιδρυμάτων του Τεχνολογικού τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης....., πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 100 παρ. 5 του Σ/τος, αλλά και με το άρθρο 14 παρ. 2 εδ. α' του π.δ/τος 18/1989, λόγω μείζονος σπουδαιότητας του ζητήματος αυτού, καθώς και του ζητήματος των συνεπειών της διάγνωσης της αντισυνταγματικότητας των ανωτέρω διατάξεων και της επιβολής χρονικού περιορισμού επέλευσης των εν λόγω συνεπειών, τα ζητήματα αυτά, όπως και η υπόθεση στο σύνολό της, να παραπεμφθεί στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου.....».

Οι υποθέσεις εκδικάστηκαν στις 22/9/2017 στην Ολομέλεια με διαφορετικούς εισηγητές και εκδόθηκαν «οι με αρ. 479, 480 και 481/2018 αποφάσεις, με τις οποίες κρίθηκε ότι τόσο οι επίμαχες διατάξεις του νόμου όσο και η προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση που αναδρομικά από 1/8/12 μείωσαν τις αποδοχές τους, ήταν αντισυνταγματικές».

«.....Ενόψει τούτων, το Δικαστήριο, άγεται στην κρίση ότι οι διατάξεις της περίπτωσης 21, της υποπαραγράφου Γ.1, της παραγράφου Γ, του άρθρου πρώτου του ν. 4093/2012, με τις οποίες προβλέπονται νέες μειώσεις των αποδοχών των μελών του Ε.Π. των Τ.Ε.Ι., μείωση του βασικού μισθού του Καθηγητή Εφαρμογών που αποτελεί βάση υπολογισμού των υπολοίπων βασικών μισθών αυτών, μείωση των συντελεστών υπολογισμού των βασικών μισθών των υπόλοιπων βαθμίδων, μείωση των ειδικών επιδομάτων και αποζημιώσεών τους, καθώς και οι διατάξεις της υπ' αριθ. οικ. 2/83408/022/14.11.2012 απόφασης του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών, με τις οποίες οι μειώσεις αυτές επιβλήθηκαν αναδρομικώς από 1.8.2012, αντίκεινται στο άρθρο 16 του Συντάγματος και την απορρέουσα από αυτό αρχή της ιδιαίτερης μισθολογικής μεταχείρισής τους, καθώς και προς τις αρχές της αναλογικότητας και της ισότητας στα δημόσια βάρη, άρθρα 25 παρ. 1 και 4 παρ. 5 του Συντάγματος.....Με τη νέα διάταξη, αρ.22 παρ. 1 ν. 4274/2014, εδόθη η δυνατότητα στο Συμβούλιο της Επικρατείας, υπό προϋποθέσεις τις οποίες το ίδιο σταθμίζει, να αποκλίνει, σε εξαιρετικές πάντως περιπτώσεις, από τον κανόνα της αναδρομικής ακύρωσης και να καθορίσει μεταγενέστερο χρόνο επέλευσης των συνεπειών της

ακύρωσης. Τα αυτά και για τους ίδιους λόγους, υπό το φως και το πνεύμα της ανωτέρω διάταξης, δέον αναλογικώς να ισχύσουν, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, και επί αγωγών και άλλων διαφορών ουσίας, που άγονται προς εκδίκαση στο Συμβούλιο της Επικρατείας μέσω του νέου δικονομικού θεσμού της πρότυπης δίκης.Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, η, κατά τα ανωτέρω, διάγνωση της αντισυνταγματικότητας των διατάξεων της περίπτωσης 21, της υποπαραγράφου Γ.1, της παραγράφου Γ, του άρθρου πρώτου του ν.4093/2012 και η συνεπεία αυτής αναδρομική ακύρωση της υπ' αριθμ. οικ.2/83408/0022/14.11.2012 απόφασης του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών, Β' 3017/14.11.2012, θα συνεπήγετο υποχρέωση της Διοίκησης να συμμορφωθεί με αναδρομική καταβολή των αποδοχών που περιεκόπησαν, βάσει των αντισυνταγματικών αυτών διατάξεων, όχι μόνον στους ενάγοντες, αλλά και σε ιδιαιτέρως ευρύ κύκλο προσώπων που αφορά η παρούσα πρότυπη δίκη. Ενόψει των δεδομένων τούτων, μετά στάθμιση του δημοσίου συμφέροντος, αναφερομένου στην οξυμένη δημοσιονομική κρίση και στην κοινώς γνωστή ταμειακή δυσχέρεια του ελληνικού Κράτους, πρέπει να ορισθεί ότι οι συνέπειες της αντισυνταγματικότητας των επίμαχων διατάξεων θα επέλθουν μετά τη δημοσίευση της παρούσας απόφασης. Οίκοθεν νοείται ότι για τους ενάγοντες και όσους άλλους έχουν ασκήσει ένδικα μέσα ή βοηθήματα μέχρι τον χρόνο δημοσίευσης της απόφασης η διαγνωσθείσα αντισυνταγματικότητα θα έχει αναδρομικό χαρακτήρα. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να γίνει επίκληση της αντισυνταγματικότητας των διατάξεων αυτών για τη θεμελίωση αποζημιωτικών αξιώσεων άλλων μελών του Εκπαιδευτικού Προσωπικού των Τ.Ε.Ι., που αφορούν περικοπίσεις, βάσει των εν λόγω διατάξεων, αποδοχές τους, για χρονικά διαστήματα προγενέστερα του χρονικού σημείου δημοσίευσης της απόφασης. Όπως δε έχει κριθεί, ΣτΕ 4741/2014 Ολομ., 2287-88/2015 Ολομ., η άποψη αυτή δεν συγκρούεται ούτε με το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος, περί της αξιώσεως δικαστικής προστασίας, αλλ' ούτε και με το άρθρο 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α., και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αυτής, διότι αφενός μεν η αναδρομικότητα των συνεπειών των αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας δεν είναι αυτονόητη και αποκλειστική κάθε άλλης ρύθμισης, αφετέρου δε με τον ως άνω τιθέμενο περιορισμό δεν διαταράσσεται η δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος και της προστασίας των δικαιωμάτων των διοικουμένων, εφόσον αυτοί δεν αποστερούνται των δικαιωμάτων τους, τα οποία απλώς περιορίζονται, για τους προαναφερόμενους λόγους επιτακτικού δημοσίου συμφέροντος».

Η Ολομέλεια του ΣτΕ στις περιπτώσεις αυτές, «αφού επέλυσε το ζήτημα της συνταγματικότητας των επίμαχων διατάξεων και όρισε ως χρονικό σημείο επέλευσης των αποτελεσμάτων της διαγνωσθείσας αντισυνταγματικότητας τον χρόνο δημοσίευσης των αποφάσεων», δεν δίκασε αυτές στην ουσία, αλλά τις παρέπεμψε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας.

Οι υποθέσεις παραπέμφθηκαν για εκδίκαση στο ΔΠΑ και εκδόθηκαν αποφάσεις με τις οποίες επιδικάζονταν τα αντίστοιχα ποσά.

ΕΤΟΣ 2016

1. Τον Φεβρουάριο του 2016 κατατέθηκε από ενδιαφερόμενο προσφυγή με θέμα: *«την απορριπτική ενδικοφανή προσφυγή κατά της αρνητικής απάντησης του Προϊσταμένου Δ.Ο.Υ. Χολαργού επί της επιφυλάξεως που ο προαναφερόμενος υπέβαλε στην κοινή μετά της συζύγου του δήλωση φορολογίας εισοδήματος, φορολογικού έτους 2014, για το λόγο ότι ως μόνιμος κάτοικος και εργαζόμενος Γερμανίας και ανεξαρτήτως της ανάπτυξης προσωπικών δεσμών στην Ελλάδα, δεν έχει τη φορολογική κατοικία στην Ελλάδα και επομένως, για το στη Γερμανία κτηθέν (εκ της εργασίας του) εισόδημά του, δεν υπέκειτο σε φορολόγηση στη χώρα, ούτε συνεπώς και στην υποβολή φορολογικής δηλώσεως».*

Κατατέθηκε στην αρμόδια επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» αίτηση για εισαγωγή της υπόθεσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και έγινε δεκτή με την με αρ. ΠΑ 2/2016 λόγω του ότι: *«τίθενται τα γενικότερου ενδιαφέροντος ζητήματα της ερμηνείας των διατάξεων των άρθρων 3, 4, 9 και 67 του ν. 4172/2013, Φορολογία Εισοδήματος....και άλλες διατάξεις, εν συνδυασμό προς αυτές των άρθρων 1386 και 1387 ΑΚ, καθώς και της συμφωνίας των πιο πάνω διατάξεων του ν. 4172/2013 προς τις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις της Συμφωνίας μεταξύ Ελλάδος και Γερμανίας περί αποφυγής διπλής φορολογίας αλλά και τις διατάξεις των άρθρων 4 και 21 του Συντάγματος, καθ' ο μέρος δεν προβλέπεται η υποβολή χωριστής φορολογικής δηλώσεως μόνον από τον ένα σύζυγο στην περίπτωση που οι σύζυγοι δεν συμβιώνουν και, συνεπώς, δεν έχουν κοινή κατοικία, τα οποία έχουν συνέπειες για ευρύτερο κύκλο προσώπων».*

Η υπόθεση δικάστηκε από την 7μελή σύνθεση του Β' τμήματος στις 11/5/2016 και εκδόθηκε η με αρ. 1445/2016 απόφαση με την οποία επιλύθηκε «το ζήτημα της έννοιας του άρθρου 4 παρ. 1 περ. α του ν. 4172/2013 αναφορικά με την κατοικία φυσικού προσώπου στην Ελλάδα». Οπως αναφέρεται χαρακτηριστικά: *«.....Από*

την εξεταζόμενη άποψη δεν ασκούν επιρροή-υπό την έννοια ότι δεν συνεπάγονται υποχρέωση υποβολής κοινής δήλωσης-περιορισμοί τυχόν ανακλύπτοντες από τις τεχνικές ρυθμίσεις και δυνατότητες του συστήματος της κατά την παρ.1 του άρθρου 67 ηλεκτρονικής υποβολής των δηλώσεων φόρου εισοδήματος (μη πρόβλεψη στο εν λόγω σύστημα της δυνατότητας υποβολής δήλωσης από τον ένα μόνο σύζυγο, όταν ο άλλος δεν είναι φορολογικός κάτοικος Ελλάδας), διότι το σύστημα αυτό θα πρέπει αντιθέτως να προσαρμόζεται στους κανόνες της φορολογικής νομοθεσίας και να εξυπηρετεί τις ανάγκες της ορθής εφαρμογής της και όχι η εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας να προσαρμόζεται στις δυνατότητες του συστήματος.....δ.....Βάσει δε του άρθρου 4 παρ.1 του Ν.4172/2013, το κέντρο των ζωτικών συμφερόντων ενός φυσικού προσώπου υφίσταται εκεί όπου το πρόσωπο αυτό αναπτύσσει τους προσωπικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς δεσμούς του. Για να κριθεί εξάλλου εάν ένα φυσικό πρόσωπο έχει (ή πολλώ μάλλον μεταβάλλει την επί μακρόν διατηρούμενη από αυτό) κατοικία, πρέπει να συνεκτιμώνται όλα τα πρόσφορα στοιχεία (Πρβλ. ΣτΕ 1948/1956, ΣτΕ 3870/2002, ΣτΕ 3973/2005, ΣτΕ 1113/2008, ΣτΕ 259/2011 κ ά.), όπως ιδίως η ύπαρξη στέγης, η φυσική παρουσία του ίδιου, των μελών της οικογένειάς του (στην οποία δε περιλαμβάνονται μόνον ο ή η σύζυγος και τα τέκνα αυτού), ο τόπος άσκησης των επαγγελματικών δραστηριοτήτων, ο τόπος των περιουσιακών συμφερόντων, ο τόπος των διοικητικών δεσμών με τις δημόσιες αρχές και φορείς (ασφαλιστικούς, επαγγελματικούς, κοινωνικούς), ο τόπος ανάπτυξης πολιτικών, πολιτισμικών ή άλλων δραστηριοτήτων.....». Και καταλήγει αναφέροντας: «....βάσει των γενικότερων κοινωνικών και ηθικών αντιλήψεων της εποχής αλλά και ανάλογα με τα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα των συζύγων, είναι νοητή η χωριστή κατοικία αυτών (...), σε περίπτωση που έγγαμο φυσικό πρόσωπο δεν είναι υπόχρεο σε υποβολή δήλωσης φόρου εισοδήματος στην Ελλάδα, για τον λόγο ότι το ίδιο δεν έχει τη φορολογική του κατοικία του σ' αυτήν, δεν τίθεται εν πάση περιπτώσει ζήτημα υποβολής κοινής δήλωσης φόρου εισοδήματος, κατ' άρθρο 67 παρ.4 του Ν.4172/2013, με τον/την σύζυγό του, αποκλειστικώς και μόνον επειδή ο/η σύζυγος πληροί τα κατά το άρθρο 4 παρ.1 του εν λόγω Νόμου κριτήρια για να χαρακτηριστεί φορολογικός κάτοικος Ελλάδας, και τούτο ανεξαρτήτως αν η υποχρέωση υποβολής κοινής δήλωσης είναι ή όχι σύμφωνη με διατάξεις υπερνομοθετικής ισχύος.....».

Το Β' Τμήμα με την προαναφερόμενη απόφασή του, αφού επέλυσε το «γενικότερο ζήτημα» δίκασε την προσφυγή και δέχτηκε αυτή. Διαβίβασε αντίγραφο

της απόφασης στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και ο υποφάκελος τέθηκε στο αρχείο του Δικαστηρίου με πράξη του Προέδρου.

2. Τον Ιούλιο του 2016 προϊστάμενοι νοσηλευτικών τμημάτων νοσοκομείου κατέθεσαν στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας αγωγή με θέμα: *«την καταβολή σε καθένα από τους ενάγοντες το ποσό των 240 ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί στη μηνιαία διαφορά των 40 ευρώ μεταξύ του επιδόματος θέσης που λαμβάνουν οι προϊστάμενοι οργανικών μονάδων επιπέδου τμήματος του Δημοσίου και του αντίστοιχου που λαμβάνουν οι προϊστάμενοι των τμημάτων της ιατρικής και νοσηλευτικής υπηρεσίας των νοσοκομείων για το έτος 2016».*

Οι ενάγοντες υπέβαλαν αίτηση στην τριμελή επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» για να εισαχθεί η υπόθεσή τους στο ΣτΕ και αυτό έγινε δεκτό με την με αρ. πράξης ΠΑ 13/2016 με το σκεπτικό ότι: *«τίθεται εν προκειμένω το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της συμφωνίας προς το Σύνταγμα (αρ.2 παρ.1, 4 παρ.1, 22 παρ. 1 και 25 παρ. 1) των διατάξεων του άρθρου 16 παρ. 1 του ν. 4354/2015 καθ' ο μέρος προβλέπουν την καταβολή μειωμένου, κατά 40 ευρώ μηνιαίου επιδόματος θέσης στους προϊσταμένους των τμημάτων της ιατρικής και νοσηλευτικής υπηρεσίας των νοσοκομείων εν σχέσει προς τους λοιπούς προϊσταμένους τμημάτων του δημόσιου τομέα».*

Η υπόθεση δικάστηκε στις 6/3/2017 στην 7μελή σύνθεση του ΣΤ' τμήματος και παραπέμφθηκε με την 2252/2017 απόφαση στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου με το σκεπτικό: *«Επειδή, το Τμήμα άγεται σε κρίση περί αντισυνταγματικότητας της διάταξης του άρθρου 16 παρ. 1 περ. γ' του ν. 4354/2015 και συνεπώς, το ζήτημα της αντίθεσης της διάταξης αυτής προς το άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος πρέπει να παραπεμφθεί στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου, ως προς τους λοιπούς ενάγοντες, πλην της 14ης και της 17ης από αυτούς, κατά τα οριζόμενα στη διάταξη του άρθρου 100 παρ. 5 του Συντάγματος, που προστέθηκε με το από 6.4.2001 Ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων (Α' 84)».*

Η Ολομέλεια συνεδρίασε για την υπόθεση αυτή στις 12/1/2018 και εκδόθηκε κατά πλειοψηφία «η με αρ. 874/2018 απόφαση, στην οποία κρίθηκε ότι το άρθρο 16 παράγραφος 1 εδάφιο γ' του νόμου 4354/2015, που προβλέπει την καταβολή στους προϊσταμένους τμημάτων της Νοσηλευτικής Υπηρεσίας των νοσοκομείων μηνιαίου επιδόματος ευθύνης ύψους διακοσίων πενήντα (250) ευρώ, μειωμένο κατά σαράντα (40) ευρώ έναντι του μηνιαίου επιδόματος ευθύνης ύψους διακοσίων ενενήντα (290)

ευρώ που λαμβάνουν οι προϊστάμενοι τμημάτων της Διοικητικής Υπηρεσίας των νοσοκομείων και οι λοιποί προϊστάμενοι τμημάτων του Δημοσίου, των ν.π.δ.δ., των Ο.Τ.Α. και όσων φορέων υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του ν. 4354/2015, αντίκειται στην αρχή της ισότητας που κατοχυρώνεται με το άρθρο 4 παράγραφος 1 του Συντάγματος και ότι οι προϊστάμενοι των Τμημάτων της Ιατρικής και Νοσηλευτικής υπηρεσίας των νοσοκομείων πρέπει να λαμβάνουν το επίδομα ευθύνης στο ίδιο ύψος με τους υπόλοιπους προϊσταμένους άλλων Τμημάτων, ακόμη κι αν εισπράττουν επιπλέον και επίδομα ανθυγιεινής εργασίας».

Η Ολομέλεια με την προαναφερόμενη απόφασή της, αφού επέλυσε το «γενικότερο ζήτημα» δίκασε την αγωγή και δέχτηκε αυτή για όλους πλην της 14^{ης} και 17^{ης}, για τις οποίες απορρίφθηκε ως απαράδεκτη. Διαβίβασε αντίγραφο της απόφασης στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και ο υποφάκελος τέθηκε στο αρχείο του Δικαστηρίου με πράξη του Προέδρου.

ΕΤΟΣ 2017

1. Τον Απρίλιο του 2017 η «Γενική Επιτροπος της Επικρατείας των Τακτικών Δικαστηρίων» ζήτησε κατ' επίκληση του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» να εισαχθεί στο Συμβούλιο της Επικρατείας εκκρεμής προσφυγή στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας με θέμα *«την ακύρωση της σιωπηρής απόρριψης του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και ήδη ΕΦΚΑ περί επιστροφής τους εντόκως των ασφαλιστικών εισφορών υπέρ τρίτων που παρακρατήθηκαν, όταν απασχολούνταν ως συμβασιούχοι ιατροί με ειδική σύμβαση ιδιωτικού δικαίου»*. Σημειώνεται, ότι, λόγω του ότι η αίτηση έγινε από την Γενική Επιτροπο δεν απαιτείτο η κατάθεση παραβόλου.

Με την ΠΑ 20/2017 πράξη της επιτροπής έγινε δεκτή η αίτηση της Γενικής Επιτροπής προκειμένου να κριθεί: *«το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της συμφωνίας με το Σύνταγμα των διατάξεων της παρ. 7 αρθ. 27 α.ν. 1846/1951 όπως αντικαταστάθηκε η παράγραφος αυτής με το άρθρο 104 ν. 4387/2016, καθό μέρος προβλέπουν ότι δεν επιστρέφονται εισφορές που εισπράττονται αχρεώστητα από το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ για λογαριασμό τρίτων φορέων, εφαρμοζομένων των προβλέψεων αυτών και στις εκκρεμείς κατά την έναρξη ισχύος του ν. 4387/2016 υποθέσεων»*.

Εισήχθη για εκδίκαση στην 7μελή σύνθεση του Α' τμήματος του ΣτΕ και δικάστηκε στις 1/11/2018 και εκδόθηκε η με αρ. 755/2019 απόφαση η οποία παραπέμπει απευθείας την προσφυγή στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας αναφέροντας στο σκεπτικό: *«... Επειδή, ενόψει της κατά τα ανωτέρω αναδρομικής*

αντικαταστάσεως της διατάξεως του άρθρου 104 ν. 4387/2016, με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 15 του ν. 4488/2017 η οποία θεσπίζει ρύθμιση διαφορετικού περιεχομένου σε σχέση με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 104 ν. 4387/2016το ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος, για την επίλυση του η παρούσα υπόθεση εισήχθη απευθείας στο ΣτΕ, όπως το ζήτημα αυτό προσδιορίζεται αποκλειστικά από την πράξη της Τριμελούς Επιτροπής έχει εκλείψει, αφού η διάταξη η οποία δημιουργούσε το ζήτημα αυτό έπαυσε να υπάρχει από τότε που ίσχυσε.....».

Η υπόθεση διαβιβάστηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και προσδιορίστηκε με τη σειρά της ως πρωτοείσακτη για εκδίκαση τον Οκτώβριο του 2021. Εκδόθηκε η με αρ. 8150/2022 εν μέρει δεκτή απόφαση.

ΕΤΟΣ 2018

1. Τον Μάρτιο του 2018 «η Γενική Επίτροπος της Επικρατείας των Τακτικών Δικαστηρίων» ζήτησε κατ' επίκληση του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» να εισαχθούν στο Συμβούλιο της Επικρατείας εκκρεμείς προσφυγές στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας μηχανικών, ασφαλισμένων στο τέως ΤΣΜΕΔΕ και ήδη Ε-ΕΦΚΑ, με θέμα: *«την ακύρωση ή άλλως την τροποποίηση των προσβαλλομένων ειδοποιήσεων πληρωμής εισφορών ασφάλισης εξαμήνου με τις οποίες καλούνται να καταβάλουν τα αναγραφόμενα σε αυτές ποσά, έναντι διαφορών εισφορών για το δεύτερο εξάμηνο του 2012, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 44 του ν. 3986/2011»*. Σημειώνεται ότι λόγω του ότι η αίτηση έγινε από την Γενική Επίτροπο δεν απαιτείτο η κατάθεση παραβόλου.

Με την ΠΑ 9/2018 έγινε δεκτή η αίτηση της Γενικής Επιτρόπου για να εισαχθούν οι προσφυγές για εκδίκαση από το ΣτΕ με την διαδικασία της «πιλοτικής δίκης» με το σκεπτικό ότι: *«τίθεται το γενικότερου ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας (παραβάσεις των άρθρων 22 παρ. 5, 25 παρ. 1, 17 του Συντάγματος) και της συμφωνίας με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρα 14 και 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου) των παραγράφων 14 και 15 του άρθρου 44 ν. 3968/2011, με τις οποίες επήλθαν αυξήσεις στις ασφαλιστικές εισφορές των ασφαλισμένων μηχανικών στο ήδη ενταχθέν στον Ε.Φ.Κ.Α. Ενιαίο Ταμείο Ανεξάρτητα Απασχολούμενων (Ε.Τ.Α.Α.)»*.

Λόγω της σπουδαιότητας των υποθέσεων με «πράξη του Προέδρου του Α' τμήματος για εκδίκαση από την 7μελή σύνθεσή του». Δικάστηκαν τον Ιανουάριο

του 2019 και εκδόθηκαν κατά πλειοψηφία οι με αρ. 2658/2019 και 2659/2019 απορριπτικές αποφάσεις, με το σκεπτικό ότι: «.....τα ειδοποιητήρια πληρωμής που προσβάλλονται δεν έχουν εκτελεστό χαρακτήρα ούτε προσδίδει σε αυτά εκτελεστό χαρακτήρα το γεγονός ότι, ενώ αφορούν εισφορές του έτους 2012, εκδόθηκαν το έτος 2018, δηλαδή με μεγάλη καθυστέρηση, η οποία, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, οφείλεται στις αμφιβολίες που διατυπώθηκαν από τα όργανα του καθ' ου ασφαλιστικού φορέα, για τη σκοπιμότητα της επιβολής των ένδικων πρόσθετων εισφορών και για την έννοια των ρυθμίσεων του άρθρου 44 παρ. 14 και 15 του ν. 3986/2011. Και τούτο διότι οι διοικητικές πράξεις επιφέρουν τις έννομες συνέπειες, οι οποίες ορίζονται από τον νόμο που προβλέπει την έκδοσή τους και δεν επάγονται έννομες συνέπειες οι τυχόν ενέργειες ή παραλείψεις των οργάνων του ασφαλιστικού φορέα κατά το χρονικό διάστημα 2012-2018. Άλλωστε η επί μακρόν μη εφαρμογή του νόμου δεν οδηγεί σε κατάργησή του».....

Οι αποφάσεις διαβιβάστηκαν στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και οι υποφάκελοι τέθηκαν στο αρχείο με πράξεις του Προέδρου που διευθύνει το Δικαστήριο.

2. Τον Φεβρουάριο του 2018 κατατέθηκε στο Μονομελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας προσφυγή με θέμα: «ακύρωση σιωπηρής απόρριψης ενδικοφανούς προσφυγής ενώπιον της ΔΕΔ με προσβαλλόμενη πράξη διοικητικού προσδιορισμού φόρου, που αντιστοιχεί σε τέλος επιτηδεύματος του άρθρου 31 ν. 3986/2011».

Ο προσφεύγων διά του δικηγόρου του αιτήθηκε στην επιτροπή του «άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010» την εισαγωγή προς εκδίκαση της προαναφερόμενης υπόθεσής του. Η αίτηση αυτή έγινε δεκτή με την με αρ. ΠΑ 16/2018 πράξη της τριμελούς επιτροπής με το σκεπτικό ότι: «τίθεται το ζήτημα εάν, κατά την έννοια του ανωτέρω άρθρου 31, όπως το άρθρο αυτό τυγχάνει εφαρμογής από τη φορολογική διοίκηση, υπό το φως των εγκυκλίων ΠΟΛ1223/2011 και ΠΟΛ 1149/2013, επιτηδευματίας, ο οποίος έχει πραγματοποιήσει στο παρελθόν κι άλλη έναρξη επαγγέλματος, και δη ετέρου από το ενεστώς επάγγελμά του, ακόμη κι αν εν συνεχεία προέβη σε διακοπή επαγγέλματος, χωρίς μάλιστα να συμπληρώνει υπό όλες τις ιδιότητές του συνολικά πέντε (5) έτη άσκησης ελεύθερου επαγγέλματος, δεν εξαιρείται από την υποχρέωση καταβολής τέλους επιτηδεύματος, εκ μόνου του λόγου ότι η πρώτη έναρξη εργασιών έλαβε χώρα σε χρόνο πέραν της πενταετίας από τη γένεση της

κρίσιμης φορολογικής υποχρέωσης. Κατά τον αιτούντα, δια της ανωτέρω ερμηνείας ανακύπτουν τα συνταγματικής τάξεως ζητήματα της αναδρομικότητας της φορολογικής ρύθμισης και της αντίθεσής της στις αρχές της φορολογικής δικαιοσύνης, της αναλογικότητας και της ισότητας ενώπιον των δημοσίων βαρών. Εξάλλου, προβάλλεται ότι τίθεται το ζήτημα της ισχύος των ανωτέρω εγκυκλίων, ιδίως της ΠΟΛ1223/2011, στην οποία ρητώς αναφέρεται ότι, στις περιπτώσεις που ο επιτηδευματίας έχει πραγματοποιήσει στο παρελθόν κι άλλη έναρξη, δεν εξαιρείται, ακόμη κι αν τη συγκεκριμένη έναρξη την έχει διακόψει. Τέλος, ο αιτών θέτει ζήτημα σε σχέση με τη συνταγματικότητα της διατήρησης του ανωτέρω τέλους επιτηδεύματος. Περαιτέρω, κατά τον αιτούντα, τα προκείμενα, και συνταγματικής τάξεως, νομικά ζητήματα αφορούν όλους τους νέους ελεύθερους επαγγελματίες, δοθέντος ότι η υποχρέωση καταβολής τέλους επιτηδεύματος αφορά σε πολλούς εξ αυτών, οι οποίοι, ως εκ του ότι στο παρελθόν, και δη προ του ν. 3986/2011 έτυχε να έχουν πραγματοποιήσει έναρξη εργασιών, η οποία μπορεί να διήρκεσε ελάχιστα, δεν εξαιρούνται από την επιβολή του τέλους επιτηδεύματος σε περίπτωση που πραγματοποιούν πάλι έναρξη εργασιών είτε σε συναφή είτε σε μη συναφή Κωδικό Αριθμό Δραστηριότητας».

Η υπόθεση δικάστηκε από την 7μελή σύνθεση του ΣτΕ και εκδόθηκε η με αρ. 89/2019 απόφαση με την οποία έγινε δεκτή η προσφυγή και ακυρώθηκε η πράξη διοικητικού προσδιορισμού, με το σκεπτικό ότι «για την επιβολή του τέλους επιτηδεύματος σε φυσικά πρόσωπα που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα απαιτείται η εκ μέρους τους άσκηση της αυτής κατ' αντικείμενο επαγγελματικής δραστηριότητας επί πενταετία από την οικεία έναρξη εργασιών».

Η απόφαση γνωστοποιήθηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και ο υποφάκελος τέθηκε στο αρχείο με πράξη του Διευθύνοντος οργάνου.

24. Τον Μάρτιο και τον Ιούλιο του 2018 κατατέθηκαν στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας δύο αγωγές, με θέμα «την ζημία που υπέστησαν οι ενάγοντες, οι οποίοι είχαν υπογράψει με τη ΔΕΗ ΑΕ σύμβαση συμψηφισμού για τη συμμετοχή τους στο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Φωτοβολταϊκών Συστημάτων σε κτιριακές εγκαταστάσεις, λόγω της εφαρμογής μειωμένων τιμών αναφοράς στις εκκρεμείς συμβάσεις τους, σύμφωνα με την αναπροσαρμογή που επήλθε με τις διατάξεις των περ. 1 και 4 της υποπαραγράφου ΙΓ. Ι. της παραγράφου ΙΓ του άρθρου πρώτου του ν 4254/2014».

Τον Οκτώβριο του 2018 κατατέθηκαν αιτήσεις του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010 για την εισαγωγή προς εκδίκαση των υποθέσεών τους στο ΣτΕ. Οι

αιτήσεις αυτές έγιναν δεκτές με τις ΠΑ28/2018 και ΠΑ 29/2018 με θέμα: «*το ζήτημα αστικής ευθύνης του Δημοσίου λόγω θέσπισης των επίμαχων διατάξεων της υποπαραγράφου ΙΓ.1. της παραγράφου ΙΓ του άρθρου πρώτου του ν 4254/2014 κατά παράβαση του ενωσιακού δικαίου και κατά παράβαση συνταγματικών διατάξεων, αλλά και το ζήτημα της ευθύνης για πράξεις και παραλείψεις που προκάλεσαν το έλλειμμα του Ειδικού Λογαριασμού για τις ΑΠΕ, αποτελεί νομικό ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος*».

Εχουν κατατεθεί περίπου 70 όμοιες αγωγές

Συζητήθηκε στο ΣτΕ στις 5/10/2020 και δεν έχει εκδοθεί ακόμη απόφαση.

ΕΤΟΣ 2019

1. Τον Δεκέμβριο του 2018 κατατέθηκε αγωγή στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας με θέμα: «*την καταβολή των ποσών που αντιστοιχούν σε περικοπές των εφάπαξ παροχών τους κατ' εφαρμογή της παρ. 4αα εδ. β του άρθρου 35 του ν. 4387/2016, σύμφωνα με τα οποία τα δώρα εορτών και το επίδομα αδείας δεν συμπεριλαμβάνονται στις αποδοχές για τον υπολογισμό της εφάπαξ παροχής*».

Τον Φεβρουάριο του 2019 κατατέθηκε αίτηση στην τριμελή επιτροπή του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010 για να εισαχθεί στο ΣτΕ, η οποία έγινε δεκτή με την με αρ. ΠΑ 3/2019 πράξη της λόγω του ότι: «*τίθεται το γενικότερο ενδιαφέροντος ζήτημα της συνταγματικότητας και της συμφωνίας με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της ανωτέρω διάταξης του ν. 4387/2016*».

Δικάστηκε από την 7μελή σύνθεση του Α' τμήματος στις 13/1/2020 και εκδόθηκε η με αρ. 583/2021 απορριπτική απόφαση σύμφωνα με την οποία: «*είναι συνταγματική και σύμφωνη με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.) η διάταξη του δεύτερου εδαφίου της υποπερίπτ. αα της περίπτ. α της παρ. 4 του άρθρ. 35 ν. 4387/2016, όπως το άρθρο αυτό τροποποιήθηκε με τους νόμους 4415/2016 και 4461/2017, σχετικά με το μη υπολογισμό των δώρων εορτών και του επιδόματος αδείας στις αποδοχές επί των οποίων υπολογίζεται η εφάπαξ παροχή. Επιπρόσθετα έρχεται να επικυρώσει αυτό που είχε προβλεφθεί στην παράγραφο 4 του άρθρου 35 ν. 4387/2016, που έβγαλε τα δώρα από τον υπολογισμό του εφάπαξ για τα έτη έως το 2013. Με την απόφαση το εφάπαξ χωρίζεται σε δύο μέρη. Το ένα αφορά το ποσό που έχουν κατοχυρώσει οι ασφαλισμένοι με τα έτη ασφάλισης και τις εισφορές τους έως τις 31/12/13. Το άλλο αφορά το ποσό που αντιστοιχεί στα έτη και τις εισφορές από 1/1/2014 και εφεξής. Απορρίφθηκε*

επίσης το επικουρικό αίτημα των εναγόντων να τους επιστραφούν ως αχρεωστήτως καταβληθείσες οι εισφορές που είχαν καταβάλλει για τα δώρα εορτών και επίδομα άδειας όλων των ετών ασφάλισής τους, δεδομένου ότι οι ασφαλιστικές εισφορές και οι ασφαλιστικές παροχές δεν είναι επιβεβλημένο ούτε από τη συνταγματική αρχή της ισότητας, ούτε από τις γενικές αρχές του δικαίου της κοινωνικής ασφαλίσεως να καθορίζονται επί της ίδιας βάσης».

Η απόφαση διαβιβάστηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας και η απόφαση τέθηκε στο αρχείο με πράξη προέδρου. Είχαν κατατεθεί περίπου 480 όμοιες υποθέσεις, οι οποίες δικάστηκαν σε συμβούλιο με τη διαδικασία του άρθρου 126^Α ΚΔΔ και κατέληξαν στο αρχείο.

3.3. Στατιστικά από την εφαρμογή του θεσμού

Από την ημερομηνία έναρξης του θεσμού της πιλοτικής δίκης «άρθρου 1 παρ. 1 ν. 3900/2010» έως τις 31/12/2021 κατατέθηκαν στο Συμβούλιο της Επικρατείας για υποθέσεις που εκκρεμούσαν προς εκδίκαση στα διοικητικά δικαστήρια της χώρας 245 αιτήσεις υπαγωγής στην παραπάνω διαδικασία. Από αυτές έγιναν δεκτές από την τριμελή επιτροπή του άρθρου οι 114 και απορρίφθηκαν 141.

Από στατιστικά στοιχεία τα οποία τηρούνται στη Γενική Επιτροπεία της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων, με τη διαδικασία του άρθρου 126^Α ΚΔΔ στο πλαίσιο της πιλοτικής δίκης (άρθρο 1 παρ. 3 ν. 3900/2010) και εκτός αυτών που έχουν αναφερθεί παραπάνω για το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας, προκύπτει ότι έχουν εκδοθεί:

* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας	9.000 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Βέροιας	2 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Βόλου	1 απόφαση
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Ηρακλείου	47 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης	6.950 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Κέρκυρας	665 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Κοζάνης	25 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Λάρισας	200 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Μεσολογγίου	50 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Πειραιά	750 αποφάσεις

* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Πύργου	381 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Σερρών	271 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Τρικάλων	62 αποφάσεις
* στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Πατρών	8 αποφάσεις

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ

Η νομοθέτηση της πιλοτικής δίκης είχε διττό σκοπό: από τη μια την επιτάχυνση στην μαζική εκδίκαση των συσσωρευμένων εκκρεμών υποθέσεων και από την άλλη την ενότητα της νομολογίας των διοικητικών δικαστηρίων, με την αποφυγή αντιφατικών αποφάσεων. Συνολικά, με τη συμβολή και της πιλοτικής δίκης, η εκκρεμότητα των διοικητικών δικαστηρίων μειώθηκε στις 98.859 υποθέσεις στα Διοικητικά Πρωτοδικεία και στις 34.791 στα Διοικητικά Εφετεία.¹⁰⁶

Η σημαντικότερη προσφορά του θεσμού για τον πολίτη είναι ότι δίνεται η δυνατότητα σε αυτόν να απευθύνεται κατευθείαν στο ΣτΕ για σημαντικές υποθέσεις, χωρίς να χρειάζεται η αναμονή του πρώτου και δεύτερου βαθμού (Πρωτοδικείο και Εφετείο).

Από την άλλη πλευρά, ο ενισχυμένος καθοδηγητικός ρόλος του ΣτΕ απέναντι στα υπόλοιπα διοικητικά δικαστήρια, που ούτως ή άλλως εκπορεύεται από την ίδια τη θέση του ως ανώτατο και αναιρετικό δικαστήριο, δημιουργεί ασφάλεια δικαίου και ανακόπτει την κοινωνική αναταραχή που δημιουργούν οι αντιφατικές αποφάσεις των κατώτερου βαθμού δικαστηρίων. Εννοείται, βέβαια, ότι σε καμία περίπτωση η νομολογία δεν καθίσταται τυπική πηγή δικαίου.

Με τη διαδικασία της δίκης του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010 το Συμβούλιο της Επικρατείας ασχολείται με υποθέσεις που σύμφωνα με τις πάγιες διατάξεις δεν θα επιλαμβανόταν ποτέ. Βέβαια, αυτό επικρίθηκε από πολλούς καθώς αποτελούσε πρωτοτυπία για την ελληνική δικαιοσύνη, όμως πρέπει να επισημανθεί ότι δεν ήταν λίγες οι φορές που έχουν εισαχθεί κατά καιρούς διάφορες τροποποιήσεις για χάρη της επιτάχυνσης της δικαιοσύνης με ανακατανομή της ύλης μεταξύ των ακυρωτικών και των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων.¹⁰⁷

¹⁰⁶ «Γενική Εκθεση για την πορεία των εργασιών των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων το 2021» [«http://www.adjustice.gr/webcenter/portal/epitropeia/»](http://www.adjustice.gr/webcenter/portal/epitropeia/)

¹⁰⁷ «Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι με αρ. 1580-1581/2021 αποφάσεις του ΣτΕ στην Ολομέλεια μετά από αιτήσεις για υπαγωγή σε πιλοτική δίκη, με τις οποίες επιλύθηκε το νομικό ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος που αφορά στη συνταγματικότητα, υπό το φως της συνταγματικώς κατοχυρωμένης προσωπικής δικαστικής ανεξαρτησίας, της κατά το άρθρο 115 του ν. 4636/2019 καθ' ύλην κατά τόπον αρμοδιότητας των Διοικητικών Πρωτοδικείων Αθηνών και Θεσσαλονίκης υπό τριμελή σύνθεση να εκδικάζουν αιτήσεις ακυρώσεως κατά των αποφάσεων των Ανεξάρτητων Επιτροπών Προσφυγών που συντίθενται σε μεγάλο βαθμό από ανώτερους δικαστές (Εφέτες και Προέδρους Εφετών)». Αναφέρεται χαρακτηριστικά στην με αρ. 1580/2021 απόφαση: «Με τη ρύθμιση αυτή αντιμετωπίζεται το ζήτημα της διάσπασης της ενότητας της δικαστηριακής αντιμετώπισης συγκεκριμένης κατηγορίας διαφορών, ώστε πλέον όλες οι διαφορές που αφορούν το δίκαιο των αλλοδαπών να εκδικάζονται από τα διοικητικά πρωτοδικεία. Περαιτέρω, η εξαίρεση από τη ρύθμιση της κατά τόπο αρμοδιότητας, ειδικά για τις

Ένα από τα προβλήματα, όμως που δεν είχε προβλέψει η Διοικητική Ολομέλεια του ΣτΕ η οποία με το 4/2010 πρακτικό της είχε καταλήξει σε συγκεκριμένες προτάσεις, ήταν η κρίση και ο όγκος των υποθέσεων που θα κατέκλυαν το Συμβούλιο λόγω και των μνημονιακών νόμων, οι οποίοι έπρεπε να κριθούν ως προς την συνταγματικότητά τους. Ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου διεξήχθησαν δίκες για όλες τις ρυθμίσεις που επέβαλαν περικοπές σε μισθούς, σε συντάξεις, αλλαγές στην κοινωνική ασφάλιση, στη δικαιοσύνη με αποτέλεσμα, συνεπεία της κρίσεως, την υπερφόρτωση των δικαστών του.

Από τα δέκα και πλέον χρόνια εφαρμογής του θεσμού, το αντίκτυπο για το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας έχει θετικό πρόσημο, αν αναλογιστεί κανείς τον όγκο των όμοιων υποθέσεων, που μέσω της διαδικασίας αυτής, δηλ. μετά την έκδοση πιλοτικής απόφασης, τέθηκαν στο αρχείο είτε με πράξεις των προέδρων που διηύθυναν το δικαστήριο, είτε με παραιτήσεις των διαδίκων, είτε με αποφάσεις σε συμβούλιο με τη διαδικασία των άρθρων 126^A ΚΔΔ και 34^A του π.δ/τος 18/1989. Η σημαντική συμβολή του θεσμού στις εκκρεμείς υποθέσεις του Δικαστηρίου είναι πολύ εμφανής στα στατιστικά στοιχεία που τηρούνται στο μεγαλύτερο Διοικητικό Πρωτοδικείο της χώρας:

2010	εκκρεμείς υποθέσεις	142.507
2011	«»	137.949
2012	«»	134.433
2013	«»	122.490
2014	«»	112.920
2015	«»	93.640
2016	«»	79.886
2017	«»	65.964
2018	«»	51.284
2019	«»	45.729

υποθέσεις που αφορούν την αναγνώριση αλλοδαπού ως πρόσφυγα, με την πρόβλεψη ότι οι υποθέσεις αυτές θα εκδικάζονται μόνο από τα Διοικητικά Πρωτοδικεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, επιβάλλεται λόγω ανάγκης ταχείας εκδίκασης των υποθέσεων αυτών, καθόσον τα ανωτέρω διοικητικά πρωτοδικεία διαθέτουν υποδομές και οργάνωση προκειμένου να εκδικάσουν τη συγκεκριμένη κατηγορία διαφορών». «Τέλος, με το άρθρο 57 παρ. 1 του ν. 4689/2020 (Α' 103/27.5.2020) αντικαταστάθηκε εκ νέου το άρθρο 15 του ν. 3068/2002, ώστε, μεταξύ άλλων, οι υποθέσεις κτήσης και απόλειας της ελληνικής ιθαγένειας να υπαχθούν εκ νέου στα κατά τόπον αρμόδια τριμελή διοικητικά εφετεία. Η ως άνω διάταξη του άρθρου 115 του ν. 4636/2019, η οποία αποτελεί την κατάληξη μιας τμηματικής και προσεκτικής μεταφοράς των σχετικών με το δικαίωμα των αλλοδαπών αρμοδιοτήτων από το Συμβούλιο της Επικρατείας προς τα διοικητικά δικαστήρια, αποβλέπει στην καλύτερη οργάνωση της απονομής δικαιοσύνης σε αυτήν την κρίσιμη όλα τα τελευταία χρόνια κατηγορία διαφορών».

2020	«»	43.749
2021	«»	36.992

Ο προσδιορισμός πλέον των πρωτοεϊσακτων υποθέσεων ο οποίος αφορά δικασίμους μέχρι και τον Μάιο του 2023, περιλαμβάνει όλες τις φορολογικές υποθέσεις που έχουν κατατεθεί μέχρι το 2021, τις κοινωνικοασφαλιστικές διαφορές που έχουν κατατεθεί μέχρι τα τέλη του 2020 και τις διαφορές του ν. 1406/1983 που έχουν κατατεθεί μέχρι τα τέλη του 2020, όταν μέχρι πριν από λίγα χρόνια η αναμονή των πολιτών έφθανε και τα 5 χρόνια.

Επειδή τα πρώτα χρόνια του θεσμού δεν υπήρχε δυνατότητα αναζήτησης των όμοιων υποθέσεων που αφορούσαν οι αιτήσεις για υπαγωγή στην πιλοτική δίκη, έχει πλέον καθιερωθεί από τις γραμματείες καταθέσεων των ενδίκων βοηθημάτων του Δικαστηρίου, όταν κατατίθεται κάποια υπόθεση, η οποία παρουσιάζει εξαρχής νομολογιακό ενδιαφέρον και εικάζεται ότι θα ακολουθήσει αίτηση για υπαγωγή σε πιλοτική δίκη, να αναγράφεται στο ηλεκτρονικό σύστημα του ΟΣΔΔΥ ΔΔ κάποια ιδιαίτερη ονομασία, ώστε να είναι εύκαιρη και έγκαιρη η αναζήτηση των υποθέσεων που έχει ανασταλεί η εκδίκασή τους, όταν το ζήτημα θα έχει επιλυθεί, ώστε να εισαχθούν γρήγορα για εκδίκαση σε συμβούλιο ή να τεθούν στο αρχείο. Η διαδικασία αυτή βέβαια έχει άμεση ανταπόκριση, μόνο εφόσον η απόφαση του ΣτΕ επί αιτήματος πιλοτικής δίκης είναι απορριπτική, καθώς δεν έχουμε εξέταση πραγματικού, ενώ όταν η απόφαση είναι δεκτή μόνο ως προς την αντισυνταγματικότητα, αλλά υπάρχει παραπομπή για περαιτέρω εκδίκαση στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, δεν υπάρχει πραγματική επιτάχυνση, καθώς παραμένει η εξέταση των πραγματικών περιστατικών (π.χ. αποδείξεις, νομιμοποίηση κ.α) και όταν πρόκειται για αγωγή ο υπολογισμός των ποσών για κάθε διάδικο που αφορά αυτή ή οι όμοιές της.

«Εν κατακλείδι, ο θεσμός της πιλοτικής δίκης αποτελεί σύστημα ρυθμίσεων που βρίσκεται σε αρμονία με το Σύνταγμα. Συνιστά έναν λειτουργικό δικονομικό θεσμό για την ταχεία και ενιαία δικαστική αντιμετώπιση υποθέσεων που αφορούν ευρύ κύκλο προσώπων και συνέβαλε καθοριστικά στην ελάφρυνση του συσσωρευμένου όγκου υποθέσεων στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθήνας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρναούτογλου Φ.Η «πρότυπη» ή «πιλοτική» δίκη ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012
- Δαγτόγλου Π., *Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο*, 6^η έκδοση, Σάκκουλας 2014,
- Δελλής Γ., Η Διοικητική Δικαιοσύνη σε αναζήτηση ταχύτητας. Ανατρέποντας το μύθο της «ωραίας κοιμωμένης», Νομική Βιβλιοθήκη 2013
- Μακρυδημήτρης Αντ., Πραβίτα Μ.-Ηλ. «ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ Στοιχεία Διοικητικής Οργάνωσης», Ε' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- Μπαμπαλιούτας, Λ., 2013. *Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της ελληνικής δημόσιας διοίκησης*, Β' τόμος, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- «Παπαρρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη Π. Το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση σε Σπ. Βλαχόπουλου (επιμ.), Θεμελιώδη Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σ. 540-541
- Πικραμένος Μ., Το Συμβούλιο της Επικρατείας μετά το Ν.3900/2010 στον Τόμο «Συμβούλιο της Επικρατείας. Εφαρμογές Διοικητικού Ουσιαστικού και Δικονομικού Δικαίου», επιμέλεια Χ. Χρυσανθάκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012,
- Σπηλιωτόπουλος Ε., *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, Τόμος ΙΙ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015*
- Σπυρόπουλος Φ.-Κοντιάδης Ξ.-Ανθόπουλος Χ.-Γεραπετρίτης Γ., *ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ κατ' άρθρο ερμηνεία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017, Τασόπουλος Γ.
- Στασινόπουλος Μιχαήλ, «Εισαγωγή», σε Πορίσματα Νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας, 1929 – 1959, Εθνικό Τυπογραφείο Αθήνα 1961
- Τζέμος Γ. Β., *Οργανωτικό Διοικητικό Δίκαιο Διαγράμματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Σεπτέμβριος 2013,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Γέροντας Απόστολος, Η πρόσφατη μεταρρύθμιση της διοικητικής δικαιοσύνης (ν. 3900/2010), Εφημ ΔΔ 2011
- Καδαϊτζή Α., σχόλιο στην 690/2013 απόφαση του ΣτΕ, Πρότυπη Δίκη και έλεγχος συνταγματικότητας στην επιβολή προστίμων για την μη καταβολή διοδίων, ΘΠΔΔ, 2/2013,

- Κουβαράς Ηλ. Η ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση των πανεπιστημιακών λειτουργών και τα όρια μιας συνεισδοκρικής στάθμισης από το Συμβούλιο της Επικρατείας, ΕφημΔΔ 1/2015
- Κυβέλος ΑΣ -Ιωσηφίδου Α. Παρατηρήσεις στην απόφαση Ολ. ΣτΕ 759/2018, ΘΠΔΔ 4-5/2018
- Λαδά Ζ., Ο θεσμός της πρότυπης δίκης ως μηχανισμός αντιμετώπισης των όμοιων υποθέσεων από τα διοικητικά δικαστήρια, Εφημ ΔΔ 5/2009
- Μουζουράκη Π. Τα ειδικά μισθολόγια στο Συμβούλιο της Επικρατείας: μία νέα φάση ή-περισσότερες από μία- αντιφάσεις στη σχετική με την οικονομική κρίση νομολογία του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου; Σκέψεις με αφορμή τις αποφάσεις (Ολ.) 2192/2014 και 4741/2014, εφ. Δ.Δ. 3/2015
- Ολομέλεια Προέδρων Δικηγορικών Συλλόγων, Προτάσεις για την επιτάχυνση της δικαιοσύνης της Ολομέλειας των Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων, ΘΠΔΔ 12/2010
- Παπαπαναγιώτου-Λέζα Α., Πενήντα χρόνια από την ίδρυση των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων- Μία προσπάθεια αναζήτησης των αιτιών συσσώρευσης σ αυτά χιλιάδων εκκρεμών υποθέσεων, ΘΠΔΔ, 2/2013
- Παπαρρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη Πατρίνα, Οι αποφάσεις ΣτΕ 2439-2445/2015 για τον μηχανισμό αυτόματων επιστροφών (claw back) από τους κατόχους άδειας κυκλοφορίας φαρμάκων στο συλλογικό τόμο Το Δημόσιο Δίκαιο μέσα από τις αποφάσεις των Δικαστηρίων, 3^ο Επιστημονικό Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ) Αθήνα 1 και 2 Δεκεμβρίου 2015, (επιμέλεια Τζέμος Β.), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016
- Παπαρρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη Πατρίνα, Σκέψεις με αφορμή την απόφαση ΣτΕ Ολ. 2287/2015 για τις περικοπές των επικουρικών συντάξεων, ΘΠΔΔ Τεύχος 7/2015
- Πατρίνα Παπαρρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη, Περικοπές εφάπαξ βοηθήματος Ταμείου Προνοίας Δημοσίων Υπαλλήλων – Σκέψεις με αφορμή την απόφαση ΣτΕ Ολ 734/2016, ΘΠΔΔ Τεύχος 6/2016
- Πικραμένος Π., Η επιρροή της κρίσεως στον θεσμό του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΘΠΔΔ 12/2012,
- Προυσανίδης Τ. Ο νόμος 3900/2010 Επιθεώρηση Δημοσίου και Διεθνούς Διοικητικού Δικαίου 4/2011

- Σακελλαροπούλου Κ. Κρίση και ανθεκτικότητα του Συντάγματος, ΕφημΔΔ 1/2016
- Στράνης Δ., Τα όρια του νομοθετικού χαρακτηρισμού των διοικητικών διαφορών – με αφορμή την απόφ. ΣτΕ 3919/2010, ΘΠΔΔ 5/2011
- Συμεωνίδης Ι., *Η μεταρρύθμιση στο χώρο της διοικητικής δικαιοσύνης*, Εφημ ΔΔ 2010
- Συμεωνίδης Ι., *Συμβολή στη συζήτηση για μια νέα αρχιτεκτονική στη διοικητική δικαιοσύνη*, Εφημερίδα ΔΔ 2013
- Συμεωνίδης Ι., Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στη διοικητική δικαιοσύνη και ο διάλογος που έχει ανοίξει για μια νέα πορεία του κλάδου, ΕφημΔΔ 2011,
- Τζέμος Γ. Β., «*Δημόσιο Δίκαιο*» Επιστημονικό περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων, 2017 (2) , τεύχη 2,3(Απρίλιος – Σεπτέμβριος)
- Τσιρωνάς Α., *Η δικονομική μεταρρύθμιση του ν. 3900/2010 και ο νέος ρόλος του Συμβουλίου της Επικρατείας*, Εφημερίδα ΔΔ 2011
- Φορτσάκης Θεόδωρος «*Η επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης*», Εισήγηση στη δημόσια συζήτηση για τη δικαιοσύνη που οργάνωσε η Κίνηση Πολιτών στις 16 Μαΐου 2012, στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών
- Χρυσανθάκης Χ. «*Οι νέες ρυθμίσεις για την διοικητική δίκη: Ο ν. 3900/2010. Μία «ανοιχτή» επιστολή προς την Πολιτεία*», Θ.Π.Δ.Δ. 12/2010

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/ΟΡΓΑΝΩΣΗΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ/ΣτατιστικάστοιχείαN40462012.aspx> .
- <https://www.capital.gr/epikairotita/2104185/papoulias-basiki-gia-tin-dimokratia-einai-i-taxutita-stin-aponomi-dikaiousunis>
- www.paratiritis-news.gr <https://www.pاراتiritis-news.gr/koinonia/anagorefsi-tou-panagiotti-pikramenou-se-epitimo-didaktora-tis-nomikis/>

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΣΤΕ

2614/2021	481/2018	4446/2015	1497/2014	3919/2010
797/2021	480/2018	2440/2015	1496/2014	601/2012
583/2021	479/2018	2290/2015	3342/2013	259/2011
		(Ολομ.)		
2659/2019	431/2018	2288/2015	2741/2013	1113/2008
	(Ολομ.)			
2658/2019	2252/2017	2287/2015	1842/2013	3973/2005
		(Ολομ.)		
1307/2019	1282/2017	4741/2014	694/2013	3870/2002
755/2019	1200/2017	3783/2014	690/2013	1948/1956
89/2019	1199/2017	3663/2014	3020/2012	
2626/2018	1198/2017	2196/2014	1619/2012	
		(Ολομ.)		
874/2018	1445/2016	2192/2014	670/2012	
(Ολομ.)		(Ολομ.)		
759/2018	660/2016	1498/2014	4/2010	
(Ολομ.)			(πρ. Δ.Ολ.)	

ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ	ΔΕΑ	Δ.Π.Α.	ΔΠΚομοτηνής	ΔΠΤρίπολης
-------------------------	------------	---------------	--------------------	-------------------

495/2011	1123/2010	2099/2020	247/2011	1006/2017
306/2011		16800/2019	195/2005	
304/2011		19862/2017		
1723/2010		7785/2017		
946/2010		1385/2016		
754/2010		734/2016		
574/2009		4151/2011		

ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΠΑΡ. 1 Ν. 3900/2010

ΠΑ1/2011	ΠΑ16/2012/2013	ΠΑ30/2013	ΠΑ20/2017
ΠΑ10/2011	ΠΑ18/2012	ΠΑ22/2014	ΠΑ9/2018
ΠΑ13/2011	ΠΑ22/2012	ΠΑ23/2014	ΠΑ16/2018
ΠΑ14/2011	ΠΑ35/2012	ΠΑ17/2015	ΠΑ28/2018
ΠΑ16/2011	ΠΑ38/2012	ΠΑ18/2015	ΠΑ29/2018
ΠΑ20/2011	ΠΑ36/2012/2013	ΠΑ19/2015	ΠΑ3/2019
ΠΑ9/2012	ΠΑ14/2013	ΠΑ2/2016	ΠΝ25/2011
ΠΑ14/2012	ΠΑ16/2013	ΠΑ13/2016	ΠΝ12/2012
			ΠΝ21/2012

